

ਪਰਵਾਸ

2021

ਮੁਬਾਰਕ

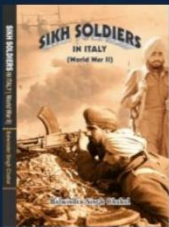
ਸਫ਼ੇਰ ਆਈ, ਨਈਂ ਰੁੱਤ ਆਈ
ਸੋਹਣੀ ਮਹਿਕਦੀ, ਸ਼ਿੰਦਰੀ ਆਈ

ਪਰਸਿਦਰ ਸੋਈ
ਸਪਾਸ

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ
ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ, ਇਟਲੀ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ

Sikh Soldiers In Italy (World War II)

ਲੇਖਕ:
ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ

ਪਰਵਾਸ

(ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ)

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ

ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ

ਪ੍ਰਿੰ. ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ

ਸਹਿ-ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਦੁਆ

ਸਹਿਯੋਗੀ (ਭਾਰਤ)

ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

+919872631199

ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਛਾਬੜਾ

+919815100791

ਡਾ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਕੌਰ

+918146565014

ਡਾ. ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ

+919417194812

ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ

+91872867377

ਡਾ. ਮੁਨੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ

+917837901025

ਸਹਿਯੋਗੀ (ਵਿਦੇਸ਼)

ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ (ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਕੈਨੇਡਾ)

+16045064426

ਪ੍ਰੋ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਕੈਨੇਡਾ)

+16047658417

ਸਰਬਜੀਤ ਸੋਹੀ (ਆਸਟਰੇਲੀਆ)

+61410584302

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ (ਯੂ. ਕੇ.)

+447491073808

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਅਮਰੀਕਾ)

+19253130281

ਮੋਹਨ ਗਿੱਲ (ਕੈਨੇਡਾ)

+17789080914

ਟਾਇਪ ਸੈਟਿੰਗ: ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ +919465642568

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ

parvasggn@gmail.com, +9187290-80250, +9195010-27522

ਇਸ ਅੰਕ ਵਿਚ

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ

6-40

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ

ਐਸ. ਬਲਵੰਤ

ਕਹਾਣੀ: ਮੈਰੀਅਨ

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ

ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਸੁਹਜਭਾਵੀ ਚਿਤੇਰਾ: ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਲੇਖ ਡਾ. ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ

ਗਜ਼ਲਾਂ/ਨਜ਼ਮਾਂ

41-53

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਗੈਦੂ

ਸਵਿਤਾ ਅੱਗਰਵਾਲ

ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ

ਸੁੱਖ ਬਰਾੜ

ਹਰਪਾਲ ਸਿੱਧੂ

ਸਤਵੀਰ

ਪ੍ਰੋ. ਪਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੱਗੂ

ਕਹਾਣੀ

54-61

ਪਹਿਲੀ ਇੱਟ

ਐਸ. ਬਲਵੰਤ

ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਲੇਖ

62-71

ਆਧੁਨਿਕ ਬੋਧ-ਭਾਵ ਦਾ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸ਼ਾਇਰ: ਚਰਨ ਸਿੰਘ

ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ

ਲੇਖ

72-87

ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਦੇਣ

ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ (ਆਸਟਰੇਲੀਆ)

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜਗਪਾਲ

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ (ਬਰਤਾਨੀਆ)

ਪ੍ਰੋ. ਰਣਜੀਤ ਧੀਰ

ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ

88-99

ਪਾਲਦੀ ਮੋਹਨਜੋਦੜੇ ਇਨ ਕੈਨੇਡਾ: ਨਦੀਮ ਪਰਮਾਰ

ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ

ਅਧੂਰਾ ਸਫਰ: ਬਿੰਦਰ ਕੋਲੀਆਂਵਾਲ

ਡਾ. ਅਨੁਰਾਗ ਸ਼ਰਮਾ

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ: ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦ: ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਪ੍ਰੋ. ਚਰਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਪੁਸਤਕ ਰਿਵੀਊ

94-95

ਕਲਮੀ ਰਮਜ਼ਾਂ-3

ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਸਰਗਰਮੀਆਂ

96-107

ਵਿੱਤੀ

ਸਹਿਯੋਗ

ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ, ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਸਰੀ, ਕੈਨੇਡਾ

ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ, ਇਟਲੀ

ਇੰਡੋਜ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ ਆਫ਼ ਆਸਟਰੇਲੀਆ

ਨਕਸ਼ਦੀਪ ਪੰਜਕੋਹਾ, ਅਮਰੀਕਾ

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪੁਰਸਕ੍ਰਿਤ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਾਂ

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲਟਕ ਰਹੇ ਪੁਰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਐਲਾਨ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਪੁਰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਕਦਮ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਉਹ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਕਦਮ ਨਾਲ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਸਾਖ ਸੁਧਰੀ ਹੈ।

ਪੁਰਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਸੰਬੰਧੀ ਸੁਭਾਵਕ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਚੋਣ ਪਿੱਛੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਧੜੇਬੰਦੀ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਪੈਣਾ ਮੰਦਭਾਗਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ ਦੇ ਗਲਤ ਗਠਨ ਤੇ ਖੇਤਰੀ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਥਲੱਗ ਹੋ ਚੁਕੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੀ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਲੋੜ ਹੈ।

ਛੇ ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ ਤੇ ਰਵਿੰਦਰ ਸਹਿਰਾਅ (ਅਮਰੀਕਾ), ਇਕਬਾਲ ਮਾਹਲ, ਸਾਧੂ ਬਿੰਨਿੰਗ (ਕੈਨੇਡਾ), ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਤੇ ਐੱਸ ਬਲਵੰਤ (ਯੂ. ਕੇ.) ਦੀ ਚੋਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ।

ਪਰ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਵੀ ਫੈਲਦਾ। ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਤੀਹ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ੰਕਾ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਠੀਕ ਸਾਬਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਲੱਗ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਸਾਹਿਤ ਰਤਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ, ਪੰਜਾਬੀ ਆਲੋਚਕ ਆਦਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਪੁਰਸਕ੍ਰਿਤ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਤੇ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ (ਡਾ.)

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨਾਲ ਗੁਫਤਗੂ

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦਾ ਜਨਮ ਜਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ 1952 ਨੂੰ ਹੋਇਆ 1975 ਤੋਂ 1977 ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਇਕ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਵਾਂਗ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਾਵਲ, ਕਹਾਣੀ, ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦੋ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਈਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਪਰਵਾਸੀ/ਆਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਹੰਢਾ ਰਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਉਪਭੋਗੀ, ਖੁਲ੍ਹ ਤੇ ਵਿਲਾਸਤਾ ਦੀ ਰੂਚੀ ਅਧੀਨ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਟੁੱਟ ਭੱਜ, ਭੌਤਿਕ ਤੇ ਬੁੜ੍ਹਚਿਰੀ ਹੋਂਦ ਆਦਿ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬੇਬਾਕ ਬਿਆਨੀ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਛੋਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਪਾਤਰ ਉਸਾਰੀ ਤੇ ਕਥਾ-ਰੱਸ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਾ ਜੁਗਤਾਂ ਹਨ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਬਦੇਸ਼ੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਪੁਰਸਕਾਰ 2017 ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ

ਐਸ. ਬਲਵੰਤ

ਬਲਵੰਤ: ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਰਚਣ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਕਿਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ?

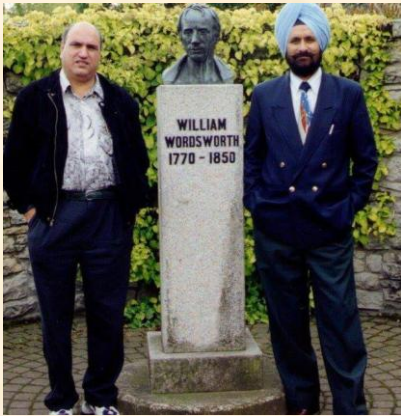
ਹਰਜੀਤ: ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੁਝ ਮਹੌਲ ਅਜਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਵੱਲ ਝੁਕਾਅ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਉਰਦੂ-ਫਾਰਸੀ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਉਰਦੂ ਦਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਬੀਸਵੀਂ ਸਦੀ' ਉਹ ਮੰਗਵਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਰਦੂ ਦੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਆਪ ਤਾਂ ਉਹ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੀ ਸਨ, ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਸਨ। ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸ਼ੇਅਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਦੋਸਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ ਸ਼ੇਅਰੇ ਸ਼ਾਇਰੀ ਕਰਦੇ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸਾਂ। ਉਥੋਂ ਹੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਚਿਣਗ ਲੱਗ ਗਈ। ਸਾਹਿਤ ਵੱਲ ਝੁਕਣ ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਵੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਇਕ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਸੀ ਜੋ ਨਾਵਲ ਬਗੈਰਾ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹ ਮਾਰੀਆਂ ਸਨ। ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਂ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ: ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ

ਬਲਵੰਤ: ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਕਹਾਣੀ ਜਾਂ ਨਾਵਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਕ ਸੱਚ ਹੁੰਦਾ, ਇਹ ਲੇਖਕ ਦੀ ਸੋਚ ਤੇ ਸਮਝ 'ਤੇ ਮੁਨੱਸਰ ਕਰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਸੱਚ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਥਾਂ ਦੇਵੇ ਪਰ ਮਕਸਦ ਇਕੋ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਤੇ ਕੀਹਦੇ ਲਈ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਔਰ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਲਿਖਣਾ ਸੀ ?

ਹਰਜੀਤ : ਹਰ ਕਹਾਣੀ ਜਾਂ ਨਾਵਲ ਪਿੱਛੇ ਸੱਚ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਕਹਾਣੀ ਹਵਾ ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਇਕ ਦੋਸਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਦੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਜੋ ਕਦੇ ਵਾਪਰਿਆ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖੀ 'ਰਾਵਣ'। ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਬਿਲਕੁਲ ਘੜੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਸਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਘਟਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਮੈਨੂੰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸੋ ਕੋਈ ਵੀ ਕਹਾਣੀ, ਸਾਡੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਾਪਰ ਚੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਵਾਪਰ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਡਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਇੰਨ ਬਿੰਨ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਝਾੜਨਾ ਪੂੰਝਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਲਿਖਣਾ ਮੇਰਾ ਕਥਾਰਸਿਜ਼ ਹੈ। ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਮ ਆਦਮੀ ਸਦਾ ਜਿੱਤਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਾਤਰ ਅਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੜਾਈ ਲੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਜਿੱਤਦੇ ਨਹੀਂ, ਲੜਦੇ ਲੜਦੇ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਲੜਦੇ ਰਹਿਣਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ।

ਵਚਿਆਮ ਸੰਧੂ ਨਾਲ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ

ਮੇਰਾ ਇਕ ਨਾਵਲ ਹੈ, 'ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਗੁਲਾਬਾਂ ਦੇ'। ਇਸ ਨਾਵਲ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਦਿਮਾਗੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੀ ਮੇਰੇ ਇਕ ਖਾਸ ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਵਾਪਰਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਰਹਿੰਦੀ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਹ ਥੋੜਾ ਕੁ ਦਿਮਾਗੀ ਤਵਾਜ਼ਨ ਗੁਆ ਬੈਠਾ ਸੀ ਉਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ

ਸੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਉਹ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦਿਆਂ ਦੇਖਿਆ। ਜੇ ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਬਹੁਤੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਗਲਾਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਜਿਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦੇ ਕੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੁਲਾਈ ਰੱਖਦੇ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਤਜਰਬੇ ਉਸ ਉਪਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਗੜੀ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਉਹ ਪਾਤਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਸਿਰਫ ਲੜ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਲੜਦਾ ਹੋਇਆ ਹੀ ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਉਸ ਨਾਵਲ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਇਕ ਖਾਸ ਨਾਵਲ 'ਮੋਰ ਉਡਾਰੀ' ਦਾ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਜੋ ਇਸ ਖਪਤ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਅਲੋਚਕ ਨੇ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਆਮ ਪਾਠਕਾਂ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਬਲਵੰਤ: ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੇ ਦੱਸ ਲੋਕ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੱਸ ਕਿਤਾਬਾਂ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅੱਛੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਨਾਂਅ ਹੋਣਗੇ ?

ਹਰਜੀਤ: ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਦੇ ਮੇਰਾ ਦਾਅਵਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਹਰ ਨਾਵਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੁਝ ਫਿਲਟਰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਵਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਨਾਵਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਮੈਨੂੰ

ਪ੍ਰੋ. ਰਣਜੀਤ ਧੀਰ, ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ, ਅਜ਼ੀਮ ਸ਼ੇਖਰ, ਮਨਦੀਪ ਖੁਰਮੀ ਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨਾਲ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ

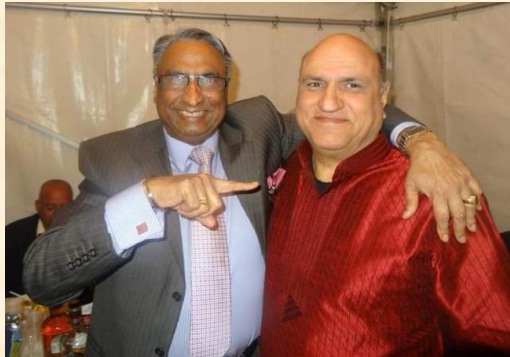
ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਰੂਸੀ ਸਾਹਿਤ ਵੀ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਏਨਾ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਨ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚੋਂ ਦੱਸ ਕਿਤਾਬਾਂ ਚੁਣਨੀਆਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਾ 'ਮੜੀ ਦਾ ਦੀਵਾ' ਮੇਰੀ ਮਨਪਸੰਦੀਦਾ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਰੂਸੀ ਨਾਵਲ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਹਾਨ ਹਨ। ਟੌਲਸਟਾਏ ਦਾ ਹਰ ਨਾਵਲ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਰਚਨਾ ਹੈ। 'ਅੱਨਾ ਕਰੇਨੀਨਾ' ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਹੈ। ਇਵੇਂ

ਹੀ ਗੋਰਕੀ ਦਾ ‘ਮਾਂ’। ਇਰਵਿੰਗ ਸਟੋਨ ਦਾ ਨਾਵਲ ‘ਲਸਟ ਫਾਰ ਲਾਈਫ’। ‘ਵਨ ਹੰਡਰਡ ਯੀਅਰਜ਼ ਆਫ ਸੋਲੀਚੂਡ’ ਗੈਬਰੀਅਲ ਮਾਰਕੁਏਜ਼, ‘ਮਿਸਜ਼ ਡੈਲੇਵੇ’ ਵਰਜਨੀਆ ਵੁਲਫ, ‘ਟੂ ਕਿਲ ਏ ਮੌਕਿੰਗਬ੍ਰਡ’ ਹਾਰਪਰ ਲੀ, ‘ਸੰਸਕਾਰ’ ਅਨੰਦਮੂਰਤੀ, ‘ਦਾ ਐਲਕੋਮਿਸਟ’ ਪਾਥਲੋ ਕੋਲੋਰੋ, ‘ਜ਼ੋਰਬਾ ਦਾ ਗਰੀਕ’ ਨਿਕੋਸ ਕਾਜ਼ੰਟਜ਼ਾਕਿਸ। ਵੈਸੇ ਮੈਂ ਰੁਘਬੀਰ ਢੰਡ, ਮੋਹਨ ਰਾਕੇਸ਼, ਮੰਟੋ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਰਜਿੰਦਰ ਆਵਸਤੀ, ਭੀਸ਼ਮ ਸਾਹਨੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਉਪਾਸਕ ਹਾਂ।

ਬਲਵੰਤ: ਤੁਸੀਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਸਿਰ ਕੱਢਵੇਂ ਗਲਪਕਾਰ ਹੋ ਤੁਹਾਡੇ ਚੁਫੇਰੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ, ਇਛਾਵਾਂ, ਵਲਵਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੀ ਅਹਿਸਾਸ ਹਨ ?

ਹਰਜੀਤ: ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਇਹ ਜਿਸ ਨੂੰ

ਤੁਸੀਂ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਇਹ ਹੁਣ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਰਵਾਸ ਸ਼ਬਦਵਸੀਹ ਅਰਥ ਧਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਹੁਣ ਡਾਇਸਪੋਰਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨਾ

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ

ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਡਾਇਸਪੋਰਾ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਦੂਜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਵੇਂ ਸੈਟਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਹੁਣ ਵਾਪਸ ਇੰਡੀਆ ਨਹੀਂ ਮੁੜਨਾ, ਸਾਡੀ ਔਲਾਦ ਤਾਂ ਇੰਡੀਆ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦਾ ਸੁਫਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾ ਬੰਨੀ ਗਈ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਹੁਣ ਬਦਲ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਮਸਲੇ ਬਦਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਡੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਭੀਵਿਅਕਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਨਾਵਲਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਥੋਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਵਲਾਂ ਵਿੱਚ ਡਿਸਕਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਮੇਰੇ ਚੁਫੇਰੇ ਦੇ ਲੋਕ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕੀ ਉਮੀਦ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਪਰ ਮੇਰੇ ਪਾਠਕ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਵੀਂ ਰਚਨਾ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਖਾਹਿਸ਼

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ: ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ

ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਇਕ ਫਰੇਮ ਵਿੱਚ ਫਿੱਟ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹੀ ਲਿਖਣ। ਮਨੁੱਖੀ ਜਜ਼ਬਾਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਰੇਮ ਵਿੱਚ ਫਿੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਮੇਰੇ ਪਾਤਰ ਆਪਣੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਹੱਡਮਾਸ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਸਮਾਜ ਦਾ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਤੈਹਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਉਸ ਉਪਰ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਸਮੇਂ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਲੇਖਕ ਇਕ ਦਮ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਜਿਵੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹੋਈ ਵੰਡ ਬਾਰੇ ਉਦੋਂ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲਿਖ ਸਕੇ। ਉਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਜਜ਼ਬ ਕਰਨ ਨੂੰ, ਸਮਝਣ ਨੂੰ ਵਕਤ ਲੱਗਿਆ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਾਹਲ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪੇਤਲਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਏਨੇ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਲੋਕ ਹਾਲੇ ਵੀ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਅਲੱਗ ਵਿਧਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਉਠੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਉਠੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਬਲਵੰਤ: ਤੁਸੀਂ ਦੋ ਦਰਜਨ ਨਾਵਲ ਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕੋਗੇ ਕਿ ਕਿਹੜੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਹਰੇਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਸਮਝਦੇ ਹੈ ਕੁਝ ਕੁ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਵੀ ਕਰੋ।

ਹਰਜੀਤ: ਮੇਰੀ ਕਿਹੜੀ ਕਿਤਾਬ ਉੱਤਮ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਤਾਂ ਪਾਠਕ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਮੈਂ ਨਾਵਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸਫਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਰੇ ਨਾਵਲ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਵਲ ‘ਵਨ ਵੇਅ’ ਸਾਡੇ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਸੈਟਲ ਹੋਣ ਦੀ ਭਾਵ ਸਾਡੇ ਪਰਵਾਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਨਾਵਲ

ਹਰਬਖਸ਼ ਮਕਸੂਦਪੂਰੀ, ਅਵਤਾਰ ਜੰਡਿਆਲਵੀ, ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਤੇ ਲੇਖਕ ‘ਰੇਤ’ ਇਥੇ ਪੈਰ ਲਗਾਇਆਂ ਹੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ ਫਰਕ ਬਾਰੇ ਨਾਵਲ ਹੈ।

ਇਵੇਂ ਹੀ ਤੀਜਾ ਨਾਵਲ 'ਸਵਾਰੀ' ਇਥੇ ਸੈਟਲ ਹੋ ਕੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਪੂੰਜੀਵਾਦ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਸੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਚੌਥਾ ਨਾਵਲ 'ਸਾਊਥਾਲ' ਇਥੇ ਸੈਟਲ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾਉਣ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ ਤੇ ਇਸ ਮੁਲਕ ਦੇ ਇਕ ਕਸਬੇ ਸਾਊਥਾਲ ਨੂੰ 'ਲਿਟਲ ਇੰਡੀਆ' ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਪਰਵਾਸੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਇਥੇ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ-ਬਰਤਾਨਵੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਬਰਤਾਨਵੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਪਾਸਪੋਰਟ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰਲੇ ਬਰਤਾਨਵੀਪਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ। ਤੇ ਪੰਜਵਾਂ ਨਾਵਲ 'ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ' ਇਥੇ ਜੰਮੀ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਬਾਰੇ ਹੈ ਸੋ ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਨਾਵਲ ਸਾਡੇ ਇਸ ਬ੍ਰਤਾਨੀਆ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਸ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਡਾਇਸਪੋਰਾ ਤੱਕ ਦੇ ਸਫਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਦੋ ਨਾਵਲ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵੀ ਹਨ। 'ਅਕਾਲ ਸਹਾਏ' ਤੇ 'ਆਪਣਾ'। ਮੈਂ ਕਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਵਲ ਲਿਖਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ 'ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ' ਜੋ ਬਰਤਾਨਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਜੁੜਦਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ। ਜਿੰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਵੀ ਗਿਆ ਉਸ ਵਿੱਚ ਭਾਵੁਕਤਾ ਹਾਵੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਅਪਣੱਤ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਨਾਵਲ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਦੱਸ ਸਾਲ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਜਮਾ ਲੈਣ ਤੱਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖੱਪੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਸੋ ਮੈਂ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਸਾਂ ਸਾਲਾਂ (1839-49) ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਨਾਵਲ ਲਿਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ। ਸੋ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਅਕਾਲ ਸਹਾਏ' ਲਿਖਿਆ। ਫਿਰ ਮੈਂ 'ਆਪਣਾ' ਲਿਖਿਆ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਵਲ ਲਿਖਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਵਲ ਲਿਖਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਉਪਰ ਆਮ ਨਾਵਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਮਿਹਤਨ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਮੇਰੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਖਾਸ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਵੇਂ ਯੁੱਗ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਇਹ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪ ਬਦਲਦੇ ਯੁੱਗ ਨਾਲ ਬਦਲਣ ਵਿੱਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ। ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮੈਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਵਾਂਗਾ। ਮੇਰੇ ਪਾਤਰ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਵਲ 'ਸਾਊਥਾਲ' ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਨਵੀਂ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਨਵੀਂ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਤੁਹਾਡੀ ਸੋਚ ਵੀ ਬਦਲਦੀ ਹੈ ਸੋ ਮੇਰੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਵੱਖਰੀ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ।

ਬਲਵੰਤ: ਕੀ ਲੇਖਕ ਲਈ ਲਿਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ?

ਹਰਜੀਤ: ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਰਨਾਂ ਲਈ ਲਿਖਣਾ ਕੀ ਹੈ। ਲਿਖਣ ਨੂੰ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਲਿਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਲਿਖਣਾ ਆਦਤ ਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਲਿਖਣਾ ਮਜਬੂਰੀ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਿਖਣ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਦੁਨੀਆ ਵਸਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਦੀ ਸਜਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਬਾਹਰ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਉਪਰ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲੀ ਦੁਨੀਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕਾਬੂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਲਿਖਣਾ ਮੇਰੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆ

ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਜਿੰਦਰ, ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਤੇ ਹੋਰ

ਨੂੰ ਵਸਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਜੇ ਕੋਈ ਅਣਚਾਹੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਲਿਖ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਲਿਖਣਾ ਮੇਰੀ ਬਾਹਰਲੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਜੀਉਣਾ ਆਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਆਂ ਤਾਂ ਖੈਰ ਸੌ ਤੋਂ ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਹਰ ਨਾਵਲ ਲਿਖਣ ਦਾ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਨਾਵਲ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ ਘਾਟੇ ਵੇਲੇ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਵਲਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਡਿਪਰੈਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪੈਣੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਨਾਵਲ ‘ਸਵਾਰੀ’ ਉਦੋਂ ਲਿਖਿਆ ਜਦ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਆ ਕੇ ਸੜਕ ‘ਤੇ ਖੜਾ ਸਾਂ। ਨਾਵਲ ‘ਸਾਊਥਾਲ’ ਵੇਲੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਹਸਪਤਾਲ ਪਈ ਜਿੰਦਗੀ ਮੌਤ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ‘ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ’ ਪਤਨੀ ਦੇ ਸਾਲ ਭਰ ਹਸਪਤਾਲ ਰਹਿਣ ਵੇਲੇ ਲਿਖਿਆ। ਇਵੇਂ ਹਰ ਨਾਵਲ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਲਿਖਣ ‘ਤੇ ਮਿਲੇ ਸੁੱਖ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ। ਬੇਵਸੀ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ। ਵੈਸੇ ਕਈ ਵਾਰ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਖੜੋਤ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਜ਼ੋਰ

ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲਿਖਣ ਨੂੰ ਮਨ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਛਲੇ ਛੇ ਕੁ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਲਈ ਹਰ ਹਫਤੇ ਇਕ ਆਰਟੀਕਲ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਆਰਟੀਕਲ ਲਿਖਣ ਲਈ ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਖੋਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਮਕਸਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਰਪੂਰ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਹਰ ਹਫਤੇ ਲਿਖਣਾ ਸੌਖਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਾਫੀ ਰੁਝਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਬਲਵੰਤ: ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਬਹੁਤ ਚਰਚਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਹੋਰ ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਅਲੱਗ ਹੋ ?

ਹਰਜੀਤ: ਬ੍ਰਤਾਨੀਆ ਵਿੱਚ ਜਦ ਮੈਂ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਇਥੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਹਿਤ ਬਹੁਤ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਤੇ ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਰਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਬੰਨ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਬਹੁਤ ਮਕਬੂਲ ਹੋਈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਚੌਖਟੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸਾਹਿਤ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਹ ਚੌਖਟੇ ਵਿੱਚ ਫਿੱਟ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦਾ। ਮੈਂ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਲੇਖਕ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰਘਬੀਰ ਢੰਡ, ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, ਤਰਸੇਮ ਨੀਲਗਿਰੀ, ਸ਼ਿਵਚਰਨ ਗਿੱਲ, ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਆਦਿ ਸਨ। ਮੈਂ ਅਗਲੀ

ਜਤਿੰਦਰ ਰਾਂਸ, ਸਿਮਰਨ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਸੁਖਜੀਤ, ਜਿੰਦਰ, ਕੇਸਰਾ ਰਾਮ, ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ

ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਮੇਰੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਕਨੂੰਨ ਸਖਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਇਥੇ ਬਹੁਤੇ ਲੇਖਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਅਲੱਗ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਉਣ ਤੱਕ ਇਥੋਂ

ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਪੈਰ ਜਮਾਉਣੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਆਸਾਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਕੰਮ ਮਿਲਣੇ ਆਸਾਨ ਸਨ। ਜਿਹੜਾ ਨਸਲਵਾਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਝੱਲਿਆ, ਮੇਰੇ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਇਸ ਦੇ ਰੂਪ ਬਦਲ ਗਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਸੈਟਲ ਹੋਣ ਲਈ ਬਹੁਤੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਲਈ ਆਈ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਇਥੇ ਰਹਿਣ ਆਇਆ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰਵੇ ਜਾਂ ਭੂਹੋਰਵੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸਾਂ। ਇਕ ਮੇਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨਾਲੋਂ

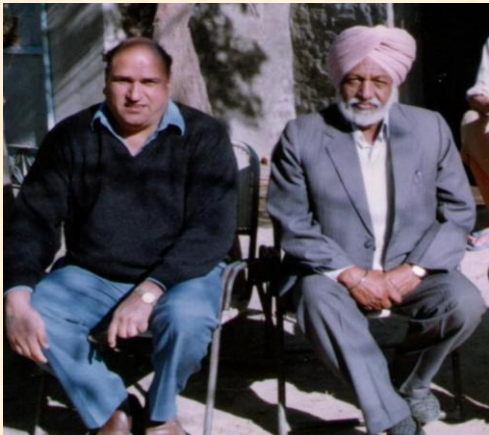
ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ, ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਕੇ. ਐਲ. ਗਰਗ ਤੇ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ

ਤਜਰਬਾ ਵੱਖਰਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਥੇ ਦੇ ਹੋਸਟ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਜੁੜ ਸਕਿਆ ਸਾਂ। ਮੇਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੋਰੇ ਦੋਸਤ ਬਣ ਗਏ ਸਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਮੇਰਾ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਨੁਭਵ ਰੱਖਦਾ ਸਾਂ। ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਲੋਕ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਨੂੰ ਟੈਲੀਵੀਯਨ ਦੇ ਸੀਰੀਅਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੋਰੇ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵੈਸੇ ਸਮਝ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਗੋਰਾ ਕਿਰਦਾਰ ਕਿਵੇਂ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਸਮਝ ਬਣੀ ਇਹ ਸਿੱਧੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਬਣੀ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਕਰਕੇ, ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ। ਮੈਨੂੰ ਹੋਸਟ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਰੋਲਣ (ਐਕਸਪਲੋਰ ਕਰਨ) ਦੇ ਮੌਕੇ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਮੇਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਾਵਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੀ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਵਲਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੈੱਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਨਾਵਲ 'ਗੀਤ' ਦੱਖਣੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਰਦਿੰਗ ਵਿੱਚ ਘਟਦਾ ਹੈ, 'ਮੁੰਦਰੀ ਡੱਟ ਕੌਮ' ਬਰਮਿੰਘਮ ਤੇ ਲੈਸਟਰ ਵਰਗੇ ਮਿਡਲੈਂਡ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਵੇਂ ਹੀ 'ਜੇਠੂ' ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਇਕ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਹੀ ਵਸਾ ਲਿਆ। ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਨਾਵਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨਵੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤਾਜ਼ਗੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋ ਫਾਊਂਡਰੀਆਂ ਜਾਂ ਸੱਠਵਿਆਂ ਤੇ ਸਤਰਵਿਆਂ

ਵਾਲਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਹੈ ਉਹ ਮੇਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਮੇਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵੱਖ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਲਿਖਣ-ਵਕਤ ਵਿੱਚ ਮਸਲੇ ਬਦਲ ਗਏ ਸਨ। ਅੱਜ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਅਲੱਗ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੁਨੀਆ ਗਲੋਬਲ ਪਿੰਡ ਬਣ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਵੀ ਮਸਲੇ ਹੋਰ ਦੇ ਹੋਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਬਲਬੰਤ: ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਕਿਥੇ ਕੁ ਖੜਦਾ ਹੈ ?

ਹਰਜੀਤ: ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਇਦ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੀ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੂਸੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਰੂਸ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਤੋਂ ਸੌ-ਛੇਤੀ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਏਨਾ ਅਮੀਰ ਸਾਹਿਤ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਜਦ ਰੂਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਾਹਿਤ ਰਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ, ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਝ ਧਾਰਮਿਕ ਜਿਹੇ ਨਾਵਲ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖੇ ਹੋਣਗੇ। ਉਸ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਸਰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਦਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਸਪੈਨਿਸ਼ ਸਾਹਿਤ ਵੀ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਉਰਦੂ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਰਿਹਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬਹੁਤ ਪੱਛੜ ਗਈ ਸੀ। ਮੁਲਕ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਫਾਇਦੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਅਸਲੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੀ ਸੰਤਾਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਸਾਹਿਤ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲਥਾ ਕੇ ਕਾਫੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਬੋਲਬਾਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ ਤੇ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ

ਬਲਬੰਤ: ਅੱਜ ਦਾ ਦੌਰ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਏ ਦਾ ਦੌਰ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਉਪਰ ਕੀ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਮੀਡੀਏ ਨੇ ਪਿੰਟ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਡਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

ਹਰਜੀਤ: ਇਸ ਦਾ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਹੀ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਅਸਰ ਦੋਵਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਨਾਂਹ-ਵਾਚਕ ਵੀ, ਹਾਂ-ਵਾਚਕ ਵੀ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਕਾਢ ਪਬਲਿਕ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਵਿਰੋਧ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਜੀਵਨ ਢੰਗ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਿਜਲੀ ਆਈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਵੀ ਆਲੋਚਨਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਫਿਰ ਰੇਡੀਓ, ਟੈਲੀਵੀਯਨ, ਮੁਬਾਈਲ ਫੋਨ ਆਦਿ ਸਭ ਨੇ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਬਦਲਿਆ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਹੋਇਆ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਫੇਸਬੁੱਕ, ਟਵਿੱਟਰ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫਾਇਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਆਹ ਜਿਹੜੇ ਵੈਬੀਨਾਰ ਹੋਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਇਵੇਂ ਜੋੜਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਵੀ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਜੁੜਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੀ ਰਚਨਾ ਤੁਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਏ 'ਤੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋ ਉਹ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਦੀ ਲੰਘਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਰਚਨਾ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਏ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਫਾਇਦਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲਿਆ ਵੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਸਾਕਾਰਾਤਮਕ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਕਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਹਾਈ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਆਈ ਇਕੱਲਤਾ ਨੂੰ ਝੱਲਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਬਲਬੰਤ: ਅੱਜ ਕੱਲ ਨਵਾਂ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ?

ਹਰਜੀਤ: ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਕੁ ਸਬਜੈਕਟ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਉਪਰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਮਨ ਹੈ, ਇਕ ਨਾਵਲ ਤੇ ਇਕ ਨਾਵਲ ਪਰ ਅੱਜਕੱਲ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜੋਬ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਰੁਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਇਵੇਂ ਹੀ ਚੱਲੇਗਾ। ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਂ, ਅੱਜਕੱਲ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਕੱਲ ਬਹੁਤਾ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹੀ ਖੜੋਤ ਜਿਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵੱਲ ਰੁਚਿੱਤ ਹਾਂ।

ਕਈ ਯਾਦਾਂ, ਕਈ ਚਿਹਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਚੇਤੇ ਵਿੱਚ ਇਵੇਂ ਖੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਰ ਵਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖੜਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਚਿਹਰਾ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਿਆ ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਕਦੇ ਭੁੱਲੇ ਵੀ ਨਾ, ਉਹ ਹੈ ਮੈਰੀਐਨ ਦਾ। ਮੈਰੀਐਨ ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਟੌਮਸ ਹਾਰਡੀ ਦੀ ਟੈੱਸ ਜਾਪੀ ਅਲਹੜ ਜਿਹੀ ਮੁਟਿਆਰ, ਭੋਲੀ ਜਿਹੀ ਕੋਰੀ ਸ਼ਕਲ, ਢਿੱਲੀ ਜਿਹੀ ਲੰਮੀ ਸਕਰਟ ਜਾਂ ਘੱਗਰੀ, ਪੂਰੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਦੀ ਝਾਲਰਾਂ ਵਾਲੀ ਕੁੜਤੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਣ ਤੋਂ ਰਹਿ ਨਾ ਸਕਿਆ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਫੈਸ਼ਨ ਇਥੇ ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ? ਮੈਨੂੰ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਇਹ ਟੈੱਸ ਵਾਂਗ ਸਰੋਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦੌੜਨ ਲੱਗੇਗੀ...

ਅਗਸਤ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ। ਹਾਲੇ ਦਿਨ ਲੰਮੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਲੰਡਨ ਤੋਂ ਸਵੇਰੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਹੀ ਤੁਰ ਪਏ ਸਾਂ। ਫਿਸ਼ਗਾਰਡ ਤੋਂ ਰਸਲੇਅਰ ਲਈ ਸਾਡੀ ਅੱਠ ਵਜੇ ਦੀ ਫੈਰੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਾਰ ਦੀ ਸਪੀਡ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤੇ ਟਰੈਫਿਕ ਪੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਲੇਟ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਰੇਡੀਓ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਖ਼ਬਰਾਂ ਤੇ ਟਰੈਫਿਕ ਬਾਰੇ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਰੀਐਨ ਮੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਹੈ। ਲੰਮੇ ਸਫਰ 'ਤੇ ਉਹ ਅਕਸਰ ਸੌਂ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਸੋਲਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਕੁੜੀ ਵਾਲਾ ਜਲੌਅ ਹੈ, ਅਣਖਰਚੇ ਜਜ਼ਬੇ ਜਿਵੇਂ ਉਵੇਂ ਹੀ ਪਏ ਹੋਣ। ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਹੰਢਾਈ ਬੈਠੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਕੁਝ ਬਚਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਸਕੇ। ਮੈਂ ਉਸ ਵੱਲ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਸ਼ਾਇਦ ਸੁੱਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀਆਂ ਹੋਣ। ਜਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਭੁਚਾਲ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਫੜ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਅਚਾਨਕ ਬੋਲਦੀ ਹੈ,

‘ਸਿੰਘ, ਕਿਥੇ ਕੁ ਆ ਗਏ ਆਂ’

‘ਵੇਲਜ਼ ਵਿੱਚ ਆ ਵੜੋ ਆਂ’

‘ਕਿਸੇ ਕੈਫੇਟੇਰੀਏ ਵਿੱਚ ਰੋਕ ਲੈ।’

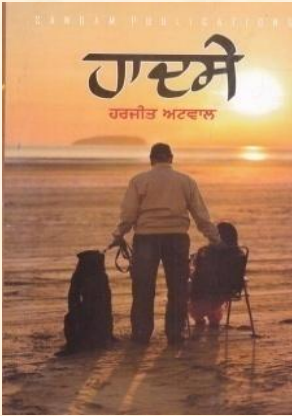
‘ਥੋੜਾ ਹੋਰ ਚੱਲ ਲਈਏ, ਫਿਸ਼ਗਾਰਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਰੋਕਾਂਗੇ, ਸੇਫ ਰਹੇਗਾ।’

ਉਸ ਨੇ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਮੁੜ ਖ਼ਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਵਾਚ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ.....

ਜਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ਟੈੱਸ ਭਾਵ ਮੈਰੀਐਨ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਗਾਰਡਨ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਨਰਸਰੀ ਵਿੱਚ ਬੂਟੇ ਖਰੀਦ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਵੱਲ ਲਗਾਤਾਰ ਦੇਖਣ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਨੋਟਿਸ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਬੋਲੀ, “ਕਿਉਂ ਘੂਰ ਰਿਹਾ ਏਂ?”

“ਸੌਰੀ, ਤੇਰੀ ਸ਼ਕਲ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਏ, ਇਸ ਲਈ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸਾਂ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਬੋਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੁੜੀ ਆਇਰਸ਼ ਮੂਲ ਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਹਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਆਖਿਆ, ‘ਕੋਈ ਕੁੜੀ ਜੋ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਉਤਰੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦੌੜੀ ਫਿਰਦੀ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਵਰਗੀ ਸ਼ਕਲ ਏ ਤੇਰੀ।’

ਉਹ ਕੁਝ ਬੋਲੇ ਬਿਨਾਂ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਗਈ। ਸੋਚਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਹ ਕੋਈ ਪਾਗਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਘੁੰਮ ਕੇ ਕੁਝ ਅੱਗੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਉਹ ਕੁਝ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੇ ਨੋਟ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਦੀ ਬੋਲੀ, ‘ਟਮਾਟਰਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨਹੀਂ ਦਿਸ

ਰਹੇ’

‘ਹਾਲੇ ਆਏ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਵੈਸੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਲਾਏ ਸੀ ਸਿੱਧੇ ਬੀਜਾਂ ਤੋਂ, ਛੇ-ਛੇ ਇੰਚ ਹੋ ਗਏ ਹੋਏ ਆਂ।’ ਆਖਦਿਆਂ ਮੈਂ ਉਂਗਲ ਨਾਲ ਹੱਥ ‘ਤੇ ਛੇ ਇੰਚ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਜਿਹਾ ਬਣਾਇਆ।

‘ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਘਾਉਲੀ ਹਾਂ।’

ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੇ ਜਦ ਤੱਕ ਗਾਰਡਨ ਸੈਂਟਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਗਿਆ।

ਮੈਨੂੰ ਬਾਗਬਾਨੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਂਕ ਸੀ ਪਰ ਮੇਰਾ ਗਾਰਡਨ ਤਾਂ ਕਮਲਾ ਨੇ ਖੋਹ ਲਿਆ ਸੀ। ਗਾਰਡਨ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਘਰ, ਮੇਰੀ ਪਰੀਆਂ ਜਿਹੀ ਧੀ ਰਿੰਕੀ, ਮੇਰਾ ਅਲਸੇਸ਼ਨ ਟਾਈਗਰ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਬਰਮਿੰਘਮ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਪਲਿਆ, ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਵੀ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਖੋਹ ਲਿਆ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਜਗਾਹ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਲੋਂ ਖੋਹਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਮੈਰੀਐਨ ਮੈਨੂੰ ਪੈਂਟ-ਸ਼ੋਪ 'ਤੇ ਮਿਲੀ। ਇਸ ਦੁਕਾਨ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕੁੱਤਾ ਖਰੀਦਣ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸਾਂ। ਜੈਕ-ਰੱਸਲ ਨਸਲ ਦੇ ਕਤੂਰੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਾਂ। ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਇਸ ਦੁਕਾਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਪਰ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਮਿਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਮਜ਼ਾਕ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ, 'ਕਿਤੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿੱਛਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ'

ਉਹ ਹੱਸਣ ਲੱਗੀ, 'ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮੁੰਡੇ ਲਈ ਹੈਮਸਟਰ (ਚੂਹੇ ਵਰਗਾ ਜੀਵ) ਦੇਖਣ ਆਈ ਆਂ, ਜੈਰੀ ਦੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਹੈਮਸਟਰ ਕੀ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਦੀ ਹੀ ਕਾਹਲ ਪਾਈ ਹੋਈ ਏ।'

ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕੁੱਤਾ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸ਼ੌਂਕ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਇਕ-ਦੋ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਹੋਈਆਂ।

ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ। ਉਹਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਂ ਹੱਸਣ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਹੁੰਦੀ ਬੋਲੀ, 'ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ 'ਤੇ ਹੱਸ ਰਿਹੈ'

'ਇਸੇ 'ਤੇ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਏਂ, ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਏਥੇ ਵੀ ਆ ਗਈ ਏਂ।'

'ਮਿਸਟਰ, ਮੈਂ ਏਥੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਆਂ, ਨੌ ਤੋਂ ਤਿੰਨ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਛੱਡ ਕੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਆਂ।'

'ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਮਿਸਟਰ ਨਹੀਂ, ਮਿਸਟਰ ਸਿੰਘ ਆਂ, ਤੂੰ ਸਿਰਫ ਸਿੰਘ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਏਂ, ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਕਹਾਂ'

'ਮੈਰੀਐਨ।' ਉਹ ਸ਼ੈਲਫ ਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗੀ....

ਮੈਰੀਐਨ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੇ ਹੀ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ, 'ਸਿੰਘ, ਸਿਰ ਦਰਦ ਦੀ ਕੋਈ ਗੋਲੀ ਨਹੀਂ ਕਾਰ ਵਿੱਚ'

'ਹਨੀ, ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਦਰਦ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਦੇ।'

'ਸਾਰੇ ਮਰਦ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਦਰਦ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਨੇ।'

'ਸੱਚ ਏ, ਮਰਦ ਔਰਤਾਂ ਜਿੰਨੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਦਿਲ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ।' ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਮੈਰੀਐਨ ਦੇ ਸਿਰ ਦਰਦ ਦਾ ਕਾਰਨ। ਉਹ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਤੁਫਾਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ,

'ਐਵੇਂ ਘਬਰਾ ਨਾ, ਸਭ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।'

'ਇਹ ਹੁਣ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਸਰਵਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕਾਰ ਰੋਕ।' ਆਖਦੀ ਉਹ ਸੀਟ ਤੇ ਬੈਠੀ ਬੈਠੀ ਪਾਸਾ ਬਦਲ ਕੇ ਚਿਹਰਾ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬੰਦ ਹਨ। ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਉਹੀ ਭੋਲਾਪਨ....

ਇਸੇ ਭੋਲੇਪਨ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਮੈਂ ਸੋਚ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਵਧਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲੇ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਅਮਾਂਡਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਹੀ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਮੀਰ ਗੋਰਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰਦੀ ਬਣੀ ਸੀ। ਅੱਜਕੱਲ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਸਾਂ। ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਰੀਐਨ ਵੀ ਇਕੱਲੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਏਨੀ ਵਾਰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਇਕੱਲੀ ਹੀ ਦਿਸੀ।

ਮੈਰੀਐਨ ਬਾਰੇ ਇਕ ਝਿਜਕ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਸਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ-ਦੋਸਤ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮੈਰੀਐਨ ਬਸ ਸਟੋਪ 'ਤੇ ਦੋਨਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਲਈ ਖੜੀ ਹੈ ਮੈਂ ਕਾਰ ਰੋਕੀ। ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਉਤਾਰ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਕਿਧਰ ਜਾਣਾ'

'ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਸਵਿਮਿੰਗ ਲੈਸਨ ਏ, ਸੈਵਰਨ ਸਵਿਮਿੰਗ ਪੂਲਜ਼।'

'ਆਓ, ਮੈਂ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।' ਏਨੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤਾਂ ਬਣ ਹੀ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਲਈ ਕਾਰ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਬੂਹਾ ਖੋਲ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਮੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਆ ਬੈਠੀ। ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਬੋਲੀ, 'ਬੁਆਏ, ਸੇ ਹੈਲੋ ਟੂ ਸਿੰਘ'

'ਹੈਲੋ ਸਿੰਘ, ਹਾਓ 'ਰ ਯੂ ? ਦੋਵੇਂ ਮੁੰਡੇ ਇਕੱਠੇ ਬੋਲੇ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੈਲੋ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਵੀ।

ਸੈਵਰਨ ਸਵਿਮਿੰਗ ਪੂਲਜ਼ ਦੇ ਕਾਰ ਪਾਰਕ ਵਿੱਚ ਕਾਰ ਖੜੀ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਮੈਰੀਐਨ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਲੈਸਨ ਵੇਲੇ ਤੂੰ ਵੀ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ'

'ਉਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਮਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਆਂ।'

'ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਲਵੀਂ, ਮੈਂ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਤੇਰੀ ਉਡੀਕ ਕਰਾਂਗਾ।' ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਸ਼ਰਮਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਪਰ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲੀ।

ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਮੁੜ ਆਈ। ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹਿ ਗਈ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਤੇਰੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਡੈਡੀ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਦੇਖਿਆ'

'ਇਹ ਡੈਡੀ ਵੀ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਸਭ ਡੈਡੀ ਭੱਜਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਵੀ ਭੱਜ ਗਿਆ।' ਆਖਦੀ ਉਹ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਹੱਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਵਿਅੰਗ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਕੱਸਿਆ ਹੋਵੇ। ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕਮਲਾ ਤੇ ਰਿੰਕੀ ਨੂੰ ਖਰਚਾ ਦੇਣ ਦੇ ਡਰੋਂ ਹੀ ਬਰਮੀਘੰਮ ਤੋਂ ਭੱਜਿਆ ਸਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਕਮਲਾ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਘਰ ਵੀ ਤਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲੇ ਤਲਾਕ ਦੇ ਪੇਪਰਾਂ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਜਿਹੜੇ ਪੈਸੇ ਕਮਲਾ ਤੋਂ ਚੋਰੀ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਥੇ ਫਲੈਟ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਖਰਚਾ ਦਿੰਦਾ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਪਰ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਰਿੰਕੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦੀ। ਜਦ ਵੀ ਮਿਲਣ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਰਿੰਕੀ ਮੇਰੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫਦੇਹ

ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਕਮਲਾ ਦਾ ਜਿਵੇਂ ਮਕਸਦ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਤੜਫਦਾ ਸਾਂ ਤੇ ਕਮਲਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤੜਫਣ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮਨ ਕਰੜਾ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸ਼ਹਿਰ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, ‘ਮੈਰੀਐਨ, ਤੇਰਾ ਪਤੀ ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਮੇਨਟੇਨੈਂਸ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।’
‘ਕਾਹਦਾ ਮੇਨਟੇਨੈਂਸ ਨਿਕੰਮਾ ਸੀ ਪੀਟਰ, ਉਹ ਤਾਂ ਆਪ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਮੁਫਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।’

‘ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਉਹ ਵਧੀਆ ਪਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ’

‘ਕਾਹਦਾ ਪਤੀ ਸੀ’ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਭੋਲੀ ਸਾਂ, ਉਹਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਈ ਸਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਕੌਂਸਲ ਵਲੋਂ ਫਲੈਟ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ।’

‘ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ’

‘ਨਹੀਂ।’

‘ਪਰ ਤੂੰ ਤੇ ਆਇਰਸ਼ ਏਂ, ਆਇਰਸ਼ ਲੋਕ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਬਿਨਾਂ ਹੋਏ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਦੇ ਨਹੀਂ।’

‘ਬਿਲਕੁਲ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਬਾਗੀ ਧੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਉਹ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਜਿਹਨੇ ਮਦਰ ਮੈਰੀ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲਈ, ਬਿਨਾਂ ਵਿਆਹ ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਭਲਾ ਹੋਵੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੀਆਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੋਰ ਮੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੋਇਆ, ਆਇਰਲੈਂਡ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੁੰਦੀ।’ ਆਖਦੀ ਉਹ ਹੱਸਣ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਦੇ ਹਾਸੇ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਸਾਫ਼ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸਾਡੀ ਦੋਸਤੀ ਚੱਲ ਨਿਕਲੀ। ਉਸ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਵੀ ਬੀਬੇ ਜਿਹੇ ਸਨ, ਜੈਰੀ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦਾ ਤੇ ਡੈਨ ਛੇ ਸਾਲ ਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਉਹਦਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਾ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਬੈਠਾ। ਜਦ ਠੀਕ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਮਿਲ

ਲਓ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਕਰੋ। ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰੀਂ ਰਹੋ। ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਛੁੱਟੀ ਹੁੰਦੀ, ਮੈਂ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਰੀਐਨ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਦੀ ਸ਼ੌਪਿੰਗ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਡੇ ਸਟੋਰ ’ਤੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਮੁੰਡਿਆਂ ਲਈ ਕਪੜੇ ਲੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਕਪੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੜੀ ਤੇ ਫਰਾਕਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਚੁੱਕ ਕੇ

ਦੇਖਣ ਲੱਗੀ। ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਕੁੜੀ ਲਈ ਗੁਲਾਬੀ ਰੰਗ ਦਾ ਇਕ ਫਰਾਕ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਉਸ ਨੇ।

ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸਟੋਰ ਵਿੱਚ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਕਪੜਿਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਨ ਲੱਗੀ। ਲਾਲ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲਾ ਸਾਲਸਾ ਡਰੈੱਸ ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਦੇਖ-ਪਰਖ ਕੇ ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਕੁੜੀ ਲਈ ਇਕ ਡਰੈੱਸ ਖਰੀਦ ਲਿਆ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਪੁੱਛਣੋਂ ਰਹਿ ਨਾ ਸਕਿਆ, ‘ਮੈਰੀਐਨ, ਉਸ ਦਿਨ ਵੀ ਤੂੰ ਇਸ ਕੁੜੀ ਲਈ ਫਰਾਕ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਡਰੈੱਸ, ਕਿਹੜੀ ਕੁੜੀ ਲਈ ਖਰੀਦਦੀ ਏ’

‘ਐਡਨਾ ਲਈ।’

‘ਐਡਨਾ ਕੌਣ’

‘ਐਡਨਾ ਮੇਰੀ ਧੀ।’

‘ਤੇਰੀ ਧੀ ਵੀ ਹੈਗੀ’

‘ਹਾਂ।’

‘ਕਿਥੇ ਏ ਤੇਰੀ ਧੀ’

‘ਪਤਾ ਨਹੀਂ।’ ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਮੈਰੀਐਨ ਡਰੈੱਸ ਉਪਰ ਪੋਲਾ-ਪੋਲਾ ਹੱਥ ਫੇਰਨ ਲੱਗੀ ਸੀ....

ਮੈਰੀਐਨ ਠੀਕ ਤਰਾਂ ਹੁੰਦੀ ਬੈਠ ਗਈ ਹੈ। ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਦੇਖਦੀ ਆਖਦੀ ਹੈ, ‘ਸਿੰਘ, ਰੋਕ ਕਿਤੇ, ਸਿਰ ਫਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ।’

‘ਅਗਲੇ ਸਰਵਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ’ਤੇ ਰੁਕਦੇ ਆਂ। ਮੈਰੀਐਨ, ਐਵੇਂ ਟੈਨਸ਼ਨ ਨਾ ਲੈ, ਸਭ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਰਿਲੈਕਸ ਰਹਿ।’

‘ਰਿਲੈਕਸ ਰਹਿਣ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਹੀ ਨਾ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਭਲੀ ਸਾਂ, ਤੜਫ ਲੈਂਦੀ ਸਾਂ, ਐਡਨਾ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ ਕੇ ਰੋ ਲੈਂਦੀ ਸਾਂ।’ ਆਖ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲਈਆਂ ਹਨ....

ਉਸ ਦਿਨ ਸਾਡੀ ਲੰਮੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ। ਉਹ ਐਡਨਾ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਐਡਨਾ ਹੁਣ ਅਜਿਹੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਐਡਨਾ ਹੁਣ ਓਹੋ ਜਿਹੀ ਹੋਵੇਗੀ।

‘ਐਡਨਾ ਪੀਟਰ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਏ’

‘ਪੀਟਰ’ ... ਉਹ ਨਿਕੰਮਾ ਹਰਾਮੀ ਉਹਨੂੰ ਤਾਂ ਐਡਨਾ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਹਨੇ ਕਦੇ ਕੁਝ ਪੁੱਛਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਹਨੇ ਕਦੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਟੋਹਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਐਡਨਾ ਦਾ ਪਿਓ ਕਿਥੋਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ ? ਉਸ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘੀ ਟੀਸ ਸੀ।

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ: ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ

‘ਮੈਰੀਐਨ, ਹੁਣ ਤੱਕ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣ ਚੁੱਕੀ ਹੋਵੇਂਗੀ, ਜੇ ਚਾਹੇਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਇਹ ਦੁੱਖ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਏਂ। ਕੌਣ ਏ ਐਡਨਾ ਦਾ ਪਿਓ’

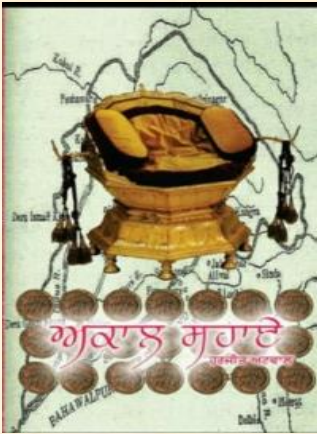
‘ਸਵੀਨੀ ਏ, ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੇ ਭੱਜ ਗਿਆ ਸੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਡਰਦਾ, ਮੇਰਾ ਪਿਓ ਬਹੁਤ ਡਾਹੁਢਾ ਜਿਉਂ ਸੀ।’

ਕੁਝ ਦੇਰ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਦਸਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ,

‘ਮੇਰੇ ਪਿਓ ਦਾ ਲਿਮਰਿਕ ਵਿੱਚ ਸੌ ਏਕੜ ਦਾ ਫਾਰਮ ਸੀ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਲਈ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਸਵੀਨੀ ਵੀ ਸਾਡੇ ਫਾਰਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗਾਵਾਂ ਦੇਖਦਾ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਦਾ ਹੀ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਪਰੈਗਨੈਂਟ ਹੋ ਗਈ। ਇਕ ਦਮ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਪਰ ਜਦ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਭੁਚਾਲ ਆ ਗਿਆ। ਪਿਓ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਡੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਕੁੱਟਿਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਥੋਮਸ ਨੇ ਫੁਡਾ ਦਿੱਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਅੰਗ ਜ਼ਰੂਰ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ।’

‘ਪਰੈਗਨੈਂਸੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕੋਈ ਇਤਿਆਤ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ’

‘ਏਨੀ ਅਕਲ ਕਿਥੋਂ ਸੀ* ਨਾਲੇ ਸਾਡੇ ਕੈਥੋਲਿਕ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਇਤਿਆਤ ਵਰਤਣ ਦੀ

ਮਨਾਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਸਾਂ, ਬੱਚੀ। ਮੈਨੂੰ ਸੈਕਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ? ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੀ। ਉਹਨੂੰ ਸਭ ਦਿਸਦਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਵੀਨੀ ਤੇ ਮੈਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਂ, ਮੇਰਾ ਪਿਓ ਮੈਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਜਾਂ ਮਾਂ।’

‘ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਉਹਨਾਂ ਸਿਰ ਮੜਣ ਰਹੀ ਏਂ’

‘ਨਹੀਂ ਸਿੰਘ, ਸੱਚ ਜਾਣ, ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੇ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਇਕ ਅਨਪੜ ਜਿਹੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ, ... ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਮੇਰੇ ਮਾਂ-ਪਿਓ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਹੁਣ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਵਰਗੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਲਗਦਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਡਰਦੀ ਹੋਈ ਇਕ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੱਜ ਕੇ ਚਰਚ ਚਲੇ ਗਈ ਤਾਂ ਜੋ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਦਾ ਪਸਚਾਤਾਪ ਕਰ ਸਕਾਂ, ਕਨਫੈਸ਼ਨ ਕਰਕੇ.... ਸਿੰਘ,

ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚ ਵਿੱਚ ਫਾਦਰ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਕਨਫੈਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਨੇ’

‘ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਇਸ ਬਾਰੇ।’

‘ਚਰਚ ਵਿੱਚ ਫਾਦਰ ਨੇ ਮੇਰਾ ਕਨਫੈਸ਼ਨ ਤਾਂ ਕੀ ਸੁਣਨਾ ਸੀ ਉਲਟਾ ਮੈਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਿਓ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਕੁੜੀ ਇਥੇ ਹੈ। ਫਾਦਰ ਕੀ ਸਾਰਾ ਸਮਾਜ ਹੀ ਮੇਰੇ ਖਿਲਾਫ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਾਂ-ਪਿਓ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜੇ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਕੁੜੀ ਏਦਾਂ ਹੀ ਪਰੈਗਨੈਂਟ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਉਹਦਾ ਮੁੜ ਕੇ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਿਧਰ ਗਈ, ਇਕ ਹੋਰ ਏਦਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੜਣ ਦਿੱਤਾ।’

‘ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਬੰਦ ਰੱਖਿਆ ਤੈਨੂੰ’

‘ਕੋਈ ਇਕ ਮਹੀਨਾ, ਤਦ ਤੱਕ ਮੇਰਾ ਪੇਟ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ, ਜਦ ਕਦੇ ਮੇਰਾ ਪਿਓ ਬਾਹਰੋਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਘਰ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਗਦਾ, ਮੈਂ ਸੋਚਦੀ ਕਿ ਏਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਮੌਤ ਚੰਗੀ। ... ਇਕ ਦਿਨ ਥੋਮਸ ਕਹਿੰਦਾ-ਬੈਗ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਤੇ ਤੁਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ, ਇਹਨੇ ਕਿਤੇ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ, ਫਿਰ ਸੋਚਿਆ, ਜੇ ਮਾਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਬੈਗ ਕਿਉਂ ਲੈ ਜਾਣਾ ਸੀ।’

‘ਫਿਰ’

‘ਥੋਮਸ ਕਾਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕਿਥੇ ਲੈ ਕੇ ਚਲਿਆਂ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਅਸਲੀ ਟਿਕਾਣੇ, ਤੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਇਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ, ਇਹ ਗੁਨਾਹ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਤੂੰ ਗੁਨਾਹ ਕੀਤਾ ਏ, ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਤੂੰ ਹੀ ਭੁਗਤੋਂਗੀ।’

‘ਕਿਥੇ ਲੈ ਗਿਆ ਉਹ ਤੈਨੂੰ’

‘ਡੇਝ ਕੁ ਘੰਟਾ ਕਾਰ ਚਲਾ ਕੇ ਉਹਨੇ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਜਿਹੀ ਇਮਾਰਤ ਮੁਹਰੇ ਕਾਰ ਖੜੀ ਕੀਤੀ, ਇਹ ਤਿੰਨ ਮੰਜ਼ਿਲਾ ਵਿਕਟੋਰੀਅਨ ਬਿਲਡਿੰਗ ਸੀ, ਡਰੋਅ ਹਾਊਸ, ਜਿਵੇਂ ਜੇਲ੍ਹ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਥੋਮਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਬੈਗ ਲੈ ਕੇ ਉਹਦੇ ਮਗਰ ਤੁਰ ਪਈ। ਉਸ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬੂਰੇ ਸਨ, ਥੋਮਸ ਨੇ ਉਥੇ ਲੱਗਾ ਕੁੰਡਾ ਖੜਕਾਇਆ, ਇਕ ਨੱਠ ਬਾਹਰ ਆਈ, ਥੋਮਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਦੱਸਿਆ। ਨੱਠ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲੀ, ਤੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਾਰਗਰੇਟ ਮਰਫੀ ਹੋਵੋਂਗੀ।’

‘ਮਾਰਗਰੇਟ ਮਰਫੀ?’

‘ਇਹ ਮੇਰਾ ਅਸਲੀ ਨਾਂ ਏ, ਬਚਪਨ ਦਾ, ਡਰੋਅ ਹਾਊਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਬਦਲ ਕੇ ਮੈਰੀਐਨ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ, ਆਪਣਾ ਅਤੀਤ ਭੁੱਲ ਜਾ, ਕਿਸੇ

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ: ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ

ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਟੌਪਸ ਲਹਾ ਲਏ, ਮੇਰੀ ਪਾਸ ਬੁੱਕ ਜਿਹਦੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਸੀ, ਵੀ ਰੱਖ ਲਈ.... ਬਹੁਤ ਰੁੱਖੇ ਲੋਕ ਸਨ ਉਥੇ। ਪੈਰ-ਪੈਰ 'ਤੇ ਝਿੜਕਾਂ ਮਾਰਦੇ।'

ਇਹ ਡਰੋਅ ਹਾਊਸ ਕੀ ਸੀ'

‘ਇਹ ਕੈਥੋਲਿਕ ਚਰਚ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਸੀ ਜਿਥੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੀਆਂ ਅਣਵਿਆਹੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਛੁਪਾ ਕੇ। ਇਹ ਬਿਲਡਿੰਗ ਸੜਕ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਹਟਵੀਂ ਸੀ, ਜੰਗਲ ਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰੀਂ ਨਾ ਪਵੇ। ਡਰੋਅ ਹਾਊਸ ਕਾਹਦਾ, ਨਿਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਸੀ। ਨੱਨਜ਼, ਸਿਸਟਰਜ਼ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਕੈਦੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਏ।’

‘ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਕਿ ਅਬੋਰਸ਼ਨ ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਗੁਨਾਹ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਸੋਚਿਆ’

‘ਇਹ ਤਾਂ ਪਰੈਗਨੈਂਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਗੁਨਾਹ ਏ, ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸੁਫਨੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚ ਸਕਦਾ’

‘ਫਿਰ’

‘ਫਿਰ ਕੀ, ਐਡਨਾ ਹੋ ਗਈ, ਮੈਂ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਜਦ ਮੇਰਾ ਵਾਟਰ-ਬ੍ਰੇਕ ਹੋਇਆ, ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਨਾ ਕੋਈ ਟਰੇਂਡ ਨਰਸ ਜਾਂ ਦਾਈ ਸੀ, ਨੱਨਜ਼ ਹੀ ਨਰਸਾਂ ਬਣੀਆਂ, ਬਹੁਤ ਨਿਰਦੈਅਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਈਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਏ, ਮਰ ਕੇ ਜੰਮੀ ਹਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਰੇ ਜਾਂ ਬਚੇ। ਉਸ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੇ ਗਾਰਡਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਬਰਸਤਾਨ ਏ, ਉਥੇ ਹੀ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਮਾਂ ਜਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦਫਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਬਾਹਰ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖ਼ਬਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਥੇ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਏ।’

ਮੈਰੀਐਨ ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸੁਣਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ ਕਿ ਯੌਰਪ ਦੇ ਇਕ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਰਹੀ,

‘ਐਡਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਲਾਂਡਰੀ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਉਸੇ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੀ।’

‘ਤਨਖਾਹ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਸੀ’

‘ਤਨਖਾਹ ਐਵੇਂ ਜਿਹੀ ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਰੋਟੀ, ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੇ ਐਡਨਾ ਦੇ ਖਰਚਾ ਵੀ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਐਡਨਾ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਹੀ ਪਿਲਾ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਜਦ ਐਡਨਾ ਦੁੱਧ ਪੀ ਲੈਂਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਖੋਹ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡ ਸਕਦੇ ਸਾਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਖੜ ਕੇ ਹੀ ਦੇਖ ਸਕਦੀਆਂ ਸਾਂ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਬੱਚੇ ਦਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮੋਹ ਪਵੇ।’

‘ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਕੰਮ ਸੀ’

‘ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਤਾਂ ਓਥੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸੀ, ਨਾ ਓਥੇ ਕੋਈ ਕਲੰਡਰ ਨਾ ਘੜੀ।’

‘ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪੈਣ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦੇ’

‘ਕਿਉਂਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਅੱਗੇ ਅਡੋਪਸ਼ਨ ਲਈ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਸੀ, ਵੱਡੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ, ਕਿਸੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ, ਮਾਵਾਂ ਤੜਫਦੀਆਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ।’

‘ਮਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦੇ ਸੀ ਬੱਚਾ ਦੇਣ ਵੇਲੇ’

‘ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਰੋਈ, ਕੁਰਲਾਈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਾਰ ਨਾ ਲਈ, ਹੁਣ ਐਡਨਾ ਗਿਆਰਾਂ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ.... ਮੇਰਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਧਿਆਨ ਉਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਏ, ਇਕ ਗੱਲ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਤਸੱਲੀ ਏ ਕਿ ਐਡਨਾ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਸੇ ਕੈਥੋਲਿਕ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਹੀ ਅਡੋਪਟ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਿਰਫ ਕੈਥੋਲਿਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬੱਚੇ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।’

‘ਫਿਰ ਤੇਰਾ ਉਸ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ’

‘ਬੱਚਾ ਅਡੋਪਟ ਹੋਣ ਤੱਕ ਸਾਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਕੋਈ ਏਜੰਸੀ ਸਾਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਮੁਫਤ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਮੈਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਕਿਸੇ ਏਜੰਸੀ ਨੇ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਮੈਂ ਉਤਰੀ ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਆ ਲੱਗੀ।’.....

ਮੈਂ ਕਾਰ ਨੂੰ ਸਰਵਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਵੜਦਾ ਹਾਂ। ਕਾਰ ਪਾਰਕ ਕਰ ਕੇ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਰੀਐਨ ਸਿਰ ਦਰਦ ਦੀਆਂ ਸਖਤ ਜਿਹੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਖਰੀਦ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦੋ ਗੋਲੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਕੁਝ ਤਸੱਲੀ ਜਿਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੋਫੀ ਦਾ ਕੱਪ-ਕੱਪ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਪੀ ਕੇ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਹਾਲੇ ਘੰਟੇ ਦਾ ਰਾਹ ਹੋਰ ਪਿਆ ਹੈ, ਕੁਝ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਜਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਫੈਰੀ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਵੀ ਵਕਤ ਲਗ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ....

ਮੈਰੀਐਨ ਅਕਸਰ ਐਡਨਾ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗਦੀ। ਉਹ ਐਡਨਾ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਿੰਕੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਆ ਖੜਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਤੋਤਲੇ ਬੋਲ ਮੈਨੂੰ

ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲਗਦੇ। ਧੀ ਦੇ ਵਿਛੜਨ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਭਲਾ ਹੋਰ ਕੌਣ ਸਮਝੇਗਾ? ਪਰ ਮੈਂ ਰਿੰਕੀ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਵੀ ਮੈਰੀਐਨ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਮਨ ਕਰੜਾ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਛੱਡਿਆ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਉਸ ਮਨ ਨੂੰ ਡੋਲਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।

ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮੈਰੀਐਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਇਕ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿੱਚ ਵਾਹਵਾ ਸਾਰੇ ਕਪੜੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਐਡਨਾ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਕਪੜੇ ਲੈ ਆਉਂਦੀ, ਏਨੇ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਉਮਰ ਦੇ ਐਡਨਾ ਦੇ ਕਪੜੇ ਪਏ ਸਨ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਐਡਨਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਵੀ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ,

‘ਮੈਰੀਐਨ, ਇਹ ਕੰਮ ਬੰਦ ਕਰ, ਐਡਨਾ ਨੂੰ ਏਨਾ ਚੇਤੇ ਕਰਨਾ ਤੇਰੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।’

‘ਪਰ ਦਿਲ ਦਾ ਕੀ ਕਰਾਂ’

‘ਦਿਲ ’ਤੇ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਲੈ।’

‘ਉਹ ਕਿਵੇਂ’

‘ਸਾਡੇ ਕਹਾਵਤ ਏ, ਏਦਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਣ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਦਿਲ ਤੇ ਪੱਥਰ ਰਖ ਲਓ, ਦਿਲ ਕਰੜਾ ਕਰ ਲਓ।’

‘ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹਾਂ ਪਰ ਏਵੇਂ ਕਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।’ ਉਸ ਨੇ ਬੇਵਸੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

ਮੈਂ ਮੈਰੀਐਨ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਜਦ ਮੇਰੀ ਛੁੱਟੀ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਮੈਰੀਐਨ ਦੀ ਵੀ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਫੋਨ ਉਪਰ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਮੈਂ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਮੈਰੀਐਨ ਵੱਲ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਇਕੱਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੱਡਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਾਲੇ ਛੋਟੇ ਸਨ।

ਮੈਰੀਐਨ ਦਾ ਜਨਮਦਿਨ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਪਰਾਈਜ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਫਲੈਟ ਵਿੱਚ ਕੋਕ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹਦੇ ਲਈ ਉਹੋ ਟੈੱਸ ਵਾਲੀ ਸਕਾਰਟ ਤੇ ਟੌਪ ਖਰੀਦੇ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਅਕਸਰ ਅਜਿਹੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਹੀ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮੈਰੀਐਨ ਆਪਣੇ ਦੋਨੋਂ ਮੁੰਡੇ ਲੈ ਕੇ ਮੇਰੇ ਫਲੈਟ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ। ਅੰਦਰ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਰਿੰਕੀ, ਮੇਰੀ ਧੀ ਦੀ ਵੱਡੇ ਸਾਇਜ਼ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੀ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ,

‘ਇਹ ਮੇਰੀ ਐਡਨਾ ਏ, ਏਨਾ ਫਰਕ ਏ ਕਿ ਤੇਰੀ ਐਡਨਾ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੇ ਵੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਕਿ ਇਹ ਬਰਮੀਘੰਮ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਏ। ਪਰ ਨਾ ਤੂੰ ਐਡਨਾ ਦੇਖ ਸਕਦੀ ਏਂ ਤੇ ਨਾ ਮੈਂ ਰਿੰਕੀ ਨੂੰ। ਇਕ ਫਰਕ ਇਹ ਵੇ ਕਿ ਤੂੰ ਐਡਨਾ ਦੀ

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ: ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ

ਤਸਵੀਰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਏ ਤੇ ਇਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਉਹਦੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਏ ਪਰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ।’

‘ਪਰ ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਇਹ’

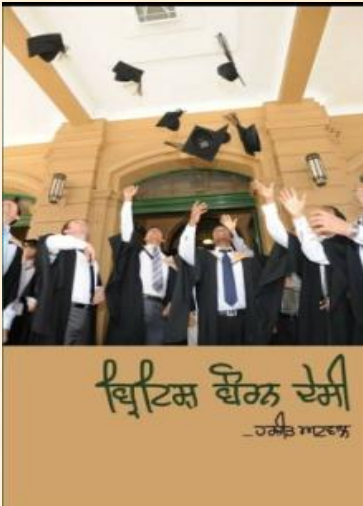
‘ਤੂੰ ਐਡਨਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਏਨੀ ਦੁਖੀ ਏਂ, ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।’

‘ਬੜੀ ਹਿੰਮਤ ਵਾਲਾ ਏਂ ਕਿ ਏਡਾ ਵੱਡਾ ਗਮ ਚੁਪ ਚਾਪ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾਂ’

‘ਮੈਰੀਐਨ, ਮੈਂ ਸੋਚਦਾਂ ਕਿ ਮਰਿਆਂ ਨਾਲ ਮਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਏਦਾਂ ਦੇ ਵਿਛੜਿਆਂ ਮਗਰ ਜਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸੋ ਇਸ ਗਮ ਨੂੰ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਝੱਲਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਭਲਾ ਏ।’

ਅਸੀਂ ਰਲ ਕੇ ਮੈਰੀਐਨ ਦੇ ਜਨਮਦਿਨ ਦਾ ਕੇਕ ਕੱਟਿਆ। ਰਿੰਕੀ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਦੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਦੁਖੀ ਸੀ ਕਿ ਕਮਲਾ ਮੈਨੂੰ ਰਿੰਕੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦੀ। ਧੀਆ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਾਲੀ ਇਹ ਸਾਂਝ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਜੋੜ ਰਹੀ ਸੀ।

ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਰੀਐਨ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੇ ਮੇਰੇ ਫਲੈਟ ਵਿੱਚ ਹੀ ਠਹਿਰੇ। ਸਵੇਰੇ ਮੈਰੀਐਨ ਬੋਲੀ,

‘ਸਿੰਘ, ਰਿੰਕੀ ਦੀ ਫੋਟੋ ਦੇਖ ਕੇ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਡਨਾ ਦੀ ਫੋਟੋ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਲਾ ਸਕਾਂ।’

‘ਹੁਣ ਉਹਦੀ ਫੋਟੋ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲੇਗੀ’ ਮੈਂ ਸੋਚਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਕਿਹਾ, ‘ਡਰੋਅ ਹਾਊਸ ਦੇ ਹੈਂਡ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇਖ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ।’

‘ਕੀ ਉਹ ਕੁਝ ਦੱਸਣਗੇ’

‘ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਐਡਨਾ ਦਾ ਪਤਾ ਦੇ ਦੇਣ। ਸਾਡੇ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੇ ਇਕ ਮੁੰਡਾ ਅਡੋਪਟ ਕੀਤਾ ਏ, ਉਹਦੀ ਬਾਇਲੋਜੀਕਲ ਮਾਂ ਵੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦੀ ਏ।’

‘ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਚਿੱਠੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦੇਣ।’

‘ਫਿਰ ਆਪ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਵੀਂ, ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਗੱਲ ਬਣ ਜਾਵੇ।’

‘ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਮੁੜ ਕੇ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਖਿਲਰ ਜਾਵਾਂਗੀ ਮੈਂ, ਮੈਂ ਫਿਰ ਤੋਂ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।’

‘ਇਹ ਤਾਂ ਐਡਨਾ ਖਾਤਿਰ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ।’

‘ਐਡਨਾ ਲਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਆਂ ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਜਾਣਾ ਹੋਏਗਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ।’

‘ਹਾਂ, ਚਲੇ ਚਲਾਂਗਾ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਜੈਰੀ ਤੇ ਡੈਨੀਅਲ ਦਾ ਕੀ ਕਰੇਂਗੀ’

‘ਮੈਂ ਗਵਾਂਢਣ ਸੂਜ਼ੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਲਵਾਂਗੀ, ਉਹਦਾ ਮੁੰਡਾ ਪੌਲ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਹਾਣੀ ਹੀ ਏ, ਸੂਜ਼ੀ ਕਈ ਵਾਰ ਪੌਲ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਛੱਡ ਜਾਂਦੀ ਏ।’ ਮੈਰੀਐਨ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਆ ਦਾਖਲ ਹੋਈ ਸੀ....

ਸਾਡੀ ਕਾਰ ਫੈਰੀ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਖੜੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਡੀਆਂ ਲਾਰੀਆਂ ਫੈਰੀ ਵਿੱਚ ਚਾੜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਛੋਟੇ ਟਰੱਕ ਤੇ ਵੈਨਾਂ ਫਿਰ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਫੈਰੀ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਗੱਡੀਆਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਹਨ। ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੰਦੇ ਦਾ ਫੈਰੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ, ਘੁੰਮਣ-ਫਿਰਨ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੈ। ਦੁਕਾਨਾਂ, ਪੱਬ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਫੈਰੀ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਂਗ ਜਾਪਦੀ ਹੈ।

ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਵਿੱਚ ਫੈਰੀ ਰਸਲੇਅਰ ਜਾ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਇਕ ਵੱਜ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵਾਟਰਫੋਰਡ ਦੇ ਸਾਈਨ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਯੌਰਪ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਕਾਰਾਂ ਚਲਾਉਣ ਕਾਰਨ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਕਰਨੀ ਔਖੀ ਹੈ ਪਰ ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਕਨੂੰਨ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਕਾਰ ਚਲਾਉਣੀ ਸੌਖੀ ਹੈ। ਵਾਟਰਫੋਰਡ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਲਕੈਨੀ ਦੇ ਸਾਈਨ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਥੇ ਅਸੀਂ ਹੋਟਲ ਬੁੱਕ ਕਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੱਲ ਨੂੰ ਦਸ ਵਜੇ ਅਸੀਂ ਡਰੋਅ ਹਾਊਸ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਕਿਲਕੈਨੀ ਹੋਟਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਰੋਡ ਤੋਂ ਲੰਘਣਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਡਰੋਅ ਹਾਊਸ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਕਸ਼ਾ ਦੇਖਦਾ ਮੈਰੀਐਨ ਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਆਖਦੀ ਹੈ, ‘ਸਿੰਘ, ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਉਸੇ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਦੀ ਲੰਘ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ ਮੈਂ’

‘ਹੌਸਲਾ ਰੱਖ ਮੈਰੀਐਨ, ਤੈਨੂੰ ਜੇਰਾ ਤਕੜਾ ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ, ਦਿਲ ’ਤੇ ਪੱਥਰ ਰੱਖਣਾ ਪੈਣਾ।’

‘ਸਿੰਘ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤੇਰੇ ਵਾਲਾ ਪੱਥਰ ਹੈ ਨਹੀਂ।’ ਉਹ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਫੜਦਿਆਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ....

ਡਰੋਅ ਹਾਊਸ ਹੋਟਲ ਤੋਂ ਵੀਹ ਕੁ ਮਿੰਟ ਦੀ ਦੂਰੀ ’ਤੇ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਮੈਰੀਐਨ ਦਸਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਇਹ ਸੜਕ ਤੋਂ ਹਟਵੀਂ ਜੰਗਲ ਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਉਸਰੀ ਵਿਕਟੋਰੀਅਨ ਇਮਾਰਤ ਸੀ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦੋ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਸਨ। ਮੈਰੀਐਨ ਨੇ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਘੁੱਟ ਕੇ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਸਾਂ ਕਿ ਧੀਰਜ ਰੱਖੋ,

ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ: ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਕਰੇ। ਅਸੀਂ ਕੁੰਡਾ ਖੜਕਾਇਆ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਇਕ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੌਲੇ ਜਿਹੇ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ। ਸਿਰ 'ਤੇ ਹਿਜ਼ਾਬ ਪਹਿਨੀ ਇਕ ਨਾਨ ਨੇ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਸਿਰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਕੁਝ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਰੰਗਦਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਵੇਗੀ ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਖਾਸ ਤਵੱਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਾਲ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇੰਜ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਮੈਰੀਐਨ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਰਾਈ। ਉਸ ਨੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਮੁਸਕਾਹਟ ਲਿਆਂਦੀ ਤੇ ਬੁਹਾ ਹੋਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ, ਸਾਨੂੰ ਲੰਘ ਆਉਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ ਬੋਲੀ, 'ਸਿਸਟਰ ਕਰਿਸਟੀਨਾ ਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਉਣਾ ਏ, ਤੁਸੀਂ ਬੈਠੋ, ਉਹ ਹੁਣੇ ਆ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲੇਗੀ।'

ਪੰਜ ਕੁ ਮਿੰਟ ਵਿੱਚ ਸਿਸਟਰ ਕਰਿਸਟੀਨਾ ਹੈਬਿਟ ਪਹਿਨੀ ਆਈ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਆਮ ਨਾਨ ਤੇ ਸਿਸਟਰ ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹਿਜ਼ਾਬ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਤੱਕ ਗਾਊਨ ਜਿਹੇ ਪਹਿਨਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਇਆ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਈ। ਵੱਡੇ ਸਾਰੇ ਮੇਜ਼ ਨਾਲ ਪਈ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠਦੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਹਮਣਲੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ 'ਤੇ ਬਹਿਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ,

‘ਦੱਸੋ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹਾਂ।’

‘ਇਹ ਮੈਰੀਐਨ ਏ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮੈਰੀਐਨ ਦੀ ਬੇਟੀ ਐਡਨਾ ਬਾਰੇ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।’

‘ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਏ ਪਰ ਅਸੀਂ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਬਹੁਤ ਮੱਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਮਿਲਣ ਦਾ ਵਕਤ ਮੰਗਿਆ ਸੀ।’

‘ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਬੱਚੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਮੈਰੀਐਨ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਏ, ਉਹ ਦੀ ਰਾਜ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਏ।’ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ। ਸਿਸਟਰ ਕਰਿਸਟੀਨਾ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਖਾ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ। ਬੋਲੀ, ‘ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਕੈਥੋਲਿਕ ਹੋ ਨਹੀਂ।’

‘ਇਹ ਜਗਾਹ ਸਿਰਫ ਕੈਥੋਲਿਕਾਂ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਭਦੀ ਏ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਏਥੇ ਬੈਠੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।’

‘ਮੈਂ ਮੈਰੀਐਨ ਦਾ ਵਕੀਲ ਹਾਂ।’ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੋਚੀ ਸਕੀਮ ਮੁਤਾਬਕ ਕਿਹਾ।

‘ਵਕੀਲ ਹੋ ਤਾਂ ਹੋ ਪਰ ਇਹ ਕਚਹਿਰੀ ਨਹੀਂ ਏ.... ਹਾਂ, ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਥੇ ਹੜ੍ਹ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਸਾਰਾ ਰਿਕਾਰਡ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਵਾਂਗੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਾਹਰ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਰੀਐਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ

ਇਕੱਲ ਵਿੱਚ ਕਰਨੀਆਂ ਨੇ।’ ਉਸ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਖਪਨ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮੈਂ ਉਠ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਕਾਰ ਸਟਾਰਟ ਕਰਕੇ ਮੇਨ ਰੋਡ ਤੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਪੱਬ ਦਿਸਿਆ। ਮੈਂ ਕਾਰ ਪਾਰਕ ਕਰ ਕੇ ਪੱਬ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੜਿਆ। ਪੱਬ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਜੀਬ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ। ਲਾਲ ਲਾਲ ਆਇਰਸ਼ ਚਿਹਰੇ ਮੈਨੂੰ ਘੂਰ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਉਦੋਂ ਨਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਵਾਰ ਲਿਵਰਪੂਲ ਦੇ ਇਕ ਪੱਬ ਵਿੱਚ ਗੋਰੇ ਮੈਨੂੰ ਰੰਗਦਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੁੱਟਣ ਪੈ ਗਏ ਸਨ। ਇਕ ਜਣਾ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, ‘ਤੂੰ ਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏਂ ਇਥੇ’ ‘ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆਂ।’ ਇਹੋ ਜਵਾਬ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਿਆ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆਂ ਸੀ ਆਇਰਸ਼ ਲੋਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਨਸਲਵਾਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

‘ਤੂੰ ਰਾਮੇਸ਼ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣ ਆਇਆ, ਡਾਕਟਰ ਰਾਮੇਸ਼ ਨੂੰ’ ਪੱਬ ਵਿੱਚ ਬੀਅਰ ਸਰਵ ਕਰਦਾ ਬੰਦਾ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਸੀ।

‘ਹਾਂ ਹਾਂ, ਡਾਕਟਰ ਰਾਮੇਸ਼ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਣ ਆਇਆਂ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਏ।’ ਮੈਂ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ। ‘ਤੂੰ ਵੀ ਡਾਕਟਰ ਏਂ’

‘ਹਾਂ, ਮੈਂ ਵੀ ਡਾਕਟਰ ਹਾਂ, ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ।’ ਮੈਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ।

ਏਨੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਏ। ਇੰਡੀਅਨ ਬੰਦੇ ਦਾ ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਪੱਬ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਉਹ ਬੰਦਾ ਬੋਲਿਆ, ‘ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਸ਼ੌਨ ਏ, ਰਾਮੇਸ਼ ਮੇਰਾ ਵੀ ਡਾਕਟਰ ਏ, ... ਦੱਸ ਕੀ ਪੀਵੇਂਗਾ’

‘ਮੈਂ ਗੀਨਸ ਦਾ ਪਿੰਟ ਲਵਾਂਗਾ।’

‘ਰਾਮੇਸ਼ ਤਾਂ ਡਰਿੰਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।’

‘ਮੈਂ ਵੀ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।’

‘ਰਾਮੇਸ਼ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਡਾਕਟਰ ਏ, ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਮੇਰਾ ਜ਼ਿਕਰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੀਂ।’ ਗੀਨਸ ਦਾ ਗਲਾਸ ਭਰਦਾ ਸ਼ੌਨ ਆਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਗੀਨਸ ਦਾ ਗਲਾਸ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣਾ ਰੱਖਿਆ। ਪੈਸੇ ਦਿੰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ‘ਸ਼ੌਨ, ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਥੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏਂ’

‘ਸੱਤ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ, ਪਹਿਲਾਂ ਏਹਦਾ ਗਵਨਾ ਰੌਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਇਥੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾਂ।’

‘ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੜ੍ਹ ਵੀ ਆਇਆ ਸੀ’

‘ਨਹੀਂ ਡਾਕਟਰ, ਇਹ ਕਾਫੀ ਉਚੀ ਜਗਾਹ ਏ, ਏਥੇ ਹੜ੍ਹ ਏਨੇ ਸੌਖਿਆਂ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ।’

‘ਇਹ ਡਰੋਅ ਹਾਊਸ ਏਥੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਏ ਨਾ’

‘ਹਾਂ, ਇਥੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ ਹੀ ਏ।’

‘ਇਥੋਂ ਹੀ ਲੋਕ ਬੱਚੇ ਅਡੌਪਟ ਕਰਦੇ ਨ’

‘ਅਡੌਪਟ ਨਹੀਂ, ਖਰੀਦਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਲੋਕ ਚੈਰਟੀ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਵਾਹਵਾ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਠੱਗ ਲੈਂਦੇ ਨੇ, ਬਹੁਤੇ ਅਮਰੀਕਨ ਹੀ ਬੱਚੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਕੈਥੋਲਿਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬੱਚੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਸਕੌਟਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪਰੋਟੈਸਟੈਂਟ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਆਇਰਸ਼ ਲੋਕ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈਂਦੇ ਨਹੀਂ ਸੋ ਅਮਰੀਕਨ ਹੀ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।’

ਮੈਂ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਗੀਨਸ ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਮੈਰੀਐਨ ਬਾਹਰ ਖੜੀ ਮੈਨੂੰ ਲੱਭਦੀ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਡਰੋਅ ਹਾਊਸ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਰੀਐਨ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਾਹਲਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਝੂਠ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਰਿਕਾਰਡ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਐਡਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਮੈਰੀਐਨ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ’ਤੇ ਛਾਈ ਮੁਰਦੇਹਾਨੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਚੁੰਬੜ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਇਕ ਲਿਫਾਫਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਲਿਫਾਫਾ ਖੋਲਿਆ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਾਗਜ਼ ਸਨ। ਮੈਂ ਦੇਖੇ ਕਿ ਇਹ ਡਰੋਅ ਹਾਊਸ ਤੇ ਮੈਰੀਐਨ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਸੀ। ਲਿਖਿਆ ਸੀ- ਮੈਰੀਐਨ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਬੱਚੀ ਅਡੌਪਸ਼ਨ ਲਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਆਪਣੀ ਬੱਚੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਪੁੱਛ ਪੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੱਚੀ ਉਪਰ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਉਪਰ ਮੈਰੀਐਨ ਨੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਲੇਖ

ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਯਥਾਰਥ ਦਾ ਸੁਹਜਭਾਵੀ ਚਿਤੇਰਾ: ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ

ਡਾ. ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ

ਡਾ. ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਇਕ ਲੇਖਿਕਾ, ਅਨੁਵਾਦਕ, ਸੰਪਾਦਕ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਖੋਜਕਾਰ ਵੱਜੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਵੱਡਮੁੱਲੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਵਿਹਾਰਿਕ ਆਲੋਚਨਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ 28 ਪੁਸਤਕਾਂ, 140 ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਮਰੀਕਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਕੈਨੈਡਾ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ, ਸਾਹਿਤ ਸਭਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਯੋਜਿਤ 80 ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ, ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਤੌਰ ਕੀ-ਨੋਟ ਸਪੀਕਰ/ਰਿਸੋਰਸ ਪਰਸਨ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੱਜੋਂ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਕਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਨ-ਸਨਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ

ਡਾ. ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਚਿੱਤਰਪੱਟ ਤੇ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਇੱਕ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹਸਤਾਖਰ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸਮਕਾਲੀਨ ਇਤਿਹਾਸਕਤਾ ਅਤੇ ਭੂਗੋਲਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਗੁਣਾ ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਵਰਗ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰਤਾ, ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾ ਦੇਣ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਉਸਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਗੂੜ੍ਹਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲਗਪਗ ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਕਾਲ-ਅੰਤਰਾਲ ਵਿਚ ਉਤੋੜਿਤੀ ਛਪੀਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਦਰਜਨ ਲਿਖਤਾਂ ਉਸਦੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਆਪੇ ਅਤੇ ਆਵੇਸ਼ ਦੇ ਹੱਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਾਜਬ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਤਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲੂ ਉਸਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਅੱਡਰਿਆਂ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਉਸ ਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ ਦੀ ਉਸ ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ਗੀ ਨਾਲ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਦੇ ਲੀਹ ਤੋਂ ਹਟਵੇਂ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸੰਵੇਦਨਾ ਅਤੇ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ।

80 ਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪਿੜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਬਿਗਾਨੇ ਮੁਲਕ ਅਤੇ ਓਪਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੱਡ ਭੰਨਵੀਆਂ ਕਮਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਜੁਟੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣਿਆਂ ਲਈ ਓਦਰੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਨਾਖਤਾਂ ਪਰਵਾਸੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਲਗਭਗ ਸਥਿਰ ਪ੍ਰਤਿਮਾਨ ਬਣ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਰਚਨਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪੱਖੀ ਅੰਤਮ ਪੱਖੀ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਬਾਹਰੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸਹਿਮੇ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੁਹਾਜ਼ ਤੇ ਪੀੜ੍ਹੀ ਪਾੜੇ ਤੋਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਾਬਰੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਉਲੀਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਹੋਰਵਿਆਂ, ਉਦਰੇਵਿਆਂ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਵਿਗੋਚਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਜਾਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਪਾੜੇ ਦੇ ਰੁਦਨ ਵਿੱਚ ਰੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਇਸ ਪੰਜਾਬੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚ ਵੱਢ ਮਾਰਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਥਾ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਗਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਨਾਖਤਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੀ ਲਗਾਤਾਰ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੋਂਦ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਹੋਂਦ ਚੇਤਨਾ ਤੇ ਫੋਕਸ ਕੀਤਾ। ਇਹੀ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਅਤੇ ਪਰਿਪੇਖ ਉਸ ਦੀ ਗਲਪ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਅਤੇ ਅਕਸੀਰ ਬਣਿਆ।

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗਲਪਕਾਰ ਹੈ। ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਸਰਦ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ' ਨਾਲ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਨਾ ਛਪਣਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਆਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਵਿਧੀ ਹੀ ਰਾਸ ਆਈ। ਹੁਣ ਤਕ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਸੱਤ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੁੱਕਾ ਪੱਤਾ ਤੇ ਹਵਾ, ਕਾਲਾ ਲਹੂ, ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਬਰਤਾਨੀਆ, ਖੂਹ ਵਾਲਾ ਘਰ, ਇਕ ਸੱਚ ਮੇਰਾ ਵੀ, ਨਵੇਂ ਗੀਤ ਦਾ ਮੁਖੜਾ ਅਤੇ ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ ਦਿਲ ਲੱਗੇ ਛੱਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਵਿੱਥ ਹੀ ਉਸਦੇ ਗਿਆਰਾਂ ਨਾਵਲ ਵਨ ਵੇਅ, ਰੇਤ, ਸਵਾਰੀ, ਸਾਊਥਾਲ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਨ ਦੇਸੀ, ਅਕਾਲ ਸਹਾਏ, ਗੀਤ, ਮੁੰਦਰੀ ਡੋਟ ਕੌਮ, ਮੋਰ ਉਡਾਰੀ ਅਤੇ ਫਾਂਸਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਏ ਹਨ ਇਸੇ ਫਹਿਰਿਸਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਲਮਲੀ, ਸਾਜਰੇ ਦਾ ਚੋਗ, ਵੰਡਰਲੈਂਡ ਨਾਮੀ ਤਆਰੀ ਅਧੀਨ ਨਾਵਲਾਂ ਦੀ ਆਹਟ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਵਲ ਦੀ ਵਿਧਾ ਉਸਦੀ ਕਲਮ ਨਾਲ ਬਾਖੂਬੀ ਵਫਾ ਨਿਭਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਤਰਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਜੋਂ ਛਪੀ ਉਸ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਫੋਕਸ, ਸਵੈ ਕਥਨ ਦੀ ਵਿਧਾ ਹੇਠ ਛਪੀ ਦਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅਤੇ ਜੀਵਨੀ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਛਪੀ ਪਚਾਸੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਨਾਮੀ ਪੁਸਤਕ ਉਸ ਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਲਹਿਜ਼ੇ ਤੇ ਬਹੁਵਿਧਾਈ ਅਬੂਰ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਹਿਤ ਕਲਾ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੰਚ 'ਅਦਾਰਾ ਸ਼ਬਦ' ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਤ੍ਰੈ ਮਾਸਿਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਸ਼ਬਦ' ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਸਮਕਾਲ ਵਿਚ ਛਪ ਰਹੇ ਪੱਤਰ, ਪੱਤਰਕਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀ, ਸਾਹਿਤਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਵਰਗੀਆਂ ਕਈ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਭਰਪੂਰ ਦਿਲਚਸਪੀ ਅਤੇ

ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਾਮਨ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਵਾਜਬ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧ ਰਚਨਾਕਾਰ ਵਜੋਂ ਉਸ ਦੀ ਸੁਚੇਤਤਾ ਅਤੇ ਸਕਿਯਤਾ ਦੇ ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦਾ ਜਨਮ 8 ਸਤੰਬਰ 1952 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਫਰਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਵੱਲ ਪਰਵਾਸ ਉਸਨੇ ਜੁਲਾਈ 1977 ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਹੋ ਰਹੇ ਪਰਵਾਸ ਵਾਂਗ ਉਸ ਦੇ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਕ ਵੀ ਸ਼ਤ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਉੱਦਮੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਪਦਾਰਥਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਏ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਛੱਡ ਕੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਵਿਹਾਜ਼ੀ ਸੀ ਪਰ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਮਾਨਣ ਜਾਣਨ ਪਰਖਣ ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਅਤੇ ਨਜ਼ਰੀਏ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਰਚਨਾਤਮਕ ਰੋਅ ਕਹਿਣਾ ਵਧੇਰੇ ਉੱਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਹ ਪਰਵਾਸ ਨਿਆਰੇ ਅਨੁਭਵਾਂ, ਭਰਪੂਰ ਤਜਰਬਿਆਂ ਅਤੇ ਅਸਲੋਂ ਨਵੀਂਆਂ ਸੋਝੀਆਂ ਵਾਲਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੋ ਨਿੱਬੜਿਆ। ਉਸਦਾ ਗਲਪੀ ਸੰਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਭਵਾਂ ਹੀ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਭੂਮੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਵਿਕਸਿਆ ਵਿਗਸਿਆ ਹੈ।

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਘਰਾਂ/ਪਰਿਵਾਰਾਂ, ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਨਿੱਤ ਵਾਪਰਦੇ, ਪਛਾਤੇ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿਸਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਅਛੋਪਲੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨਾਵਲਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਈ ਗਲਪੀ ਬਿੰਬ ਚੁਰਾ ਲੈਣੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਨੂੰ ਭਾਵਾਂ, ਜਜ਼ਬਿਆਂ, ਸੰਵੇਦਨਾ ਨਾਲ ਸੀਖ ਕੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਵੇਗ ਦੀ ਤੀਖਣਤਾ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦੇਣਾ ਉਸ ਦੀ ਗਲਪਕਾਰੀ ਦਾ ਰਾਜ਼ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਮੱਸਿਆਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕਾਰੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਗਲਪੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਰਤਾਨਵੀ ਲੋਕੇਲ ਦੇ ਗੂੜੇ ਭੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਰੱਸਣ ਦੀਆਂ ਚਾਰਾਜ਼ੋਈਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਨਾਖਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬਦਲ ਰਹੀਆਂ ਤਰਜੀਹਾਂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਮੁਖਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਫੋਕਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਪਾਤਰ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਉਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦੌਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਖੱਟ ਕਮਾ ਕੇ, ਬੱਚੇ ਸੈਟਲ ਕਰਕੇ ਆਪ ਪਿਛਾਂਹ ਮੁੜਨ ਵਾਲੇ ਬਦਲ ਤੇ ਮਰਜ਼ੀ ਜਾਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵੱਸ ਲੀਕ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੇਤਨਾ ਉਸ ਦੇ ਰਚਨਾਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਪਿਛਾਂਹ ਮੁੜਨ ਦੀ ਝਾਕ ਨਾਲ ਜਲਾਵਤਨੀ ਭੋਗਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਦੇ ਹੋਰਵਿਆਂ ਉਦਰੇਵਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਖ਼ਾਰਜ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਅਨੁਰੂਪ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਦਸਤਪੰਜਾ ਲੈਂਦੇ, ਸੰਵਾਦ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੀ ਨਵੀਂਆਂ ਸਮੀਕਰਨਾ ਲਈ ਤਿਆਰ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦਾ ਗਲਪੀ ਸੰਸਾਰ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮੂਲ ਸ਼ਨਾਖ਼ਤਾ, ਘਾੜਤਾਂ, ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲ ਮੁੱਠ ਭੇੜ ਵਿੱਚੋਂ ਅਰਜਿਤ ਕੀਤੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਰੋਤੇ, ਪਾਠਕਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਪਰੋਸਦਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿੱਚ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹੱਡੀਂ ਹੰਢਾਏ ਅਨੁਭਵਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਇੱਕਸ਼ਾਫ਼ ਦਾ ਨਿਹਿਤ ਅਰਥ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹਰ ਪਰਾਗਾ ਉਸਦੀਆਂ ਭਾਵਾਤਮਕ ਸੋਝੀਆਂ, ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਹੋਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁੱਤੇ ਸਿਧ ਅਰਜਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਦੂਹਰੇ ਪਰਿਪੇਖਾਂ ਵਾਲੀ ਰਚਨਾਤਮਕ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿੱਚ ਢਲ ਕੇ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਸੁਚੇਤ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਾਗਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨਤਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਹੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਪਰਵਾਸੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਚੇਤਨਾ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਬਦਲਾਅ ਵੀ ਸਹਿਜ ਭਾਅ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਗਲਪੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਵਸੀਰ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਗਲਪੀ ਸੰਸਾਰ ਲਈ 'ਨਵੇਂ ਵਿਸ਼ੇ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਦ੍ਰਿਸ਼' ਤਲਾਸ਼ਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਘੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਨਿੱਕੀ ਤੋਂ ਨਿੱਕੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਵੀ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਾਰ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਦਵੰਦਾਂ ਦੀ ਤਫਤੀਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲ ਕੇ ਦੋ ਮੂਲੋਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸਭਿਅਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨਸਲਾਂ ਦੇ ਅਤੀਤ ਅਤੇ ਅਵਚੇਤਨੀ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਟੋਹ ਲੈਣ ਦਾ ਉੱਦਮ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਵਲ 'ਅਕਾਲ ਸਹਾਇ' ਅਤੇ 'ਆਪਣਾ' ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਉਠਾਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਪਿਛੋਕੜ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਗੋਰੀ ਨਸਲ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਗੁਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਨੂੰ ਪੇਚ ਪਾਈ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ। 'ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਭਰ ਬਰਤਾਨੀਆ', 'ਕਾਲਾ ਲਹੂ' ਵਰਗੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਗਾਲੀ ਗਲੋਚ, ਲੁੱਟਮਾਰ ਵਾਲੇ ਮੁਢਲੇ ਨਸਲਵਾਦ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਡੂੰਘੇ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਨਸਲਵਾਦ ਨੂੰ ਫੋਕਸ ਵਿਚ ਲਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੋਰੀ ਨਸਲ ਦੀ ਧੌਂਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੀਸਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਜਿਸ ਹੱਦ ਤਕ ਹੇਚ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਇੱਕ ਬਿੰਬ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਾਲਾ ਲਹੂ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਕਥਾ ਨਾਇਕ

ਮਿਸਟਰ ਸਿੰਘ ਜਿਸਦੇ ਖੂਨ ਦਾ ਗਰੁੱਪ 0+ ਹੈ ਖੂਨਦਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਨਵੀ ਮੱਦਦ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣਨ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਦਿਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਆਇਰਿਸ਼ ਨਰਸ ਉਸ ਨੂੰ ਨਸਲਵਾਦ ਦੇ ਜਰਾਸੀਮਾਂ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਲੱਥੇ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਇੱਕਸ਼ਾਫ਼ ਹੈ:

“ਮੈਨੂੰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ ਮਿਸਟਰ ਸਿੰਘ ਤੇਰਾ ਓ ਪੋਜ਼ੀਟਿਵ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਫਜ਼ੂਲ ਕਿਉਂਕਿ ਥਰਡ ਵਰਲਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਇੱਥੇ ਇਨਸਾਨੀ ਸਰੀਰਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਕਰਦੇ। ਯੂਰੋਪ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਕਦੀ ਕਦੀ ਦਵਾਈਆਂ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਡੋਲੂ ਦਿੰਦੇ ਆਂ।”

ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਕਤਾ ਸਾਰੇ ਮਾਨਵੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਾਰੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਰਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਸਲਵਾਦ ਸਵੇਂ ਗੋਡੇ ਟੇਕਦੇ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ‘ਆਪਣਾ ਖੂਹ’ ਵਰਗੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਸਮਰਾਜੀ ਚਾਲਾਂ ਦੇ ਕੁਕੱਚਰ ਨੂੰ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਦਾ ਹੋਂਦਵਾਦ ਹੁੰਦੇ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਕਸਿਤ ਪੂੰਜੀਵਾਦ, ਖ਼ਪਤਵਾਦ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਵਾਦ ਕਰਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਖਿੰਡਾਓ ਨੂੰ ਉਹ ਕਲਾਤਮਕ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਬਿਆਨਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚੇਤਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਦਾ ਵੱਲ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਗਲਪੀ ਚੇਤਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਬਿੰਬ ਲੱਭ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਇੱਕ ਸਿਰਜਕ ਵਜੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਘਾੜਤਾਂ ਅਤੇ ਫਿਤਰਤਾਂ ਦੀ ਥਾਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਰੱਖ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਕਥਾਨਕ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਬਿਸਾਤ ਹੀ ਵਿਛੀ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨਾਵਲਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਤਰਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਵਿੱਚ ਗੁੰਨੀਆਂ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ‘ਵਨ ਵੇਅ’ ਇਸ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਉਸ ਦਾ ਮਿਸਾਲੀ ਨਾਵਲ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਕਾਦਾਰੀ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਨਵੀਨ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਹਿੱਤਾਂ ਅਤੇ ਪਿਤਰਕੀ ਹਕੂਕਾਂ ਅਨੁਕੂਲ ਪੈਂਤੜੇ ਲੈਂਦੇ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਦੇ ਕਥਾਨਕੀ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿਓ, ਧੀ, ਪਤੀ, ਪਤਨੀ, ਭਰਾ-ਭਰਾ, ਭੈਣ-ਭੈਣ ਵਰਗੇ ਸਾਰੇ ਹੀ

ਪਰਿਵਾਰਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਫੋਕਸ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਹਰ ਚਾਲ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਆਦਰਸ਼ ਅਨੁਕੂਲ ਸੁਭਾਵਕ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਦਾਅਵਿਆਂ ਅਤੇ ਅਕੀਦਿਆਂ ਦੇ ਨਿਭਾਓ ਅਤੇ ਭੜਾਓ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਾਕਾਦਾਰੀ ਜਿਹੜੇ ਮੋੜ ਕੱਟ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਮੋੜ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਨਾਖਤਾਂ ਦੇ ਲਾਜ਼ਮ ਆਪੇ ਦੀ ਬਰਕਰਾਰੀ ਲਈ ਕੀ ਵਿਗਾਜ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਹੀ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਯੂ ਟਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜੇ ਨਾਵਲ ਦੀ ਅੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ‘ਵਨ ਵੇਅ’ ਦਾ ਮੈਟਾਫਰ ਨਿਰੋਲ ਅਕੀਦਿਆਂ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਸੇਧ ਵਿੱਚ ਚਲਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਤਰਕੀ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਮੌਕੇ ਤੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਣਯੋਗ ਸੋਹਣੇ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਜੋਂ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ ਜਾਂ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਉਚੇਚ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਵਾਪਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਥੀਮ ਦੀ ਕੰਨੀ ਫੜਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮੈਟਾਫਰ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕਹਾਣੀ ਨਾਵਲ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਵਜੋਂ ਧਰ ਦੇਣਾ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਨਿਵੇਕਲਾ ਗੁਣ ਹੈ। ‘ਰੇਤ’ ਨਾਵਲ ਖਪਤ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚਲੇ ਨਿੱਘ ਤੇ ਜੁੜਾਓ ਦੇ ਘਟਦੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਰੇਤ ਵਾਂਗ ਕਿਰਦੇ ਜਾਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ‘ਸਾਊਥਾਲ’ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸਾਊਥਾਲ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਇਕ ਥੀਕਟਾਈਜ਼ਡ ਸਪੇਸ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਬਸਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਬੋਲੇ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਸਰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਓਥੇ ਜੰਮੀ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ, ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਡਾਇਸਪੋਰੇ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਹਾਈਫ ਨੇਟਡ ਸ਼ਨਾਖਤਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਅਤੇ ਦੇਸੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਬੰਦ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕੁਝ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਕੁਝ ਕੁਝ ਨੂੰ ਤੱਜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਥਰਡ ਸਪੇਸ ਲਈ ਜੁਝਣਗੀਆਂ, ਦੇ ਮਸਲੇ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚਲਾ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਆਪਣੇ ਬਦਲ ਰਹੇ ਚਰਿੱਤਰ ਦੇ ਸਮਵਿੱਥ ਫੋਕਸ ਵਿੱਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਦਲਾਓ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤਬੱਧ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਖੁਦ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ “ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਨਾਵਲ ਪਰਵਾਸ ਤੋਂ ਡਾਇਸਪੋਰਾ ਬਣਨ ਦੇ ਸਫਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹਨ”। ਪੰਜਾਬੀ ਡਾਇਸਪੋਰੇ ਦੇ ਬਦਲੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਦਲੀਆਂ

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਨਿਰਸੰਕੇਚ ਪਕੜਦਾ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਨਾਵਲ 'ਮੋਰ ਉਡਾਰੀ' ਵਿਚਲਾ ਕਥਾਨਾਇਕ ਆਪਣੇ ਮੁੱਲਵਾਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪੜ੍ਹਨ ਆਇਆ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਦੀਆਂ ਅਸਥੀਆਂ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚਾਹਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਨਿਆਜ਼ੀ ਵੀ ਖੁਦ ਬਖੁਦ ਨਵੇਂ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਦੀ ਲਖਾਇਕ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ। 'ਮੁੰਦਰੀ ਡੋਟ ਕੌਮ' ਨਾਵਲ ਇਸ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਦੀ ਦਰ ਦਿਸ਼ਾ ਤੇਜ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਸੂਚਕ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਨਾਵਲਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਥੀਮ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਉਹ ਮੈਟਾਫਰਾਂ ਤੇ ਟੇਕ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਵਾਪਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਥੀਮ ਦੀ ਲੱਭਤ ਬੜੀ ਸੂਖਮ ਕਾਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਰਚਨਾਕਾਰ ਦੀ ਸਮਝ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਦਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਤੀ ਰਵੱਈਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਤੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਵੀ ਇਸੇ ਲੱਭਤ ਵਿਚ ਝਲਕਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਪਾਠਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਮਾਣਦਾ ਹੈ ਪਰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਖਾਉਣਾ ਸਮਝਾਉਣਾ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਔਖ ਜਾਂ ਤਰਦਦ ਤੋਂ ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਥੀਮ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਟਾਫਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਰਾਹ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਲ, ਔੜ, ਗੋਭ, ਆਪਣਾ ਖੂਹ, ਸਫਰ, ਨਵੇਂ ਗੀਤ, ਦਾ ਮੁਖੜਾ ਵਰਗੇ ਅਨੇਕ ਪਛਾਤੇ ਕੋਡਬੱਧ ਹੋਏ ਬਿੰਬਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਮੌਲਿਕ ਅਤੇ ਸੱਜਰੇ ਪ੍ਰਤੱਖਣ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣਯੋਗ ਗ੍ਰਹਿਣਯੋਗ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਤਾ ਦਾ ਮੀਰੀ ਗੁਣ ਉਸ ਦੀ ਸੰਚਾਰ ਯੋਗਤਾ ਹੈ। ਲਗਪਗ ਹਰ ਆਲੋਚਕ ਅਤੇ ਪਾਠਕ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਨਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਮਨ ਨਾਲ ਸਲਾਹਿਆ ਹੈ। ਕਥਾ ਰਸ ਅਤੇ ਕਥਾ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਉਸਤਾਦ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਰਗੀ ਛੋਟੀ ਵਿਧਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੁਣ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣੇ ਏਨੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਪਰ ਨਾਵਲ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਅਕਾਰੀ ਵਿਧਾ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਵਿਆਖਿਆ ਜਾਂ ਪ੍ਰਵਚਨਕਾਰੀ ਵਰਗੇ ਗੈਰ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਅੰਸ਼ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਆਣ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਨਾਵਲ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਓਟ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਮਹਿਸੂਸੇ, ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਅਤੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਨੂੰ ਟੁੰਬਣ ਵਾਲੇ ਸੰਵਾਦਾਂ ਤੇ ਟੇਕ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ ਦਾ ਸੁਹਜ ਪਾਠਕ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਟੁੰਬਣ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮਹਿਸੂਸੀਆਂ ਅੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਆਲੋਚਨਾਮਕ ਲੇਖ: ਡਾ. ਪਨਵੰਤ ਕੌਰ

ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਜਾਂ ਜਿੱਤੋ ਹਾਰੇ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਹਾਣੀ ਜਾਂ ਨਾਵਲ ਨਹੀਂ ਰਚਦਾ ਪਰ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਜਟਿਲਤਾ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ, ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਅਮੀਰੀ, ਸਮਰਿਧੀ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਕੋਲ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਸਦੀ ਗਲਪੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਕੱਚ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪੁਚਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਸਤਰੀ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਜਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੋਂ ਵਖਰਿਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਰਚਨਾਕਾਰ ਲਈ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤੇ ਸਰਸਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਲਿਖਦਾ ਕਿਉਂ ਹਾਂ ? ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਮੇਰੇ ਲਿਖਣ ਦੇ ਕੀ ਮਾਇਨੇ ਹਨ ? ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਇਸ ਸੁਆਲ ਦੇ ਜੁਆਬ ਵਿੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ‘ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ’ ‘ਲਿਖਣਾ ਬਾਹਰਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਜਿਉਣਾ ਆਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।’ ‘ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰਦੇ ਕੁਝ ਗ਼ਲਤ ਮਲਤ ਜਾਂ ਅਨੋਖੇ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੇਖਣੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।’ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਰਚਨਾ ਆਪਣੇ ਰਚਨਾਕਾਰ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੰਵਾਰਦੀ ਉਹ ਪਾਠਕ ਦਾ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਵਾਰ ਸਕੇਗੀ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਬਾਹਰੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਆਪਣਾ ਜਿਉਣਾ ਹੀ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ, ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭੇਡ ਚਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬੱਚਣ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਵਿੱਚ ਪਕੜਨ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਪਣੀ ਮਾਨਵੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਆਪੇ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਅਤੇ ਸਾਂਭਣ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ, ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦੀ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰੀ ਹੈ ਆਪਣੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਮਰਿੱਧ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਅੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕਲਾ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਫਲ ਅਤੇ ਗੌਲਣਯੋਗ ਗਲਪਕਾਰ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਡਾ. ਪਨਵੰਤ ਕੌਰ

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ

9417243245

prof.dhanwant@gmail.com

ਨਜ਼ਮ

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਗੈਦੂ

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਗੈਦੂ 2008 ਤੋਂ
ਗਰੀਸ ਵਿਖੇ
ਅਧਿਆਪਨ

ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਭਾਅ ਰਹੇ ਹਨ
ਜਪਾਨੀ ਕਾਵਿ ਵਿਧਾ 'ਤੇ
ਆਧਾਰਿਤ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਇਕ
ਸਾਂਝਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਿਹ 'ਇਕੋ ਰਾਹ
ਦੇ ਪਾਂਧੀ' ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁਕਿਆ
ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਜਲਦ ਹੀ ਇਹਨਾਂ
ਦੀ ਸਵੈ ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।
ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਛੱਪਣ ਵਾਲੇ
ਸਾਹਿਤਕ ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਿਚ
ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅਕਸਰ
ਛਪਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ

ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਰੂਪ

ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਮੇਰੀ
ਸਾਂਝ ਪੁਰਾਣੀ ।
ਕਦੇ ਲੱਗੇ ਨਾਨੀ-ਪੜਨਾਨੀ
ਕਦੇ ਪੜਨਾਨੀ ਦੀ ਵੀ ਪੜਨਾਨੀ ।

ਕਦੇ ਚਾਚੀ-ਤਾਈ
ਕਦੇ ਸੋਹਣੀ ਮੁਟਿਆਰ ਲੱਗੇ ।
ਤੇ ਕਦੇ ਭੈਣ-ਭਾਈ

ਬੋਹੜ ਦੀ ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ
ਇਹ ਬੜੀ ਠੰਢੀ ਤੇ ਮਿੱਠੀ
ਛਾਂ ਲੱਗੇ ।
ਤੇ ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਅਜ਼ਲਾਂ ਤੋਂ
ਮੇਰੀ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੀ ਮਾਂ ਲੱਗੇ ।

ਕਦੇ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਨਿਆਰੀ
ਨੰਨ੍ਹੀ-ਮੁੰਨ੍ਹੀ ਲੱਗੇ ਬਾਲੜੀ ਪਿਆਰੀ,
ਕਦੇ ਕਵਿਤਾ ਲੱਗੇ ਫੁੱਲ ਤੇ
ਕਦੇ ਕੰਡੇ ਤੇਜ਼ ਧਾਰੀ ।

ਕਦੇ ਖੇਡੇ ਤੇ ਪਾਵੇ ਰੌਲਾ ਤੇ
ਕਦੇ ਲੱਗੇ ਬੈਠੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਧੀ,
ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗੇ ਬਾਤਾਂ ਪਾਉਂਦੀ
ਮੇਰੇ ਬਾਬਲ ਦੀ ਮਾਈ ਤੇ
ਮੇਰੀ ਦਾਦੀ ਪੜਦਾਦੀ ।

ਕਦੇ ਲੱਗੇ ਆਈ ਨਾਨਕਿਓਂ
ਮੇਰੀ ਮਾਮੀ-ਮਾਸੀ ਤੇ,
ਕਦੇ ਭੂਆ ਆਈ
ਮੇਰੀ ਦਾਦੀ ਜਾਈ ।

ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਲੱਗੇ ਸ਼ਿਵ ਕਦੇ
ਬੈਠੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਧੀ ਤੇ,
ਛੁਡਾਵੇ ਹਰ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ
ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਅਪਰਾਧੀ (ਕਰਮ ਚੱਕਰ
ਵਾਲੇ ਅਪਰਾਧੀ) ।

ਕਦੇ ਵੇਦ ਪਾਠ-ਪੁਰਾਣ ਦੇ
ਰੂਪ ਲੈ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਈ

ਗਜ਼ਲਾਂ/ਨਜ਼ਮਾਂ

ਕਦੇ ਗੀਤਾ, ਕੁਰਾਨ ਤੇ ਕਦੇ
ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਤੇ ਰਮਾਇਣ,
ਕਦੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਰਾਮ
ਰਮਾਇਣ ।

ਸਦਾ ਮਹਾਨ ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰੀਏ
ਕੋਟਿ-ਕੋਟਿ ਨਮਸਕਾਰ,
ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਬਖਸ਼ੋ ਕਲਾਕਾਰੀ
ਦੇਵੇ ਵਰ ਤੇ ਕਰੀਏ ਆਵਿਸ਼ਕਾਰ ।

ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕਦੇ
ਨਾ ਅੰਤ ਹੋਇਆ ਤੇ
ਨਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ,
ਕਵਿਤਾ ਯੁੱਗਾਂ-ਯੁੱਗਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ
ਤੁਰੀ ਆਉਂਦੀ ਤੇ
ਸਦਾ ਤੁਰਦੀ ਆਉਣਾ ਹੈ
ਤੇ ਸਦਾ ਤੁਰਦੀ ਆਉਣਾ ਹੈ ।

ਸਵੈਮਾਣ

ਮੈਂ ਧੀ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਦੀ
ਜਿੰਨਾ ਮੈਂ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਾ,
ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਣੇ
ਮੈਂ ਮੇਰੇ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ।

ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰੱਖਾਂ ਦਿਲ ਦਰਵਾਜ਼ੇ,
ਕੋਈ ਆਵੇ, ਕੋਈ ਜਾਵੇ
ਬੰਦਿਸ਼ ਕੋਈ ਨਾ ਲਾਵਾਂ ।

ਆਓ ਜਾਓ ,ਜੀ ਸਦਕੇ
ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ,

ਪਰਵਾਸ

ਕੋਈ ਟੋਕ ਨਹੀਂ,
ਪਰ ਇੱਕ ਗੱਲ
ਮੈਂ ਸਮਝਾਵਾਂ ।

ਕਿਲੇ ਸਮਾਨ
ਦਿਲ ਇਹ ਮੇਰਾ,
ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਲੇ
ਸਿੰਘਾਸਨ ਹੈ ਮੇਰਾ ।

ਨਾ ਛੇੜਨ ਦੇਵਾਂ
ਨਾ ਕਰਾਂ ਵੱਟਾ,
ਨਾ ਮੈਂ ਇਹਦਾ ਮੁੱਲ
ਕਦੇ ਵੀ ਪਾਵਾਂ ।

ਸਦਾ ਰਹਾਂ ਬਿਰਾਜਮਾਨ
ਇਹਦੇ ਤੇ
ਸਦਾ ਲਈ ਇਹ ਮੇਰਾ

ਕਿਹੜਾ ਸਿੰਘਾਸਨ?
ਜੇ ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ
ਟਕਾ ਕੇ ਜਵਾਬ ਸੁਣਾਵਾਂ ।

ਮੈਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਮੇਰੇ ਤੇ
ਮੈਂ ਹਾਂ ਪੰਜਾਬਣ,
ਮਾਣ-ਮੱਤਾ ਸਿੰਘਾਸਨ
ਸਵੈਮਾਣ ਹੈ ਮੇਰਾ
ਸਵੈਮਾਣ ਹੈ ਮੇਰਾ ।

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਗੈਦੂ

ਗਰੀਸ

+306907644282

ਨਜ਼ਮ

ਸਵਿਤਾ ਅੱਗਰਵਾਲ

ਕੈਨੇਡਾ ਨਿਵਾਸੀ
ਸਵਿਤਾ

ਅੱਗਰਵਾਲ ਮੁਖ
ਤੌਰ ਤੇ ਹਿੰਦੀ

ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਲੇਖਿਕਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਕਵਿਤਾ, ਲੇਖ, ਲਘੂ ਕਥਾਵਾਂ, ਹਾਇਕੂ, ਸੰਸਮਰਣ ਆਦਿ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਧਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂਬਰ ਆਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ (ਕੈਨੇਡਾ), ਮੈਂਬਰ ਆਫ ਲੈਜਿਸਲੇਟਿਵ ਅਸੈਂਬਲੀ (ਉੱਟਾਰੀਉ) ਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਲਈ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ

ਕਵਿਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ

ਕਵਿਤਾ ਨੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਕਵੀ ਨੂੰ
ਕਿਹਾ,
ਕਿਉਂ ਉਤਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ
ਆਪਣੇ ਦਰਦ ਕੋਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ
ਸਫ਼ਿਆਂ ਤੇ,

ਕਿਉਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ
ਖਲਾਅ 'ਚ ਗੁੰਮ ਹੋ ਹਵਾਵਾਂ ਨਾਲ,
ਬਦਲਾਂ ਨਾਲ,
ਦਿਨ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਹਿਰਾਂ ਨਾਲ,
ਕਿਉਂ ਲਿਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਮਨ ਦੇ ਭਾਵ
ਆਪਣੇ,
ਪਹਿਲਾਂ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ
ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਭਰ ਲੈ
ਆਉਂਦੇ ਹੋ
ਉਸ ਟੋਕਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਫਿਰ
ਮਣਕਾ-ਮਣਕਾ ਚੁਣ
ਮਾਲਾ ਬਣਾ ਮੇਰੇ ਗਲ 'ਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋ
ਸਜਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹੋ
ਜਿੱਥੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ
ਦੁੱਖ-ਦਰਦ ਬਾਕੀ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ
ਵੰਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ,
ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ
ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹੋ,
ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ
ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਦ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਉਹ
ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਗੇ,
ਬਲਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਦਰਦ
ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖਣਗੇ,
ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਦਾਂ 'ਤੇ
ਵਿਅੰਗ ਹੀ ਕਰਨਗੇ,
ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਆਪਣੇ ਦੋਨਾਂ 'ਤੇ
ਹੱਸਣਗੇ
ਖੁਦ ਆਪਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ
ਰੱਖਣਗੇ,

ਆਪਸੀ ਮੇਲ ਭਾਵ ਉਹ ਕਦੀ ਨਾ
ਕਰਨਗੇ
ਬਸ ਤੱਕੜੀ ਦੇ ਪਲੜੇ 'ਚ ਮੈਨੂੰ
ਤੋਲਣਗੇ ਪਰ,
ਨਹੀਂ ਤੁਲਣਾ ਮੈਂ ਤਕੜੀ 'ਚ
ਨਹੀਂ ਬੈਠਣਾ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਪਲੜੇ 'ਚ,
ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ ਮੈਨੂੰ ਤਾੜੀਆਂ ਦੀ
ਗੂੰਜ,
ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਮੈਂ ਦੋਸਤੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਤੁਹਾਡੇ 'ਚ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ
ਕੋਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਸਪਰਸ਼ ਨਾ
ਕਰਵਾਉ,
ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਲੇਖਨੀ ਦੀ ਸਿਆਹੀ
'ਚ ਨਾ ਡੁਬੋਇਉ ਬਸ,
ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਇੰਨੀ ਦੂਰ ਤੀਕ ਤੁਸੀਂ
ਉੱਤਰ ਜਾਉ,
ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੀ ਗਹਿਰਾਈ
ਨਾਪ ਨਾ ਸਕੇ,
ਬਸ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ 'ਚ ਹੀ ਹਰ ਪਲ
ਸਮਾਈ ਰਹਾਂ,
ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੇਮ ਇੰਨਾਂ ਗੂੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਏ
ਕਿ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਇਸ ਦੀ ਸਦਾ
ਵਡਿਆਈ ਕਰਦਾ ਰਹੇ।

ਬੀਤਿਆ ਕੱਲ

ਬਿਖਰ ਗਈਆਂ ਸਭ ਕੱਲ ਦੀਆਂ
ਯਾਦਾਂ
ਸਾਂਭ-ਸਾਂਭ ਜੋ ਰੱਖੀਆਂ ਸਨ।

ਟੁੱਟ ਗਏ ਸਭ ਪਿਆਰੇ ਸੁਫਨੇ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਰੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਧੀਆਂ
ਸਨ।
ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਬਰਸਾਤ 'ਚ ਭਿੱਜੀ
ਸੁਗਾਤਾਂ ਦੀ ਗੱਠੜੀ ਸੀ।
ਯਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕਲੀਆਂ ਮੁਰਝਾਈਆਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਖੁਸ਼ਬੂ ਵਸਦੀ ਸੀ।
ਉਮੀਦ ਦੀ ਗਾਗਰ ਛਲਕ ਗਈ
ਜੋ ਬੂੰਦ-ਬੂੰਦ ਨਾਲ ਭਰਦੀ ਸੀ।
ਵਿੱਸਰ ਗਏ ਸਭ ਸਾਉਣ ਦੇ ਝੂਠੇ
ਜੋ ਸਖੀਆਂ ਸੰਗ ਮੈਂ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।
ਉਖੜ ਗਏ ਨੇ ਸੁਰ ਉਹ ਸਾਰੇ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਬਣਾਉਂਦੀ ਸੀ।
ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈ ਮੁਸਕਾਨ ਉਹ ਪਿਆਰੀ
ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜੋ ਖਿੜਦੀ ਸੀ,
ਬਦਲ ਗਈਆਂ ਨੇ ਰਾਹਾਂ ਸਭ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਤੁਰਦੀ ਸੀ।
ਇਕ ਤੀਰ ਕਲੇਜੇ ਮੇਰੇ ਲੱਗਾ
ਜਿਸ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕੱਲ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ
ਸਨ।
ਪੁੰਦਲੀ ਜਿਹੀ ਇੱਕ ਪਰਤ ਪੈ ਗਈ
ਜਿਸ ਤਹਿ ਤੇ ਕੱਲ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ
ਸਨ।

ਹਿੰਦੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ :
ਨਿਰਮਲ ਸਿੱਧੂ

ਸਵਿਤਾ ਅੱਗਰਵਾਲ
ਸਰੀ, ਕੈਨੇਡਾ
savita511@yahoo.com

ਨਜ਼ਮ

ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ
ਸਭਾ, ਪੰਜਾਬੀ
ਕਲਚਰਲ
ਸੋਸਾਇਟੀ ਅਤੇ
ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ

ਸਭਾ (ਰਜਿ.) ਸਿਆਟਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਦੀਆਂ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੀਤ ਵੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗਾਇਕਾਂ ਵਲੋਂ ਰੀਕਾਰਡ ਵੀ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਿਛਲੇ ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ (ਰਜਿ) ਸਿਆਟਲ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਮੈਂਬਰ ਹਨ।

ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ

ਔਖੇ ਹੋ ਹੋ ਮਾਪਿਆਂ ਪੁੱਤ ਤੈਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨੇ
ਸਕੂਲੇ ਪਾਇਆ
ਪੜ੍ਹਨਾ ਕੀ ਸੀ ਤੂੰ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਇਸ਼ਕ
ਦਾ ਪੇਚਾ ਲਾਇਆ।
ਮਰੇਂਗਾ ਸ਼ਰਮ ਦਾ-ਮਾਰਾ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ
ਤੜਫਾਏਂਗਾ
ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਕਾਇਰ
ਅਖਵਾਏਂਗਾ।

ਓਏ ਬੜੀ ਰੀਝ ਨਾਲ ਮਾਪੇ ਤੈਨੂੰ
ਚਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹੁੰਦੇ
ਰੰਗਲੇ ਦਿਨ ਨਾ ਸਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ
ਤਲਖੀ ਭਰੇ ਵੀ ਆਉਂਦੇ।
ਵਹੁਟੀ ਨਾਲ ਜੇ-ਲੜ ਕੇ ਸੱਜਣਾਂ
ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਖਾਵੇਂਗਾ
ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਕਾਇਰ
ਅਖਵਾਏਂਗਾ।

ਕਰਜ਼ਾ ਚੁੱਕਿਆ ਮੋੜ ਨਾ ਸਕਿਆ
ਗਲ ਪਾ ਲਿਆ ਤੂੰ ਫੰਦਾ
ਪਤਨੀ ਤੇਰੀ ਰੁਲ ਕੇ ਮਰ ਜੂ ਕੌਣ
ਕਹੂਗਾ ਤੈਨੂੰ ਬੰਦਾ।
ਬੁਜ਼ਦਿਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ-
ਰੋਂਦਿਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਵੇਂਗਾ
ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਕਾਇਰ
ਅਖਵਾਏਂਗਾ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਘਾਟੇ ਤਾਂ
ਸਦਾ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿਣੇ
ਅਗਰ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦੈ ਭਾਈ ਘਾਟੇ
ਵੀ ਤਾਂ ਪੈਣੇ।
ਧਰਮ ਰਾਜ ਕੋਲੋ ਦੱਸ ਕਿਹੜਾ- ਮੂੰਹ
ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੇਂਗਾ
ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਕਾਇਰ
ਅਖਵਾਏਂਗਾ।

ਵਹਿਣੀਵਾਲੀਏ 'ਦਿਆਲ' ਦੀ ਆਖੀ
ਬੰਨ੍ਹ ਲੈ ਆਪਣੇ ਪੱਲੇ
ਜਾਣਾਂ ਉਸਦੇ ਸੱਦੇ 'ਤੇ ਜੱਦ ਆਏ ਹਾਂ
ਓਸਦੇ ਘੱਲੇ।

ਹਿੰਮਤ ਕਦੇ ਨਾ- ਛੱਡੀਂ ਮਿਹਨਤ-
ਕਰ ਸੁਖ ਪਾਵੇਂਗਾ
ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਕਾਇਰ
ਅਖਵਾਏਂਗਾ।

ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਥੇਰੇ ਜੱਗ 'ਤੇ

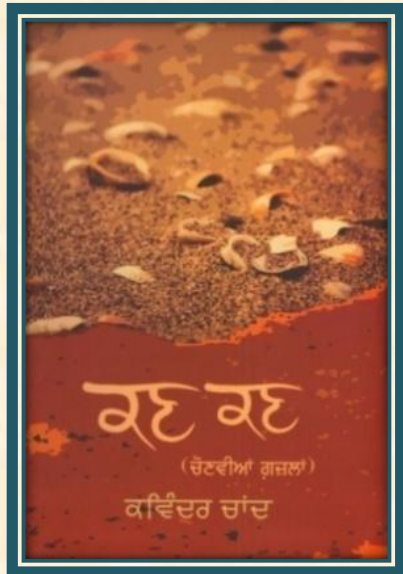
ਸਕੇ ਸਾਕ ਸਰੰਬਧੀ ਚਾਚੇ ਚਾਚੀਆਂ
ਤੇ ਤਾਈਆਂ,
ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਨੇ ਥਾਓਂ ਏਹੇ ਵੀਰ
ਭਰਜਾਈਆਂ,
ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਦਰਦ ਬੁਰਾ-
ਜੀਹਨੂੰ ਲੱਗਦੀ ਜਾਣਦੈ ਸੋਈ।
ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਥੇਰੇ ਜੱਗ 'ਤੇ-
ਮਾਂ ਦੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਨਾ ਕੋਈ।

ਭਾਵੇਂ ਲੱਖਾਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰੋਂ ਬੱਚਾ ਹਾਏ
ਜਦੋਂ ਕਹੇ,
ਫੜ ਬੈਠਦੀ ਕਲੇਜਾ ਚੀਸ ਮਾਂ ਦੇ
ਸੀਨੇ ਪਵੇ,
ਦਿਲ ਵਾਲੀ ਤਾਰ ਖੜਕਦੀ ਤਾਂ-
ਮਾਂ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਵੀ ਉਠ ਕੇ ਖਲੋਈ !
ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਥੇਰੇ ਜੱਗ 'ਤੇ-
ਮਾਂ ਦੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਨਾ ਕੋਈ।

ਪਾ ਕੇ ਦੇਸੀ ਘਿਓ ਸੀ ਚੂਰੀਆਂ ਜੋ
ਬੇਬੇ ਨੇ ਖੁਆਈਆਂ,
ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਅਮਰੀਕਾ ਸਾਨੂੰ ਜਦੋਂ
ਚੇਤੇ ਆਈਆਂ,
ਏਥੇ ਓਸ ਮਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾਂ-
ਸਾਨੂੰ ਸੁੰਨੀ ਸੁੰਨੀ ਜਾਪਦੀ ਰਸੋਈ !
ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਥੇਰੇ ਜੱਗ 'ਤੇ-

ਮਾਂ ਦੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਨਾ ਕੋਈ।
ਬੇੜਾ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਓਹਦਾ ਜੀਹਨੂੰ ਦੇਣ
ਇਹ ਦੁਆਵਾਂ,
ਰੂਪ ਰੱਬ ਦਾ ਇਹ ਦੂਜਾ 'ਦਿਆਲ'
ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਮਾਵਾਂ,
ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਮਾਂ ਨਾ ਮੁੱਕੇ-
'ਵਹਿਣੀ ਵਾਲੀਆ' ਕਰੋ ਅਰਜ਼ੋਈ !
ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਥੇਰੇ ਜੱਗ 'ਤੇ-
ਮਾਂ ਦੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਨਾ ਕੋਈ।

ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ
ਸਿਆਟਲ
1 206-734-0794

ਗੀਤ

ਸੁੱਖ ਬਰਾੜ

ਸੁਖਵੰਤ ਸਿੰਘ
ਬਰਾੜ ਅਦਬੀ ਤੇ
ਸੰਗੀਤ ਹਲਕਿਆਂ
ਵਿੱਚ ਸੁੱਖ ਬਰਾੜ

ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਪਛਾਣਿਆ ਜੀਅ ਹੈ। 1993 'ਚ ਉਹ ਕੈਨੇਡਾ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਗਿਆ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਉਹ ਕੈਲਗਰੀ (ਕੈਨੇਡਾ) ਚ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਾਹਿੱਤਕ ਗੀਤਾਂ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਤੇ ਗਜ਼ਲਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਤਿ ਸੁਰੀਲੇ ਗਾਇਕਾਂ ਗਿੱਲ ਹਰਦੀਪ ਤੇ ਕਰਮਜੀਤ ਅਨਮੋਲ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਗੀਤ ਗਾਏ ਹਨ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੇ ਉਸ ਵਿਚਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦਰਦ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ (ਉੱਠ ਜਾਗ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਗਾਂ) ਵਰਗੇ ਗੀਤ ਲਿਖ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਆਰ ਪਾਰ, ਪਰਵਾਸ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਾਹਿੱਤਕ ਪਰਚਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਕਲਾਮ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯੋਗ ਥਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਉੱਠ ਜਾਗ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਗਾਂ

ਉੱਠ ਜਾਗ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਗਾਂ
ਸੁੱਤਿਆਂ ਚੋਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜ ਗਏ
ਤੱਕ ਸੋਨ ਚਿੜੀ ਆਪਣੀ,

ਸ਼ਿਕਰੇ ਕਿਹੜੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਫੜ ਗਏ
ਉਠ ਜਾਗ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਗਾਂ
ਸੁੱਤਿਆਂ ਚੋਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜ ਗਏ

ਤੂੰ ਕੀ ਸੀ,ਕੀ ਬਣ ਗਿਆ
ਸਾਰੀ ਭੁੱਲ ਗਿਐਂ ਰੀਤ ਪੁਰਾਣੀ
ਤੇਰੇ ਚੇਤਿਓਂ ਵਿੱਸਰ ਗਈ
ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ
ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਬਾਬਰ ਦੇ
ਹੱਥ ਤਲਵਾਰ ਵਾਲੇ ਸੀ ਖੜ੍ਹ ਗਏ
ਉਠ ਜਾਗ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਗਾਂ
ਸੁੱਤਿਆ ਚੋਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜ ਗਏ

ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸੀ
ਜੁਲਮ ਦੇ ਰੋਕੇ ਵਾਰ ਲੈ ਢਾਲਾਂ,
ਉਸ ਰਾਹ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ
ਦੇਖੀ ਚੱਲਦੇ ਲੁੰਬੜ ਚਾਲਾਂ,
ਓਸ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕਿਉਂ,
ਅੱਜ ਫਿਰ ਘੁਰਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਦੜ
ਗਏ
ਉਠ ਜਾਗ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਗਾਂ
ਸੁੱਤਿਆਂ ਚੋਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜ ਗਏ

ਤੈਨੂੰ ਕੀਹਨੇ ਨਹੀਂ ਲੁੱਟਿਆ
ਕੀ ਤੈਮੂਰ ਤੇ ਕੀ ਅਬਦਾਲੀ
ਤੇਰੇ ਅਣਖੀ ਸੂਰਮਿਆਂ
ਖੋਹ ਹਥਿਆਰ ਮੋੜਤੇ ਖਾਲੀ
ਨਲੂਏ ਜਿਹੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ,
ਨਾਮ ਪਠਾਣੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਚੜ੍ਹ ਗਏ
ਉਠ ਜਾਗ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਗਾਂ
ਸੁੱਤਿਆਂ ਚੋਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜ ਗਏ

ਤੇਰੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੇ

ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਭਗਤ, ਸਰਾਬੇ
 ਤੈਨੂੰ ਅੱਜ ਯਾਦ ਨਹੀਂ
 ਬੱਬਰ ਅਕਾਲੀ, ਗਦਰੀ ਬਾਬੇ
 ਹੱਕ-ਸੱਚ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਜੋ
 ਹੱਸਦੇ-ਹੱਸਦੇ ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹ ਗਏ
 ਉਠ ਜਾਗ ਪੰਜਾਬ ਸਿਆਂ
 ਸੁੱਤਿਆਂ ਚੋਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜ ਗਏ

ਤੇਰੇ ਸਿਰੜੀ ਜੁੱਸੇ ਨੂੰ
 ਢਾਲ ਨਾ ਸਕੇ ਤੋਪ ਦੇ ਗੋਲੇ
 ਚਿੱਟੇ ਦੀ ਚੁੱਟਕੀ ਨੇ
 ਕਰਤੇ ਗੱਭਰੂ ਗੂੰਗੇ-ਬੋਲੇ
 ਲੈ ਸਾਰ ਜੁਆਨੀ ਦੀ
 ਸਮਝ ਲੈ ਕੌਣ ਘਾੜਤਾਂ ਘੜੁ ਗਏ
 ਉਠ ਜਾਗ ਪੰਜਾਬ ਸਿਆਂ
 ਸੁੱਤਿਆਂ ਚੋਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜ ਗਏ

ਤੇਰੇ ਮਿੱਠੜੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ,
 ਕਰਤਾ ਕੌੜਾ ਪਾ-ਪਾ ਜ਼ਹਿਰਾਂ,
 ਦਰਿਆ ਤਾਂ ਵੰਡੇ ਸੀ,
 ਇਹ ਹੁਣ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੇ ਨਹਿਰਾਂ
 ਪਰ ਤੇਰੇ ਸਭ ਮਸਲੇ ,
 ਵੀਰਨਾ, ਤੇਜ਼ ਹੜ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੜੁ ਗਏ
 ਉਠ ਜਾਗ ਪੰਜਾਬ ਸਿਆਂ
 ਸੁੱਤਿਆ ਚੋਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜ ਗਏ

ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਅੰਨਦਾਤਾ
 ਲੈ ਗਿਆ ਫਾਹਾ ਕਰਜ਼ੇ ਡੁੱਬਾ
 ਦੂਜਾ ਡੇਰੇ ਸਾਧਾਂ ਦੇ
 ਡਿੱਗ-ਡਿੱਗ ਪੈਰੀਂ ਹੋ ਗਿਆ ਕੁੱਬਾ
 ਹੁਣ ਬਹੁੜ ਜੋਗੀਆ ਵੇ
 ਟੱਬਰ ਦੇ ਨਾਗ ਕੁੰਡਲੀਏ ਲੜ ਗਏ
 ਉਠ ਜਾਗ ਪੰਜਾਬ ਸਿਆਂ

ਸੁੱਤਿਆਂ ਚੋਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜ ਗਏ

ਤੇਰੀ ਧਰਤ ਸੁਹਾਵੀ 'ਤੇ,
 ਰਹੇ ਨੇ ਗੁਰ-ਪੀਰਾਂ ਦੇ ਵਾਸੇ,
 ਅੱਜ ਉਸੇ ਧਰਤੀ ਤੇ,
 ਹਾਹਾਕਾਰ ਮੱਚੀ ਹਰ ਪਾਸੇ
 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ,
 ਅੰਗ ਨੇ ਗਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੜ ਗਏ
 ਉਠ ਜਾਗ ਪੰਜਾਬ ਸਿਆਂ
 ਸੁੱਤਿਆਂ ਚੋਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜ ਗਏ

ਤੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਜੰਦਰੇ ਦੀ,
 ਦੇਖ ਖਾਂ ਕਿਹੜੇ ਹੱਥੀਂ ਕੁੰਜੀ
 ਗੱਲ ਸੋਲਾਂ ਆਨੋਂ ਐਂ
 ਚੋਰੀ ਭੇਤ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ
 ਤੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ
 ਲਗਦੈ ਨਾਲ ਚੋਰਾਂ ਦੇ ਖੜੁ ਗਏ
 ਉਠ ਜਾਗ ਪੰਜਾਬ ਸਿਆਂ
 ਸੁੱਤਿਆਂ ਚੋਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜ ਗਏ

ਤੇਰੀ ਰੱਤ ਚੂਸ ਲਈ,
 ਬੇਈਮਾਨਾਂ, ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰਾਂ
 ਤੇਰਾ ਕੱਖ ਵੀ ਛੱਡਣਾ ਨਹੀਂ
 ਇਹਨਾਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵੜਿਆਂ ਚੋਰਾਂ
 ਸੁੱਖ ਸੁੱਤਿਆਂ ਨਹੀਂ ਸਰਨਾ
 ਜਿੱਤ ਗਏ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਸੰਗ ਲੜ ਗਏ
 ਉਠ ਜਾਗ ਪੰਜਾਬ ਸਿਆਂ
 ਸੁੱਤਿਆਂ ਚੋਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜ ਗਏ

ਸੁੱਖ ਬਰਾੜ
 ਕੈਲਗਰੀ, ਕੈਨੇਡਾ

+1(403) 472-7200

ਨਜ਼ਮ

ਹਰਪਾਲ ਸਿੱਧੂ

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ
ਲੇਖਕ ਹਰਪਾਲ
ਸਿੱਧੂ 5 ਸਾਲ
ਇੰਡੀਅਨ ਏਅਰ
ਫੋਰਸ ਵਿਚ

ਰਹੇ। ਤੇ ਪਿਛਲੇ 12 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ
ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਸਿਆਟਲ
ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ
ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੇਡੀਓ ਚੈਨਲਾਂ ਤੇ
ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਹੋਸਟਿੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ
ਹੈ। ਸਿਆਟਲ ਅਤੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ
ਅਖ਼ਰਾਬਾਂ ਤੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਿਚ
ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅਕਸਰ
ਛਪਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ

ਨਵਾਂ ਸਾਲ 2021

2020 ਨੇ ਵੀ ਚਾੜ੍ਹੇ ਸੀ ਕਈ ਚੰਨ
2021 ਕੇਹੜੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦੂ ਚੰਨ ਚਾਰ
ਕਰੋਨਾ ਦੀ ਪੈਂਦੀ ਰਹੀ ਮਾਰ
ਬੰਦ ਰਹੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ
ਮੌਤਾਂ ਨਾਲ ਬਲਦਾ ਰਿਹਾ ਸੰਸਾਰ
ਬੰਸਰੀਆਂ ਵਜਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਸਰਕਾਰ
ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਅੱਤਿਆਚਾਰ
2021 'ਚ ਬੱਸ ਵੱਸਦਾ ਰਹੇ ਸੰਸਾਰ
ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰੇ ਦਾਤਾਰ
ਮੈਂ ਹੀਂ ਹੋਣਾ ਮਾਲੇ ਮਾਲ

ਮੈਂ ਓਹੀ-ਓਹੀ ਹਰਪਾਲ
ਕੰਮ ਓਹੀ-ਓਹੀ ਜੰਜਾਲ
ਮਸਲੇ ਓਹੀ-ਓਹੀ ਸਵਾਲ
ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਹਰ ਪਲ
ਨਵਾਂ ਪਲ ਨਵੀਂ ਤਾਲ
ਹਰ ਦਿਨ ਹਰ ਰਾਤ
ਨਵਾਂ ਸਾਲ ਨਵੀਂ ਸਾਲ
ਬਾਕਮਾਲ ਤੇ ਬੇਮਿਸਾਲ
ਓਹੀ ਖ਼ਿਜ਼ਾਂ ਓਹੀ ਬਹਾਰ
ਵੰਡ ਛੱਕੋ ਕਰ ਲਓ ਪਿਆਰ
ਧਰਤ ਪਾਣੀ ਹਵਾ ਦਾ
ਰਲ ਮਿਲ ਕਰੋ ਸਤਿਕਾਰ
ਲੰਘੇ ਵਕਤ ਮੁੜਣਾ ਨਹੀਂ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ ਦਿਨ ਚਾਰ
ਇੱਕੋ ਬਾਬਾ ਇੱਕੋ-ਓਂਕਾਰ
ਸਭਦਾ ਦਾਤਾ ਏਕੁ ਹੈ
ਸਬਕੋ ਦੇਵਨਹਾਰ
ਦੇਂਦੇ ਤੋਟਿ ਨਾ ਆਵਈ
ਅਣਗਿਣਤ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ
ਬਹੁਤ ਦਿੱਤਾ ਦੇਵਣ ਵਾਲੇ ਨੇ
ਹੋਈਏ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ
ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ
ਛੱਡ ਕਰੀਏ ਰੱਬ ਦੀ ਭਾਲ
ਜਿਉਂ ਕਿ ਤਿਉਂ ਕਿ ਕਿਉਂ ਕਿ...
ਸਹਿਸ ਸਿਆਣਪਾ ਲੱਖ ਹੋਰਿ
ਤ ਇਕ ਨ ਚਲੇ ਨਾਲ

ਹਰਪਾਲ ਸਿੱਧੂ

ਸਿਆਟਲ, ਅਮਰੀਕਾ

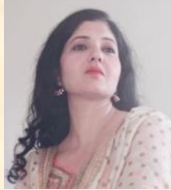
harpaulsidhu@gmail.com

ਨਜ਼ਮ

ਸਤਵੀਰ

ਪਿੰਡ

ਰਾਜਿਆਣਾ,
ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੋਗਾ
ਦੀ ਜੰਮਪਲ ਤੇ
ਅੱਜਕਲ੍ਹ

ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਸਦੀ ਸਤਵੀਰ ਪੇਸ਼ੇ ਵੱਜੋਂ
ਫੈਸ਼ਨ ਡਿਜ਼ਾਇਨਰ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਦੀ
ਨਾਲ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਵੀ
ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ
ਸਭਾ ਸਿਆਟਲ ਦੀ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਹੈ
ਬਹੁਤ ਜਲਦ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪਲੇਠਾ
ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਜਾ
ਰਿਹਾ ਹੈ

ਨਜ਼ਮ

ਤੂੰ ਇਓਂ ਕਿਉਂ ਘੁੰਮੇ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਾਂ
ਨੀ
ਜਿਓਂ ਕੰਬਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਮਾਨਾ ਨੀ
ਤੂੰ ਵਰੁਨਾ ਵਿੱਚ ਮੈਦਾਨਾਂ ਨੀ ,
ਜਾਂ ਵਰੁਨਾ ਵਿੱਚ ਵੈਰਾਨਾਂ ਨੀ
ਤੂੰ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਬਰਸੇਂਗੀ
ਦਸ ਕੀਹਦੇ ਸੀਨੇ ਗਰਜੇਗੀਂ

ਤੂੰ ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਬਰਸੇਂਗੀਂ,
ਓਥੇ ਕੱਚੇ ਢਾਰੇ ਢਹਿ ਜਾਣਗੇ ।

ਓਸ ਢਾਰੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਦਿਆਂ ਦੇ
ਸਭ ਸੁਪਨੇ ਪਾਣੀ ਵਹਿ ਜਾਣਗੇ ।

ਜਵਾਬ:-

ਜੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕੱਚੇ ਢਾਰੇ ਢਾਹਾਂਗੀ,
ਤਾਂ ਕੁਝ ਤਪਦੇ ਸੀਨੇ ਠਾਰਾਂਗੀ ।
ਕੁਝ ਬਲਦੇ ਨੇ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰਾਂ ਦੇ,
ਤੇ ਕੁਝ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ।
ਕੁਝ ਰਿਸ਼ਤੇ ਜਾਨੋਂ ਪਿਆਰੇ ਸੀ,
ਜੋ ਭੇਂਟ ਚੜੇ ਤੀਲੀਦਾਰਾਂ ਦੇ ।
ਕੁਝ ਚੁੱਪਾਂ-ਵੱਟੀ ਨਿਗਲ ਗਏ,
ਕੁਝ ਵੱਢ-ਟੁੱਕ ਤੇ ਤਕਰਾਰਾਂ ਨੇ ।
ਕੁਝ ਬੋਲੀ ਲਾ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਨੇ,
ਤੇ ਹੱਥ ਖਾਲੀ ਨੇ ਹੱਕਦਾਰਾਂ ਦੇ ।

ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋਏ ਢਾਰੇ ਨੀ ,
ਮੁੜ ਨਵਾਂ ਆਕਾਰ ਵੀ ਲੈ ਲੈਣਗੇ ।
ਜੇ ਧੁਖਦੇ ਨੇ ਓਹ ਬਲ ਜਾਣਗੇ,
ਮੁੜ ਰਾਹ ਸਿਵਿਆਂ ਦਾ ਮੱਲ
ਲੈਣਗੇ ।

ਇਹ ਸਿਵਿਆਂ ਦੀ ਕਾਲੀ ਰਾਖ
ਕੁੜੇ ।
ਮੁੜ ਕੋਈ ਲੈਂਦੀ ਨਹੀਂ ਆਕਾਰ
ਕੁੜੇ ।
ਮੁੜ ਕੋਈ ਲੈਂਦੀ ਨਹੀਂ ਆਕਾਰ
ਕੁੜੇ ।

ਸਤਵੀਰ

ਵਿਨੀਪੈੱਗ, ਕੈਨੇਡਾ
204-955-2322

ਨਜ਼ਮ

ਪ੍ਰੋ. ਪਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰੋ. ਪਰਬਿੰਦਰ
ਸਿੰਘ ਗੋਰਮਿੰਟ
ਕਾਲਜ ਜੰਡਿਆਲਾ
ਤੋਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੇ
ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਅੱਜ
ਕੱਲ ਅਮਰੀਕਾ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ।
ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਮੂਲ ਤੌਰ ਤੇ
ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਨਾਚਾਂ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਭੰਗੜੇ ਵਿਚ ਰਹੀ
ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਇਹਨਾਂ ਨੇ
ਕਈ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਵੀ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਫਿਜ਼ਾ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ
ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਡਰ ਹੈ
ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਬੰਦ ਹੈ।

ਸ਼ਹਿਰ ਵੀਰਾਨ ਨੇ
ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਚ ਸੁੰਨ ਹੈ
ਸੜਕਾਂ ਖਾਲੀ ਨੇ।

ਗੱਡੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਬੰਦ ਨੇ
ਸਕੂਲ ਦਫਤਰ ਕਾਲਜ
ਸਭ ਥਾਂਈਂ ਤਾਲੇ ਨੇ।

ਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਧੂੜ ਜੰਮੀ ਹੈ
ਪ੍ਰੈਸ ਕੀਤੇ ਕੱਪੜੇ
ਅਲਮਾਰੀ ਵਿਚ ਬੰਦ ਨੇ।

ਬੰਦੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਬੰਦ ਨੇ

ਡਰੇ ਹੋਏ
ਖੌਫ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਨੇ।

ਕੋਈ ਆਉਂਦਾ ਨਹੀਂ
ਕੋਈ ਜਾਂਦਾ ਨਹੀਂ
ਨਾ ਖੁਸ਼ੀ 'ਚ, ਨਾ ਗ਼ਮੀ 'ਚ।

ਟੀ ਵੀ ਹੈ
ਟੀ ਵੀ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਨੇ
ਬੀਵੀ ਹੈ
ਬੀਵੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ
ਬੱਚੇ ਹਨ
ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਰੌਲਾ ਹੈ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸ ਹੁਣ
ਏਨੇ ਵਿਚ ਹੀ
ਸਿਮਟ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ।

ਹਰ ਕੋਈ
ਘਰ ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ
ਸੋਚਾਂ ਸੋਚੀ ਜਾਂਦਾ।

ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅੰਦਰ ਤੜੇ ਰਹਾਂਗੇ
ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ
ਮੌਤੋਂ ਫਿਰ ਵੀ ਬਚੇ ਰਹਾਂਗੇ।

ਕਦ ਤਕ ਹਾਂ ਕੱਦ ਤਕ
ਆਖਰ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੇ
ਆਪਣੀ ਤੌਰੇ ਤੁਰਨਾ ਹੈ
ਇਹੀ ਇਕ ਆਸ ਹੈ
ਪਰ ਦਿਲ ਹਾਲੇ ਉਦਾਸ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋ. ਪਰਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ, ਅਮਰੀਕਾ
+(209)328-3316

ਗਜ਼ਲਾਂ

ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੱਗੂ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ
ਨੂੰ ਅਥਾਹ
ਮੁਹਬੱਤ ਕਰਨ
ਵਾਲੇ ਲੇਖਕ

ਭੁਪਿੰਦਰ ਸੱਗੂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪੰਦਰਾਂ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਗ਼ਜ਼ਲ-ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਿਹ 1989 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਤੇ ਇਹ ਸਫ਼ਰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਹੈ ਬਹੁਤ ਜਲਦ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਚੌਠਵੀ ਕਵਿਤਾ 'In The Land of Promise' ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਛਪਣ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ

ਇਕ

ਤਲਖੀ, ਹੁੰਮਸ, ਘੁਟਨ ਘੁਲੀ
ਪੁਰਵਾਈ ਵਿੱਚ।
ਸਾਵਣ ਹੋਰ ਸਤਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਨਹਾਈ
ਵਿੱਚ।

ਕੰਪਾਂ, ਛੱਤਾਂ ਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰੋਏ ਸਨ,
ਜੱਦ ਬਟਵਾਰੇ ਹੋਏ ਭਾਈ ਭਾਈ
ਵਿੱਚ।

ਬੌਨੇ ਬੌਨੇ, ਕੱਦ ਲੱਗਣ ਜ਼ਰਦਾਰਾਂ ਦੇ,

ਰੋਜ਼, ਨਵੇਂ ਦਿਨ ਧਸਦੇ ਜਾਣ ਬੁਰਾਈ
ਵਿੱਚ।

ਸੱਚ ਕਹਿ ਕੇ ਹੁਣ ਲੈ ਲੈ ਤੂੰ ਜੋ ਲੈਣਾ
ਹੈ,
ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਬਸ ਖਾਧੀ ਮਾਰ ਸਚਾਈ
ਵਿੱਚ।

ਤਖ਼ਤਾਂ, ਤਾਜ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਰੁਲਦੇ ਦੇਖੇ ਮੈਂ,
ਮਰ ਮਿਟ ਜਾਵੇਂਗਾ ਤੂੰ ਵੀ ਚਤੁਰਾਈ
ਵਿਚ।

ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਬੀਤੀ ਆਉਧ ਮਲੰਗਾਂ
ਦੀ,
ਲਿਖੀਆਂ ਨੇ ਸਭ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਆਵਾਜਾਈ
ਵਿਚ।

ਜਗ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੱਸ ਕੇ
ਜੀਅ 'ਸੱਗੂ',
ਮਰ ਹੀ ਜਾਈਏ ਨਾ ਕਿਧਰੇ
ਰੁਸਵਾਈ ਵਿੱਚ।

ਦੋ

ਇਹ ਤਾਂ ਲਗਦੈ ਕਰਬਲਾ ਮੈਦਾਨ
ਦਾ।
ਕੋਣ ਕਹਿੰਦੈ ਯੁੱਗ ਹੈ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ।

ਆਪਣੀ ਉਸਤਤ, ਨਿੰਦਿਆ ਹੋਰਾਂ
ਲਈ,
ਬਸ ਇਹੋ, ਇਖ਼ਲਾਕ ਹੈ ਇਨਸਾਨ
ਦਾ।

ਜਿਸ ਨੇ ਲੁੱਟਿਆ ਉਮਰ ਭਰ ਸੰਸਾਰ
ਨੂੰ,
ਜਾਪ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਹੁਣ ਈਮਾਨ ਦਾ।

ਝੱਖੜਾ, ਖੁਸ਼ ਰਹਿ ਜੇ ਘਰ ਢਾਅ
ਚੱਲਿਐਂ,
ਫਿਕਰ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਇਸ ਨੁਕਸਾਨ
ਦਾ।

ਆ, ਕਿ ਦੇ ਪਲ ਪਿਆਰ ਦਾ ਨਿੱਘ
ਮਾਣੀਏ,
ਹੈ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਜਾਨ ਦਾ।

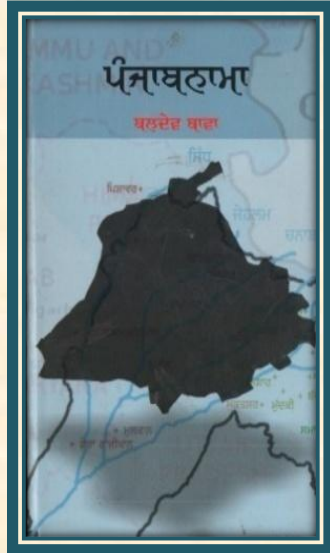
ਲੋਕ ਪੱਥਰ ਮਾਰ ਕੇ ਹਨ ਤੁਰ ਗਏ,
ਫਿਰ ਵੀ ਚਿਹਰਾ ਹੱਸਦੈ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦਾ।

ਗਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰੱਸਾ ਪੈਰੀਂ ਬੋੜੀਆਂ,
ਵੇਖ, ਜਲਵਾ ਆ ਕੇ ਸਾਡੀ ਸ਼ਾਨ
ਦਾ।

ਜਿੰਦਗੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਚੜ੍ਹ
ਗਈ,
ਫੜ ਲਿਆ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਰਾਹ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ
ਦਾ।

ਜਿਸ ਦੀ ਖਾਤਰ ਚੱਲਿਆ ਮੈਂ ਉਮਰ
ਭਰ,
ਉਹ ਵੀ 'ਸੱਗੂ' ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਨ
ਦਾ।

ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੱਗੂ
ਵੁਲਵਰਹੈਂਪਟਨ, ਬਰਤਾਨੀਆ
+44 7501 038048

ਐੱਸ. ਬਲਵੰਤ ਬਹੁਪੱਖੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵਾਲੇ ਲੇਖਕ ਹਨ ਇਕ ਕਹਾਣੀਕਾਰ, ਵਾਰਤਕ ਲੇਖਕ, ਅਨੁਵਾਦਕ, ਸੰਪਾਦਕ ਵੱਜੋਂ ਇਹ ਹੁਣ ਤੱਕ 14 ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜੀ ਦੀਆਂ ਪਾਠਕਾਂ ਸਨਮੁੱਖ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਲੇਖਕ ਵਿਲਾਇਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਅਖਬਾਰਾਂ, ਰਸਾਲਿਆਂ ਲਈ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਮੀਡੀਆ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੈਸਟ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਲੇਖਣੀ ਲਈ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਐਸ. ਬਲਵੰਤ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਬਦੇਸ਼ੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਪੁਰਸਕਾਰ 2020 ਨਾਲ ਵੀ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ

ਜੁਬੇਦਾ ਦੇ ਅੱਬਾ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਔਲਾਦ ਬਾਰੇ ਉਸੇ ਦੀ ਸੋਚ ਹੀ ਔਲਾਦ ਦੀ ਆਖਰੀ ਪਸੰਦ ਹੈ। ਉਸੇ ਸੋਚ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜੁਬੇਦਾ ਦੇ ਅੱਬਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਜਾਹ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੇ ਵਿਲਾਇਤ ਤਾਂ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਅੱਧੋ-ਅੱਧੀ ਫਰਕ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਦੇਖਿਆ। ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਿਖਾਈ ਅਤੇ ਕਾਬਲੀਅਤ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਉਮਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜੁਬੇਦਾ ਅੱਜ ਦੀ ਸੋਚੀ-ਫਿਜ਼ਾ ਵਿਚ ਉੱਡਣ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਸੁਜਾਹ ਭਾਵੇਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਪੈਸੇ ਦੇ ਘੁਮੰਡ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਵੀ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਪਿੱਛੇ ਵੱਸਦੀ ਨਵਾਬੀ ਠਾਠ ਨੂੰ ਜੱਫਾ ਮਾਰੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਪੌਂਡਾਂ ਦੀ ਖਣਕਾਰ ਨੇ ਜੁਬੇਦਾ ਲਈ ਚੁਣੇ ਵਰ ਦੀ ਪੈਂਹਠ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਦ ਕਿ ਖੁਦ ਜੁਬੇਦਾ ਹਾਲੇ ਛੱਬੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਜੁਬੇਦਾ ਨੇ ਵੀ ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਚੁੰਅ ਤਕ ਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪੈਰੈਂਟਸ ਵੱਲੋਂ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਬੰਧਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ। ਅੱਬਾ-ਅੰਮੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆ, ਸਮਾਜ ਦੀ ਕੁੱਖ ਚੋਂ ਉਕਰੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਪੂਰੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸੋਚਾਂ ਦੇ ਖੰਭ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਰੂਹ ਦੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ 'ਚ ਆਪਣੇ ਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਡਾਉਂਦੇ ਗਏ। ਜੁਬੇਦਾ ਨੂੰ ਵਲਾਇਤ 'ਚ ਆ ਕੇ ਇਸ ਸਮਾਜ ਦੇ ਤਜਰਬਾਤ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ, ਇਹ ਬੇਜੋੜ ਨਰੜ ਕੱਚ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਾਂਗ ਟੁੱਟ ਕੇ ਬਿਖਰ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ ਅਣਚਾਹੇ ਖਾਵੰਦ ਨਾਲ ਮੁਕੰਮਲ ਤੋੜ-ਵਿਛੋੜੇ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਜੁਬੇਦਾ ਆਜ਼ਾਦ ਚਿਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਨਵਾਂ

ਆਸਮਾਨ ਲੱਭਦੀ ਬੇਗਾਨੀਆ ਵਾਦੀਆਂ ਵਿਚ ਉੱਡ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਲਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਲੰਦਨ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਜੁਬੇਦਾ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਹੁਸੀਨ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਵਧਣ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਲਈ ਧੜਕਣ ਲੱਗ ਪਏ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦੇ ਗਏ, ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜੁਬੇਦਾ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਜ਼ਖਮ ਵੀ ਦਿਸਣ ਲੱਗੇ। ਉੱਝ ਜੁਬੇਦਾ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਆਮ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿਸਦੇ। ਆਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਜਦ ਉਹ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੀ ਜਾਂ ਖਿਲਖਿਲਾ ਕੇ ਹੱਸਦੀ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਖੁਸ਼ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਨਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਹੁਸੀਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਜੁਬੇਦਾ ਦਿਲ ਦੀ ਦਰਗਾਹ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਤਰਾਹਟ ਹੁੰਦੀ। ਇਕ ਚੀਸ ਹੁੰਦੀ, ਸ਼ਾਮ ਲਾਲ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲੰਦਨ ਦੀਆਂ ਵਾਦੀਆਂ 'ਚ ਘੁੰਮਦਿਆਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਵੀ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਗਏ ਪਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਇਕੋ ਰਾਹ ਤੁਰਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰਾ ਸੀ। ਜੁਬੇਦਾ, ਸ਼ਾਦੀਸ਼ੁਦਾ ਤੋਂ ਤਲਾਕ ਸ਼ੁਦਾ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਕੁਆਰਾ। ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਦੂਜਾ ਹਿੰਦੂ। ਸੰਸਕਾਰ ਤਾਂ ਜੁਬੇਦਾ ਦੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗ਼ੈਰ-ਮਰਦ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਲੰਡਨ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਭਟਕਦੀ ਫਿਰਦੀ। ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਮੁਸਲਿਮ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਆਈ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਖਾਵੰਦ ਨਾਲ ਉਮਰਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਇਸ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਫਰ 'ਚ ਛੋਟੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਪਗਡੰਡੀਆਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਜੁਬੇਦਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰ ਚੁਕਾ ਸੀ ਕਿ ਸਮਾਜਕ ਬੰਧਨ ਫਜ਼ੂਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਕਿਆਨੂਸੀ-ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਹਨ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਘੱਟ, ਮੁੱਠੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ ਤੇ ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਘੱਟ। ਇੱਥੇ ਹਰ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਸਮਾਜਿਕ ਰਸਮ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਆ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਇਸੇ ਬੁਠੇਪਨ ਦੀ ਕੁਤਿੱਤਣ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਗਰਕ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ।

ਜੁਬੈਦਾ ਹੁਣ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਇਹਨਾਂ ਘਿਸੇ-ਪਿਟੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਹਦਾ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸਮਾਜਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤ ਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਉਹ ਕਾਬਲੇ-ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ।

ਉੱਝ ਸ਼ਾਮ ਵੀ ਔਰਤ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਪਰ ਦਕਿਆਨੂਸੀ-ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣ ਜੋਗਾ ਹੀਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਦਵੰਦ-ਯੁੱਧ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਪਰ ਜੁਬੇਦਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ

ਦਾ ਇਹ ਅਹਿਮ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਸੀ ਤੇ ਇਸੇ ਲਈਲਈ ਉਹ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਅੱਜ ਹੀ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਿੱਦ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਖੀਰ ਉਹ ਦੋਨੋਂ ਮਿੱਥੀ ਹੋਈ ਥਾਂ ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਾਮ ਰਾਹ ਵਿਚ ਵੀ ਕਾਫੀ ਡਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਸਵਾਲ ਉੱਭਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਣੇ ਬਣਾਏ ਤਸੱਵਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹ ਇਸੇ ਸ਼ਸ਼ੋਪੰਜ ਵਿਚ ਉਲਝਿਆ ਤੁਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੁਬੇਦਾ ਇਕ ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ ਔਰਤ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਉਸ ਵੱਲ ਕਿਉਂ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ? ਕੀ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਕੁੱਟਦਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਕੀ ਵਾਕਈ ਉਸ ਨੇ ਜੁਬੇਦਾ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ? ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ। ਇਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਔਰਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੁੱਟ-ਮਾਰ ਕਿਵੇਂ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕੈਦ ਕਿਉਂ ਰੱਖੇਗਾ? ਇਹੀ ਗੱਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਝ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੁਬੇਦਾ ਲਈ ਬੇਥਾਹ ਖਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਈ ਤੌਖਲੇ ਸਿਰ ਚੁੱਕੀ ਉਹਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਅਖੀਰ, ਉਹ ਮਿੱਥੀ ਹੋਈ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਹ ਦੋਨੋਂ ਬਹੁਤ ਤਪਾਕ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁੱਛਣ ਮਗਰੋਂ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਇਕ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜੇ। ਖੁੰਜੇ 'ਚ ਖਾਲੀ ਜਿਹੀ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਥਾਂ ਲੱਭ ਬੈਠ ਗਏ। ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਖਾਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਆਰਡਰ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਚੁੱਪ ਭਾਰੂ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਜੁਬੇਦਾ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤੀ, 'ਸੋ ਵੱਟ ਹੈਵ ਯੂ ਥੋੱਟ ਡੀਅਰ ਸ਼ਾਮ ?'

'ਆਈ ਥਿੰਕ ਯੂ ਮਸਟ ਪੈਚ-ਅੱਪ ਵਿਦ ਯੂਅਰ ਹਸਬੈਂਡ ।'

'ਇਜ਼ ਫੀਮੇਲ ਏ ਪੀਸ ਆਫ ਰਬੜੈ ਜੋ ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ, ਜਿੱਥੇ ਮਨੁੱਚਾਹੇ ਚਿਪਕਾ ਲਓ ਤੇ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਮਨ ਕਰੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿਓ ਜੁਬੇਦਾ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਤੇ ਬਾਰੀਕ ਨਜ਼ਰ ਸ਼ਾਮ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਅੱਗੋਂ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹਦੀ ਜੁਬਾਨ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਫਿਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਹਦੀ ਜੁਬਾਨ 'ਤੇ ਆ ਗਏ, 'ਤੂੰ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਏਂ ?'

'ਔਰਤ ਦਾ ਕੋਈ ਖੁਦਾ ਜਾਂ ਰੱਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸ਼ਾਮ'

'ਮਤਲਬ?' ਉਹ ਚੌਂਕਿਆ।

'ਜੇ ਔਰਤ ਦਾ ਕੋਈ ਖੁਦਾ ਜਾਂ ਰੱਬ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁੱਖ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ। ਵੇਚੀ ਜਾਂ ਖਰੀਦੀ ਨਾ ਜਾਂਦੀ। ਚਕਲਾ-ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਸਤ ਵਾਂਗ ਕੈਦ ਨਾ ਹੁੰਦੀ।

ਜੇ ਔਰਤ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਖੁਦਾ ਜਾਂ ਰੱਬ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਮਰਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਲੈ ਕੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ, ਤੈਨੂੰ ਪਤੈ ਸ਼ਾਮ? ਇਹ ਖੁਦਾ ਨਾਂਅ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਵੀ ਮਰਦ ਦਾ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ ਤੂੰ ਏਨਾ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ ਵੀ ਇਹ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ? ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਹ ਖੂਬ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਹੱਸੀ।

ਦੇਖ ਜੁਬੇਦਾ ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਤਸਦੀਕ ਕਰਦਾਂ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਰੱਬ ਜਾਂ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ? ਇਹ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਕਸੂਰ ਹੈ ਜੋ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮਰਦ ਦੇ ਆਧੀਨ ਹੋਣ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ, ਦਕਿਆਨੂਸੀ ਸੰਸਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਤੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਉੱਤੇ ਪਰ ਖਾਸ ਕਰ ਔਰਤ ਉੱਪਰ ਵਧੇਰੇ ਔਕੜਾਂ ਠੋਸਦਾ ਹੈ।

ਚੱਲ ਠੀਕ ਹੈ, ਇਸ ਸੜੇ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ, ਮੈਂ ਕੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ ਤੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹ ਰਹੀ ਹਾਂ ਪਰ ਤੂੰ ਕੀ ਚਾਹੁੰਨਾਂ ਏਂ ਏਹ ਤਾਂ ਦੱਸ? ਜੁਬੇਦਾ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਡਰਿੰਕ ਦਾ ਘੁੱਟ ਭਰਿਆ। ਦੋਨੋ ਕੁਝ ਦੇਰ ਸੋਚਦੇ ਰਹੇ। ਅਗਲੇ ਪਲ ਵਕਤੀ ਚੁੱਪ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਨੇ ਤੋੜਿਆ, ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਉਸ ਨੇ ਦੋ-ਟੁੱਕ ਗੱਲ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤੀ।

ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਜਜ਼ਬ ਕਰ ਚੁਕੀ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੋ ਸੱਚੇ ਦੋਸਤਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਰਹੀਏ। ਕੀ ਇਕ ਜਵਾਨ ਮਰਦ ਤੇ ਜਵਾਨ ਔਰਤ ਵਿਚਕਾਰ ਸਿਰਫ ਵਿਆਹ ਦਾ ਹੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਆਪਾਂ ਜਿਸ ਪੱਛਮੀ ਕਲਚਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ ਉਹ ਇਸ ਬੰਧਨ ਨੂੰ ਓਨੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ, ਜਿੰਨਾ ਆਪਣੇ ਦੇਸੀ ਲੋਕ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਜੁਬੈਦਾ ਨੇ ਸ਼ਬਾਬ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਹਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ ਗੱਡ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਸ਼ਾਮ ਜੁਬੇਦਾ ਦੇ ਹੁਸਨ ਨੂੰ ਦੇਖ ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਤਰਾਹ ਉੱਠਿਆ, ਪਰ ਬੋਲ ਕੁਝ ਨਾ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਜੁਬੈਦਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ, ਖੈਰ ਪਰ ਫਿਰ ਤੂੰ ਚਾਹੁੰਨਾਂ ਕੀ ਏਂ?

ਦੇਖ ਜੁਬੇਦਾ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਵਧਿਆ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਸ਼ਾਦੀ ਸ਼ੁਦਾ ਏਂ। ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਬੈਕਗਰਾਊਂਡ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈਂ ਬੱਸ ਤੇਰੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਤੇ ਤੇਰੇ ਲਹਿਜੇ ਨੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਕੀਲ੍ਹ ਲਿਆ ਸੀ। ਤੂੰ ਅੱਜ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ... ਪਰ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਸਭ ਚੇਤੇ ਆਉਣਗੇ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਦਾ ਮਸਲਾ ਆਏਗਾ। ਸਾਡੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਰੀਤ ਰਿਵਾਜ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।

ਓ ਸ਼ਿਟ ਤੂੰ ਏਨਾ ਬੇਵਾਕੂਫ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਦੇ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਦੀ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਤੇ ਮੈਂ ਇਕ ਨਵੇਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਾਂਗੇ. ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਸ ਸਮਾਜ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇੱਟ ਆਪਾਂ ਲਾਵਾਂਗੇ।

ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਇਨਸਾਨ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਭ ਬਕਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸਭ ਨੂੰ ਸਮੋਅ ਲੈਂਦਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਔਰਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਸਭਿਅਚਾਰ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਇੱਟ ਲਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ।

ਜਦੋਂ ਆਪਾਂ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਇਕ ਆਸ ਜਾਗੀ ਸੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸੇ ਉਮੀਦ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸ਼ਾਦੀਸ਼ੁਦਾ ਤੋਂ ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ ਬਣ ਗਈ। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਸਭ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗੀ ਮੁਹੱਬਤ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਹੀ ਵਾਪਰਿਆ। ਤੇਰਾ ਧਰਮ ਹੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਜਗਾਓ ਪਰ ਖੈਰ ਤੂੰ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਣੀ ਤਾਂ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹੋ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਕੀ ਸੋਚਕੇ ਕਦਮ ਵਧਾਏ ਸਨ?

ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਮਦਦ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਨਾਂ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਤਕਲੀਫ਼ 'ਚ ਨਹੀਂ ਫਸੀ ਹੋਈ ਮਿਸਟਰ ਸ਼ਾਮ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਮਦਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਖੂਬਸੂਰਤ ਸਰੀਰ ਆਪਣਾ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਮਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਦਦ ਆਪ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹਾਂ ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਕਿ ਆਪਾਂ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਘਾਟ ਹੈ ਤਾਂ ਬੱਸ ਆਪਣੇ ਹਾਣ ਦੇ ਸੱਚੇ ਪਿਆਰ ਦੀ। ਉਸ ਪਿਆਰ ਦੀ ਜੋ ਮੇਰੇ ਹਾਣ ਦਾ ਹੋਵੇ। ਜੋ ਮੇਰੇ ਦਿੱਲ ਦੀ ਗੱਲ ਉਸ ਦੀ ਧੜਕਣ ਤੋਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਲਵੇ ਮੇਰਾ ਵਿਲਾਇਤ ਆਉਣਾ ਮੇਰੀ ਚਾਹਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਮੇਰੀ ਇਕ ਸਮਾਜਿਕ ਮਜਬੂਰੀ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਮੰਨ ਗਈ। ਮੇਰੇ ਪੇਕੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਮਾਣ ਤਾਣ ਨਾਲ ਤੋਰੀ ਹੋਈ ਥੀ ਹਾਂ ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਮਜਬੂਰੀ ਨਹੀਂ ਮਹਿਜ਼ ਮੁਖੌਟੇ ਪਹਿਨ ਕੇ ਰਸਮੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਉਣ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਨਫਰਤ ਹੈ ਪਿਆਰ ਚਾਹੀਦਾ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਦੇ ਸਕਦਾਂ ਮੈਨੂੰ। ਇਕ ਉਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਿਸ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ ਹੈ। ਸ਼ਾਮ ਹੁਣ ਗੁੰਮਸੁਮ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ ਤੇ ਜ਼ੁਬੇਦਾ ਬੇਹੱਦ ਜਜ਼ਬਾਤੀ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨੇੜੇ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਰਦ ਤੂੰ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾਂ। ਜ਼ਾਤਾਂ-ਪਾਤਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਦਕਿਆਨੂਸੀ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਹੈਂ ਬਗ਼ੈਰ ਮੁਖੌਟੇ ਵਾਲਾ ਮਰਦ ਪਰ ਅੱਜ?

ਪਰ ਤੇਰੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਬਣੀ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੂੰ ਨਿਕਾਹ ਤਾਂ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਇੱਛਾ ਜਾਂ ਮਜਬੂਰੀ-ਵੱਸ ਸ਼ਾਮ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਕੁਰੇਦ ਦਿੱਤਾ।

ਹਾਂ ਨਿਕਾਹ ਮੈਂ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਕਸੂਰ ਮੰਨ ਲੈ ਭਾਵੇਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਜਾਂ ਲਾਲਚ ਸਮਝ ਲੈ ਉਹ ਰੋਣ-ਹਾਕੀ ਹੋ ਗਈ, ਮੇਰੇ ਖਾਵੰਦ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਮੁਤਾਬਕ ਇਕ ਖੂਬਸੂਰਤ ਜਵਾਨ ਬੀਵੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਇਕ ਓਰਨਾਮੈਂਟ ਆਪਣੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਮਰਦ ਹੈ ਤੇ ਹਾਲੇ ਵੀ ਇਕ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬੀਵੀ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਸੌਦਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਖਰੀਦ ਸਕਦਾ ਸੀ ਸੋ ਮੈਂ ਵਿਕ ਗਈ। ਜ਼ੁਬੇਦਾ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅਥਾਹ ਸਵੈ-ਭਰੋਸਗੀ ਪਰ ਇਕ ਬੇਬਸੀ ਵੀ ਝਲਕ ਰਹੀ ਸੀ ਉਹ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਖਾਣੇ ਵਾਲੀ ਪਲੇਟ ਪਰੇ ਕਰ ਕੇ ਰੱਖ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਚਾਲੂ ਰੱਖੀ, ਅਰੈਂਜਿਡ ਮੈਰਿਜ ਦਾ ਇਹੀ ਤਾਂ ਪੰਗਾ। ਨਾ ਜਾਣ ਨਾ ਪਹਿਚਾਣ. ਬਸ ਰਸਮਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ ਤੇ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਹਿਫਾਜ਼ਤ 'ਚ ਰੱਖੋ ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੇ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਅਨਜਾਣ ਭੇੜੀਏ ਮੂਹਰੇ ਗੋਸ਼ਤ ਵਾਂਗ ਪਾ ਦਿਓ ਅਰੈਂਜਿਡ ਮੈਰਿਜ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਖਿੱਚ ਇਕ ਸਾਂਝ ਇਕ ਪਿਆਰ ਇਕ ਅਟੁੱਟ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਪਰ ਮੇਰੇ ਖਾਵੰਦ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਰੈਂਜਿਡ ਪਿਆਰ ਦਾ ਮੌਕਾ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਮਰਦ ਦੀ ਮੈਂ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ... ਖਾਨਦਾਨੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਮੈਂ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਆਪਣੀ ਲਾਈਫ 'ਚ ਤੱਸਵਰ ਤਕ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਤੱਕ ਦੇ ਕਰੀਬ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਅੱਧੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਤੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਕੁਆਰੀ ਮੁਟਿਆਰ ਮੰਗ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨਿਭਾਈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਬਦਲੇ ਬੋਲੀ 'ਤੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੀ ਲੱਗੀ ਨਾ? ਹੁਣ ਜ਼ੁਬੇਦਾ ਭਰੇ ਗਲੇ ਨਾਲ ਬੋਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਖੁਦ ਜਿਉਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਤਰਾਸ਼ਣਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਦੱਸ! ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤੁਰੇਂਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਧਰਮ, ਸਭਿਆਚਾਰ, ਸਮਾਜ, ਝੂਠੀ ਇੱਜ਼ਤ, ਥੋਥੀ ਸ਼ੋਹਰਤ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਈ ਨਾਂਅ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਸੇ ਮੁਕਾਮ 'ਤੇ ਫੂਕ ਆਈ ਹਾਂ ਜਿਥੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮੰਡੀ ਦੀ ਇਕ ਵਸਤ ਵਾਂਗ ਖਰੀਦਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਜ਼ੁਬੇਦਾ ਇੰਝ ਬੋਲ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਵਿਲਾਇਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਵੱਲ ਝਾਕਦਾ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਰ ਆਪਣਾ ਸਮਾਜ? ਜਿੱਥੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਜੰਮਦਿਆਂ ਹੀ ਗਿੱਚੀ ਨੱਪ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਕਮਾਊ ਪੁੱਤ ਹੋਣੀ ਹੈ ? ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵਾਹ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਤਾਂ ਬੇਝ ਸਮਝ ਕੇ ਪਾਲ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਅਖੀਰ ਕੁੜੀ ਦੀ ਚਾਹਤ-ਬੇਚਾਹਤ ਪੁੱਛੇ ਬਗੈਰ ਫਜ਼ੂਲੀ ਗੈਰਤ ਦੇ ਫਿਕਰ ਵਿਚ ਧੱਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਇਕ ਐਸੇ ਥੰਮ੍ਹੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ

ਜਾਂਦਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਸ ਕੁੜੀ ਨੇ ਕਦੇ ਸੁਪਨਾ ਤਾਂ ਕੀ ਕਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਹੁੰਦਾ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਇੰਝ ਹੀ ਹੋਇਆ, ਉਮਰ ਦਾ ਅੱਧੋ-ਅੱਧੀ ਫਰਕ ਕਿੰਝ ਮਿਲ ਸਕਣੀਆਂ ਸੀ ਸਾਡੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਤੇ ਰੂਹਾਂ? ਕਿੱਥੇ ਮਿਲਣੇ ਸੀ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਤੇ ਖਿਆਲ?

ਸ਼ਾਮ ਖਾਮੋਸ਼ ਬੈਠਾ ਇਹ ਸਭ ਸੁਣੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਜੁਬੇਦਾ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਟੁੰਬ ਤਾਂ ਗਏ ਪਰ ਉਸਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਇਕ ਤਲਾਕ-ਸ਼ੁਦਾ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਔਰਤ ਨਾਲ ਉਮਰ ਭਰ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਜੋੜ ਲਵੇ।' ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ ਮੇਰੇ ਮਾਪੇ? ਉਹ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਜੁਬੇਦਾ ਔਰਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਜੀ ਚੌਖਟੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਚੱਟਾਨ ਵਾਂਗ ਖੜ੍ਹੀ, ਟਾੱਸ ਤੋਂ ਮੱਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਹੀ। ਉਹ ਸ਼ਾਮ ਵੱਲ ਉਮਰ ਭਰ ਦੇ ਸਾਥ ਲਈ ਮਹੁੱਬਤ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਵਧਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਸਵੈਮਾਣ ਸੀ ਪਰ ਸ਼ਾਮ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਡੂੰਘੀ ਸੋਚ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਟਕਰਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੁਬੇਦਾ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਜਵਾਬ ਮੰਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਸ਼ਾਮ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤਨਾਅ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਬਿੱਲ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੁਝ ਕਦਮ ਅਗਾਂਹ ਤੁਰੇ ਪਰ ਅਖੀਰ ਸ਼ਾਮ ਕੋਈ ਵੀ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤੇ ਬਗੈਰ ਹੀ ਬਾਈ-ਬਾਈ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ ਪਰ ਜੁਬੇਦਾ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਏਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਹਫਤੇ ਈਦ ਤੱਕ, ਤੇਰੀ ‘ਹਾਂ’ ਜਾਂ ‘ਨਾਂਹ’ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਾਂਗੀ।”

ਸ਼ਾਮ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਜਕੜ ਲਿਆ ਜੋ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜੁਬੇਦਾ ਬਾਗੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਰੱਤੀ ਵੀ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ, ਜਿਹੜੇ ਦਾਨਿਸ਼ਵਰਾਂ ਇਹ ਸਮਾਜੀ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਵਿਆਹ-ਸੰਸਥਾ ਬਣਾਏ ਹੋਣਗੇ ਉਹਨਾਂ ਵੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਸੋਚਿਆ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਜੁਬੇਦਾ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਗੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੀਬ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ! ਉਹ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਆਹ-ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ, ਆਪਸੀ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਇਕ ਲਾਹੇਵੰਦ ਜ਼ਰੀਆ ਰਿਹਾ। ‘ਵਿਆਹ’ ਸ਼ਬਦ ਇਕ ਆਪਸੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਦਾ ਸਾਥ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਉੱਪਰ ਜੁਬੇਦਾ ਵੀ ਆਪਣੀ ਉਪੇੜ-ਬੁਣ 'ਚ ਮਸਰੂਫ ਸੀ। ਉਹ ਸੋਚ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਔਰਤ ਨੂੰ ਭੰਬਲਭੂਸੇ 'ਚ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੁੱਢੇ ਹਾਲੇ ਵੀ ਚਿਕਨੇ-ਚੁਪੜੇ

ਕਹਾਣੀ-ਪਹਿਲੀ ਇੱਟ

ਥੋੜੇ ਲਈ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਔਰਤ ਕਿਉਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੇ ਇਕ-ਤਰਫਾ ਅਧਿਕਾਰ ਥੱਲੇ ਰਹੇ? ਕਿਉਂ ਉਮਰ ਭਰ ਗੁਲਾਮੀ ਕਰੇ? ਜਦ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਮਰਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਆਪਣੀ ਜੇਬ 'ਚ ਪਾਈ ਫਿਰਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਜਦੋਂ ਸਥਾਪਤ ਹੋਈ ਜਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਥਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹੋਰ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਹਰ ਪੁਰਾਣੀ ਨੀਂਹ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਇੱਟ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਲਾਉਣੀ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼ਾਮ ਹਾਲੇ ਵੀ ਉਸੇ ਦਹਿਲੀਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੜ੍ਹਾ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਗਲਤ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਠੀਕ?

ਜੁਬੇਦਾ ਨੂੰ ਜੁਆਬ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਣਾ ਸੀ ਉਹ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਜੁਬੇਦਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਝੁਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਜੁਬੇਦਾ ਨੇ ਈਦ ਦਾ ਚੰਨ ਚੜ੍ਹਨ ਤੱਕ ਉਹਦਾ ਬੇਸਬਰੀ ਨਾਲ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਾਮ ਨਹੀਂ ਪਰਤਿਆ ਤਾਂ ਅਖੀਰ ਜੁਬੇਦਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚੁੱਕੀ ਲਿਆਈ ਮਜ਼ਹਬੀ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਾਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂਡਵ ਨਾਚ ਕਰਦੇ ਸਮਾਜਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਇਕ ਐਸੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਈਗਰੇਟ ਕਰ ਗਈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਜੇ ਤਕ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਤਸੱਵਰ ਤੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ!

ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਸ਼ਾਮ ਲਾਲ ਨੇ ਇਕ ਖਬਰ ਪੜ੍ਹੀ, “ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਇਕ ਟਾਪੂ 'ਤੇ ਵੱਸਦਾ ਇਕ ਅਲੱਗ ਸੰਸਾਰ।” ਇਸੇ ਖਬਰ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਕੁਝ ਹਜ਼ਾਰ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਜ਼ਾਤ ਜਾਂ ਉੱਚ-ਨੀਚ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਇਥੇ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਂਅ ਲੈਣਾ ਜਾਂ ਜਾਤ-ਪਾਤੀ ਹੋਣਾ ਸਜ਼ਾਏ ਮੌਤ ਨੂੰ ਬੁਲਾਵਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂਅ ਹਰਫਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹਿੰਦਸਿਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਰਾਜ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਔਰਤ ਦਾ ਨਾਂਅ ‘ਇਕ’ ਹੈ ਤੇ ਮਰਦ ਦਾ ‘ਦੋ’ ਰਾਜ ਵਲੋਂ ਅੱਠ ਘੰਟੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਅੱਠ ਘੰਟੇ ਸੌਣ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਠ ਘੰਟੇ ਮੌਜ-ਮਸਤੀ ਲਈ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਸੀ ਦੀ ਹਰ ਲੋੜ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮੁਤਾਬਕ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕੰਮ ਉਸ ਦੀ ਲਿਆਕਤ ਮੁਤਾਬਕ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਇਕ ਉਮਰ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਨ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਲੋੜ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਐਸ. ਬਲਵੰਤ

ਕਵੈਂਟਰੀ, ਇੰਗਲੈਂਡ

+44 7450 211512

ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਲੇਖ

ਆਧੁਨਿਕ ਬੋਧ-ਭਾਵ ਦਾ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸ਼ਾਇਰ ਚਰਨ ਕੈਨੇਡਾ

ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ

ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਕਵਿਤੱਰੀ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ, ਨਾਟਕਕਾਰ, ਸਲਾਹਕਾਰ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦਕ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪੰਜਾਬੀ ਰਸਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਹ ਔਰਤ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਿਕਾ ਹੈ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਚਰਨ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਕਾਵਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਹੈ

ਆਧੁਨਿਕ ਬੋਧ-ਭਾਵ ਦਾ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸ਼ਾਇਰ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਟੋਰਾਂਟੋ, ਓਨਟੇਰੀਓ, ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆਂ ਅਮਰੀਕਾ, ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜਾਣਿਆ ਪਛਾਣਿਆ ਨਾਮ ਹੈ। ਉਹ ਪਿਛਲੇ 45 ਸਾਲ ਤੋਂ ਰਿਚਮੰਡ ਬੀ.ਸੀ. ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਕਵਿਤਾ ਸਿਰਜਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੁਣ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਕੋਈ 60 ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਸੁਮਾਰ ਕਰ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਥੇ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕੁ ਉਹਨਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਾਂਗੀ ਜਿਹਨਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਬੌਧਿਕ ਚਿੰਤਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਇਰ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਮ ਕਰਕੇ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਨਾਮ “ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ” ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਾਂਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਾਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੀ ਹਰ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਦਰਜ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ- ਇਹ ਹੈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸਿਰਜੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਸੂਚੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ 50 ਤੋਂ 60 ਤੱਕ ਟਾਈਟਲ ਦਰਜ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਸਦਕਾ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਦਾਰਿਆਂ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਅਵਾਰਡਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਅਫਸੋਸ

ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸ਼ਾਇਰ: ਚਰਨ ਕੈਨੇਡਾ

ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜਤਾਲੀ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਾਵਿ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸ਼ਾਇਰ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੇ ਇਨਾਮਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪਟਿਆਲਾ ਦਾ ਮਿਆਰੀ ਪਰਵਾਸੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਐਵਾਰਡ, ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਦਾ ਪਰਵਾਸੀ ਅਵਾਰਡ ਦੇ ਨਾਮ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਦੱਸਦਿਆਂ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੇ ਚੋਣਵੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ “ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਆਬਸ਼ਾਰ” ਦੇ ਮੁਖਬੰਦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਿੰਦਰਜੀਤ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਹੀ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ “ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਭਰਵਾਂ ਮੁਲਅੰਕਣ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਣ ਸਾਡੇ ਅਦਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਆਏ ਨਿਘਾਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੈ।” ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਗੱਲਬਾਤ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਦਿਸਹੱਦਿਆ ਤੇ ਸੱਤਰਵਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਗਿਣੇ ਚੁਣੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਲੇਖਕ ਸਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਮੰਚ ਵੈਨਕੂਵਰ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਥਾ ਸੀ ਜੋ 1973-1974 ਵਿਚ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ। ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਕਈ ਹੋਰ ਲੇਖਕ ਆ ਕੇ ਜੁੜਦੇ ਰਹੇ ਕੁਝ ਟੁੱਟਦੇ ਰਹੇ। ਸਾਨੂੰ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਅਕਸਰ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਮੰਚ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਅੱਸਵੀਆਂ ਵਿਚ ਸਹੀ ਵਿਚ ਬਣੀ ਦੂਜੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ। ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਏਥੋਂ ਛੱਪਦੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੀਆਂ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਰੀਲੀਜ਼ ਸਮਾਗਮ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਸਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣ ਦਾ ਅਕਸਰ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ।

ਅੱਸਵੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ “ਤੀਸਰੀ-ਅੱਖ” (1982), “ਮਿੱਟੀ ‘ਚ ਉਕਰੇ ਅੱਖਰ” (1984) ਤੇ “ਸੁਨਯੁਥੋਪ” (1987) ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਾਲ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਾਹਿਤਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ ਤੇ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਇਕ ਸੰਜੀਦਾ ਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਕਵੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਰਕਰਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੌਥੀ ਕਾਵਿ-ਪੁਸਤਕ “ਆਪੇ-ਬੋਲ ਸਰੋਤ” (1998) ਲਗਭਗ ਪਹਿਲੀਆਂ ਤੋਂ ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਛਪੀ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਰ ਸਾਲ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਲ ‘ਚ ਦੋ ਦੋ ਵਾਰ ਵੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਤੇ ਸਫ਼ਰ ਅਜੇ 2020 ਵਿਚ ਵੀ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਹੈ। “ਆਪੇ ਬੋਲ-ਸਰੋਤ”, “ਗਗਨ ਮੇਂ ਥਾਲ”, “ਰੁੱਖ ਤੇ ਜੰਗਲ”, “ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚਲਾ ਸੂਰਜ” ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 2014 ਵਿਚ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ

ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸ਼ਾਇਰ: ਚਰਨ ਕੈਨੇਡਾ

ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਇਕ ਐਨਥਾਲੋਜੀ “ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਆਬਸ਼ਾਰ” ਨਾਮ ਹੇਠ ਛਪ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਠਕ ਵਜੋਂ ਮੈਂ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬੌਧਿਕ ਚੇਤੰਨਤਾ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਉਸ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀ ਡੂੰਘਾਣ ਹੈ ਓਨੀ ਹੀ ਉਚਾਣ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵੇਦਨਾ ਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਝੂਣ ਕੇ ਜਗਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਛੂ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਵਾਂ - ਗਮੀ-ਖੁਸ਼ੀ, ਸੁੱਖ-ਦੁੱਖ, ਉਦਾਸੀ, ਇਕੱਲਤਾ, ਬਿਰਹਾ, ਤਾਂਘ, ਅਤੇ ਆਸ਼ਾ-ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਆਦਿ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਤਸਬੀਹਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੇ ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀਆਂ

ਹਨ:

“ਮੈਂ ਆਪਣੀ

ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਵੀ ਹਾਂ ਆਸ਼ਾ ਵੀ

ਨਫਰਤ ਵੀ ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਵੀ ਹਾਂ

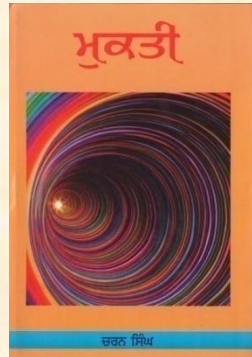
ਮੈਂ ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਲੇ

ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵੀ ਹਾਂ

ਮਨੁੱਖਾਂ ‘ਚ ਜੀਵਨ ਕਣ ਵੀ ਹਾਂ

ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਵੀ ਹਾਂ”।

ਸੰਜੀਦਾ ਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਲੇਖਕ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਿਕ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਿਆ ਹੋਇਆਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕੇਂਦਰੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਜੋਂ ਕਈ ਸਾਲ ਸੇਵਾ ਵੀ ਨਿਭਾਈ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿਖਾਂਦਰੂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ।

ਬੌਧਿਕ ਚੇਤੰਨਤਾ ਦੀ ਬਹੁਪਸਾਰੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਰਚੇਤਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਵਾਦਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੜਾ ਮਿੱਥ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਅਧਿਅਤਮਵਾਦ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ, ਮਗਰੋਂ ਰੁਮਾਂਸਵਾਦ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਆ ਗਿਆ ਜੋ ਛੇਤੀ ਹੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੱਠਵਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਨਕਸਲਬਾੜੀ ਲਹਿਰ ਨੇ ਕੁਝ ਜੁਝਾਰੂ ਲੇਖਕ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਤੇ ਕੁਝ ਕੁ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਪਯੋਗਵਾਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਜੋ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਆਪਣਾ ਮੁਲਕ ਆਪਣਾ ਗਿਰਾਂ ਆਪਣੇ

ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸ਼ਾਇਰ: ਚਰਨ ਕੈਨੇਡਾ

ਭਰੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਜੂਹਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਪਰਵਾਸ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸੇ ਉਸ ਦੀ ਸੋਚ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਪਾਸਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕਾਂ-ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਕਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਭੂਹੋਰਵਾ ਇਕ ਉੱਭਰਵਾਂ ਵਿਸ਼ਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕੁਝ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਚੇਤਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਬੌਧਿਕਤਾ ਵਾਲਾ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮੂਹਰਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤਰਮੁੱਖੀ ਪਸਾਰਾ, ਆਪੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤੇ ਸਵੈ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਰਗੇ ਵਿਸ਼ਿਆ ਦਾ ਲਿਖਾਇਕ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਸਦਕਾ ਉਹਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪੁਖਤਗੀ ਆਉਂਦੀ ਗਈ ਤੇ ਅਬੋਧ ਤੋਂ ਬੋਧ ਤੱਕ ਦਾ ਸਫਰ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਾਦ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਸ਼ਕ ਮਜਾਜ਼ੀ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ਼ਕ ਹਕੀਕੀ ਵੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਕ ਸੋਚ ਉਡਾਰੀ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਵੀ, ਹਯਾਤੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਹਯਾਤੀ ਨਿਹੋਂਦ ਵੀ ਹੈ। ਇਕ ਪਲ ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸੂਖਮਭਾਵੀ ਇੰਦ੍ਰਆਵੀ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਹੀ ਪਲ ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਕ ਪਸਾਰੇ ਵਿਚ ਜਾ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - “ਨਾ ਮੈਂ ਅੱਖ ਹਾਂ ਨਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਨਾਂ ਮੈਂ ਕੰਨ ਹਾਂ ਨਾ ਧਵਨੀ, ਨਾ ਮੈਂ ਨੱਕ ਹਾਂ ਨਾ ਖੁਸ਼ਬੋ, ਨਾ ਮੈਂ ਜੀਭਾ ਹਾਂ ਨਾ ਸੁਆਦ, ਨਾ ਮੈਂ ਹੱਥ ਹਾਂ ਨਾ ਸਪਰਸ਼, ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਸੁਆਸ ਹਾਂ ਤੇ ਅਗਲੇ ਪਲ ਸੁਆਸ ਵੀ ਨਹੀਂ” ਇਹ ਗੌਤਮ ਬੁੱਧ ਦੀ ਤੱਪਸਿਆ ਦੀ ਕੁਠਾਲੀ ‘ਚੋਂ ਢੱਲ ਕੇ ਬੁਧ ਵਿਚ ਆਇਆ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਇਹ ਮੌਖਿਕ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਭਟਕਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਿਰਵਾਣ ਵੱਲ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਧਰਤ ਤੋਂ ਆਕਾਸ਼ ਤੱਕ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਤੱਕ ਅਨੇਕ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਦਮਾਨ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਬਿਲਕੁਲ ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ “ਰੁੱਖ ਤੇ ਰਿਸ਼ੀ” ਵਾਲਾ ਰਿਹਾ। “ਮੇਰਾ ਸਾਇਆ” ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:

“ਮੇਰਾ ਸਾਇਆ

ਦੁਨੀਆ ਹੈ

ਜਿਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਜੋ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ

ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ” (ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਆਬਸ਼ਾਰ - ਪੰਨਾ17)

ਕਵੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਪਸਾਰ ‘ਸਵੈ’ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮੰਡਕ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਕ ਹੁੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ‘ਪਰ’ ਦਾ ਪਸਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਵੈ ਦੇ ਬੋਧ ਦੀ ਤੇ ਸਵੈ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੀ ਲਿਖਾਇਕ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ

ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸ਼ਾਇਰ: ਚਰਨ ਕੈਨੇਡਾ

ਪਰਵਾਸ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੇ ਦਵੰਦ ਨੂੰ ਰਿੜਕਦੀ ਹੈ - ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਤੇ ਨਾ-ਪੱਖੀ, ਖੰਡਿਤ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੇ ਜੋਖਮ ਨੂੰ ਝੱਲਦੀ ਹੈ:

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕੰਧਾਂ ਕਮਰਾ ਹਾਂ

ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ

ਉਡੀਕ ‘ਚ ਬੈਠੀ ਛੰਨ ਹਾਂ

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਾਂ ਵਿਚ ਰਲਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ

ਆਪਣੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਵਿਰੋਧ ਹਾਂ

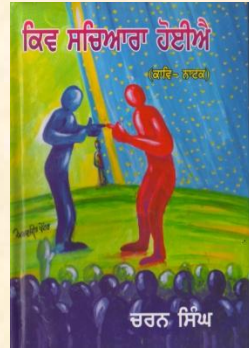
ਮੈਂ ਅੰਤਰ

ਮੈਂ ਯਤਨ ਹਾਂ

ਡੋਰੀ ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਤੁਰਨ ਦਾ”।

(ਮਨੁੱਖ ਵਿਚਲਾ ਮਨੁੱਖ - ਸੁਨਯ-ਬੋਧ ਪੰਨਾ 84)

ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬਿੰਬ ਹੈ “ਡੋਰੀ ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਤੁਰਨ ਦਾ” - ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਡੋਰੀ ਤੇ ਤੁਰਨਾ ਆ ਗਿਆ ਸਮਝੋ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਇਕ ਤਵਾਜ਼ਨ ਇਕ ਸੰਤੁਲਨ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਨਾਲ। ਇਹ ਕੇਂਦਰ-ਬਿੰਦੂ ਹੀ ਲੱਭਣਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਸਾਹਾਂ ਦੀ ਡੋਰੀ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਸਾਧਨਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ‘ਮੈਂ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਅੰਤਰ ਹਾਂ’ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਦਾ ਵੀਅਤਨਾਮ, ਲਿਬਨਾਨ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ, ਕਾਬਲ, ਬੈਰੂਤ ਅਤੇ ਤਹਿਰਾਨ ਜਿਹੇ ਸਥਾਨਾਂ “ਤੀਰਥਾਂ” ਤੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਘਾਣ “ਮੋਖਸ਼” ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਕ ਕੌੜਾ ਕਟਾਕਸ਼ ਹੈ। ਜੰਗਾਂ ‘ਚ ਭੁੱਜਦੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਬੜਾ ਮਾਰਮਿਕ ਬਿੰਬ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਵੀ ਨੇ ‘ਮੋਖਸ਼’ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਹੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨਾਲ ਤਸ਼ਬੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਮਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਲੀਦਾਨ ਨੂੰ ਅਮਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਮਨੁੱਖ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਤੇ ਮੈਂ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਅੰਤਰ ਹਾਂ। ਇਹ ਕੇਹੀ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਕ ਚੇਤਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਕੁਰੇਦਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਵੀ ਦੀ ਸੋਚ ਨਾ ਸਿਰਫ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਅਜੋਕੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਤਾਵਾਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਵੈ-ਬੋਧ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਕ ਚੇਤਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਇਰ ਜੋ ਕੁਝ ਆਸ ਪਾਸ ਦੀਆਂ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਅਭਿੰਜ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਨੇੜੇ ਆਸ ਪਾਸ ਨਾ ਵੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਪਰਵਾਸ ਹੰਢਾਉਂਦਾ ਬੰਦਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਫੈਕਟਰੀ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਟਰੱਕ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਲਮ ਵਾਹ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਚੇਤਨ ਬਿਰਤੀ ਜਨਮ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਅਸਹਿ ਤ੍ਰਾਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਤਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ

ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸ਼ਾਇਰ: ਚਰਨ ਕੈਨੇਡਾ

ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਪੀੜਾ ਦਾ ਉਸ ਦੁੱਖ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਵੀ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਸੁਨਯ-ਬੋਧ ਦੀ ਆਖਰੀ ਕਵਿਤਾ “ਲਹੂ ‘ਚ ਭਿੱਜੇ ਬੋਲ” ਦੀਆਂ ਲਹੂ ਭਿੱਜੀਆਂ ਦਸ ਪਰਤਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਸਮੋਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:-

ਇਕੱਤੀ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੰਗਾ

ਸਰਬਤ ਭਲੇ ਵਿਚ ਵਗੇ

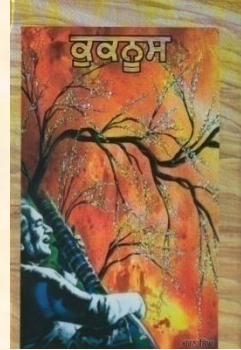
ਜਿਸ ਦੀ ਛੋਹ ਤੋਂ ਕਾਲੇ ਕਊਏ

ਹੰਸ ਗਏ ਹੋ ਬੱਗੇ

ਅੱਜ ਉਹ ਅੰਮਿਰਤ-ਜਲ-ਸਰੋਵਰ

ਲੋਕ-ਲਹੂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਹੈ।”

(“ਲਹੂ ‘ਚ ਭਿੱਜੇ ਬੋਲ” - ਸੁਨਯ-ਬੋਧ ਪੰਨਾ 90)

ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਸਿਰਜਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ

ਕਵੀ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੀ ਜੇ ਸਿਰਜਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ “ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ” ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਾਂਗੀ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪਰਤ-ਦਰ-ਪਰਤ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੁੱਲ੍ਹਦੀ ਜਾਏਗੀ। ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਇਕ ਬੌਧਿਕ ਚਿੰਤਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਇਰ ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਕਵੀ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਲਈ ‘ਆਪਣੇ ਪਿੰਡੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ’ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਜੇ ਫਿਲਾਸਾਫਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲਈਏ ਤਾਂ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਕਵੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਮਿਟ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਉਜਾਗਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਕਵੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸੂਖਮ ਭਾਵ, ਜਜ਼ਬੇ ਤੇ ਖਿਆਲ ਆਪਣੇ ਵਿਵੇਕ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪਿਘਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਵੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਇਕ ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ “ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵਿਚਰਦੇ ਹਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਅਚੇਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਵੀ ਦੀ ਕਿਰਤ ਆਪੇ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ”। ਤੇ ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਕਵੀ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਮਨ, ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਰੂਹ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਰਚਨਾ ਤੇ ਆਪੇ ਵਿਚਲਾ ਅੰਤਰ ਮਿੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ- ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ, ਕਵਿਤਾ ਮੈਨੂੰ ਲਿਖਦੀ ਹੈ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅੰਦਰ ਰੁਸ਼ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ‘ਗੁਰ ਲਾਧੇ ਰੇ ਗੁਰ ਲਾਧੇ ਰੇ’ ਵਾਂਗ ਕਵੀ ਕੂਕ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹੀ ਸਿਰਜੀ ਕਵਿਤਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਕਲਾ-ਕ੍ਰਿਤੀ ਬਣ ਆਪਣੀ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਵਲੋਂ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਕੇ ਸਿਰਜਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ‘ਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਨ ਤੇ ਰਚਨਾ ਤੇ

ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸ਼ਾਇਰ: ਚਰਨ ਕੈਨੇਡਾ

ਆਪੇ ਵਿਚਲਾ ਭੇਦ ਅਭੇਦ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਇਹ ਕਵਿਤਾ- “ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ”:

“ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਦ ਕਵਿਤਾ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਤੇ ਉਤਾਰੀ

ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ

ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਤਸ਼ਬੀਹਾਂ ਤੇ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ

ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਜੀਵਨ ਪਲ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ

ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਅੱਜ, ਭਲੱਕ ਤੇ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ”

ਏਥੇ ‘ਕਵਿਤਾ’ ਕਵੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਆਪਾ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ “ਮੈਂ ਤੇ ਮੈਂ” ਵਿਚ ਸੰਬੋਧਨ ਹੈ ਤੇ ਕਵੀ ਦੇ ਇਸੇ ਦੂਜੇ ਆਪੇ ਨੂੰ ਆਪੇ ਵਿਚ ਰਚਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਸਿਰਜਣਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣਾ। ਅੱਗੇ ਦੇਖੋ ਕਵੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ:

“ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਕਵਿਤਾ ਜਦੋਂ ਕਾਗ਼ਜ਼ ’ਤੇ ਉਤਾਰੀ

ਤਾਂ ਕਵਿਤਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਸੱਚ ਜਾਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ

ਤਸ਼ਬੀਹਾਂ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਪਹਿਚਾਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ

ਉਹ ਸੱਚ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਕਲਿਆਣ ਦਾ

ਸਿਰਜਕ ਸੱਚ ਮਾਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ

ਜਦੋਂ ਕਵਿਤਾ ਕਾਗ਼ਜ਼ ’ਤੇ ਉਤਰ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸ਼ਬਦ-ਚਿੱਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਸਿਰਜਕ ਨੇ ਖਿਆਲ ਉਡਾਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਲਈ ਢੁੱਕਵੇਂ ਸ਼ਬਦਾਂ, ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਤੇ ਤਸ਼ਬੀਹਾਂ ਨਾਲ ਪਰੋ ਕੇ ਖਾਲੀ ਕਾਗ਼ਜ਼ ’ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਜੀਵਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦੇਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਾਂ ਨੂੰ, ਉਸ ਦੀ ਧੜਕਨ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ’ਤੇ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਉਹ ਕਵੀ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਹਨ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਤੇ ਸੰਪੂਰਣ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਵੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਆਪੇ ਦੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਹਨ ’ਤੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਖਸ਼ਮਕਸ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁਖਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਜੇ ਅਹਿਸਾਸ ਜੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਭਾਵ ਕਵੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹਨ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਜੰਗਾਂ, ਤਸੱਦਦ, ਜ਼ੁਲਮ, ਬੇਈਮਾਨੀਆਂ, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਦੁੱਖਦਾਈ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਉਹ ਕਵੀ ਮਨ ਨੂੰ ਛੂਹਦੀਆਂ ਹਨ;

ਸੰਵੇਦਨਾ ਜਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਕੋਈ ਕਵੀ ਅਜਿਹੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਸੋਜ਼ਮਈ ਤੇ ਸੋਗਮਈ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਹੈ “ਖੁਰਾ” ਇਸ ਦੀਆਂ ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਬਚਪਨ ਦਾ ਇਤਹਾਸ, ਮਮਤਾ ਦਾ ਵਿਗੋਚਾ, ਫਿਰ ਵਿਛੋੜਾ, ਉਦਾਸੀ, ਵੀਰਾਨਗੀ ਵਿਚ ਤਿੜਕਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ—

“ਸੜਦੀ ਧੁੱਪ ‘ਚ ਖੁਰੇ ਦਾ ਨਲਕਾ

ਮਾਂ ਜਿਹੀ ਠੰਡੀ ਛਾਂ

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡੇ ‘ਤੇ ਉਤਾਰਦਾ ਸੀ”

... ..

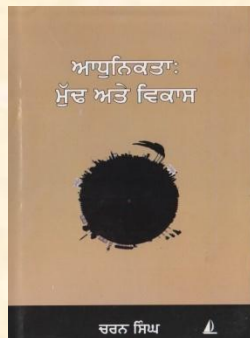
ਆਪਣੇ ਉੱਜੜੇ ਘਰ ਦੇ ਉਦਾਸ

ਵਿਹੜੇ ‘ਚ ਆਇਆ ਹਾਂ

ਤਾਂ ਖੁਰੇ ਦੇ ਤਿੜਕੇ ਚਿਹਰੇ ‘ਚੋਂ

ਮੇਰਾ ਬਚਪਨ ਝਾਕਦਾ ਹੈ”। (“ਖੁਰਾ” – ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਆਬਜ਼ਾਰ ਪੰਨਾ 435)

ਸੋ ਕਵੀ ਲਈ ਕਵਿਤਾ ਨਿਰਾ ‘ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ‘ਚ ਲਪੇਟੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ। ਅਰਥ ਜਿਉਂਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਭੂਤ, ਭਵਿੱਖ ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਹੈ ਕਵਿਤਾ-ਕਾਵਿਕ ਮਨ ਦੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ-ਵਿਗਿਆਨਿਕ, ਤ੍ਰੈਕਾਲਮੁਖੀ ਅਭੀਵਿਅਕਤੀ ਹੈ।’

ਕਵੀ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਰਚਨਾਕਾਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ

ਹਰ ਲੇਖਕ, ਕਲਾਕਾਰ, ਸੰਗੀਤਕਾਰ, ਬੁੱਤਘਾੜਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਸਿਰਜਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸਮਾਜ ਤੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਇਕ ਖਾਸ (ਯੂਨੀਕ)ਨਜ਼ਰੀਆ ਵੱਖਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਸ ਦੀ ਕਲਾ ਸਿਰਜਨਾ ਦੇ ਧਰਾਤਲ ਵਿਚ ਅਡੋਲ ਟਿਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਕੋਈ ਕਲਾ-ਕ੍ਰਿਤੀ ਉਸ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰੰਗ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਕਲਾਕਾਰ, ਸਿਰਜਕ ਤੇ ਲੇਖਕ ਦੇ ਮਨੋਭਾਵਾਂ, ਖਿਆਲਾਂ ਉਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਵੀ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਤੇ ਉਸਾਰੂ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਮਨੁੱਖਤਾਵਾਦੀ। ਕਵੀ ਆਪਣੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ “ਉਮੀਦ” ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਕਬਾਲ ਕਰਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਉਮੀਦ ਵਿਚ ਜਿਉ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਬਕੋਲ ਪ੍ਰਮਿੰਦਰਜੀਤ, “ਹਰ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ, ਮਾਨਸਿਕ ਉਲਝਣਾ ਤੇ ਗੁੰਝਲਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਨਜ਼ਮਾਂ

ਵਿਚ ਉਤਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਾਹਰੀ ਤੇ ਅੰਤਰੀਵ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਬੇਚੈਨੀਆਂ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦਾ।”

ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਕਵਿਤਾ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵਾਪਰ ਰਹੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ੁਅਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਸਵੈ ਅਗਰਭੂਮੀ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਪਿੱਠ-ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਅਚੇਤ ਹੀ ਵਿਦਮਾਨ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਤਜੁਰਬਿਆਂ ਤੇ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨਾਲ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਖਿਆਲ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ “ਕਵੀ ਦਾ ਅਵਚੇਤਨ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਉਸ ਦਾ ਆਪ ਕਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹਨੂੰ ਲੰਮੀ ਪਰੰਪਰਕ ਵਿਰਾਸਤ ਪਾਸੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਅਣਕਮਾਇਆ, ਅਣਜਾਣਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।” ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਸਮਾਜੀ ਆਰਥਕ, ਰਾਜਸੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਜਾਂ ਨਾਂਹ-ਪੱਖੀ ਵਰਤਾਰੇ, ਪਰੰਪਰਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪਰਵਾਸ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸੇ ਅਨੇਕਾ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਤਲਖ਼ ਤਜੁਰਬਿਆਂ ਤੋਂ ਅਭਿੱਜ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਅਣਚਾਹਿਆ ਵਾਪਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਦੀ ਵੀ ਸਵਰਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜੇ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀਤੇ ਸਮਿਆਂ ਵੱਲ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰੀਏ ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਰ

ਵੀ ਸਪਸ਼ੱਟ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਕਿ ਸਿਧਾਰਥ ਗੋਤਮ, ਰਾਜਭਾਗ, ਘਰ-ਬਾਰ, ਬੀਵੀ ਬੱਚੇ, ਮਾਪੇ, ਧੰਨ ਦੌਲਤ ਤੇ ਰੁੱਤਬਾ ਤਿਆਗ ਕੇ ਬੁੱਧ ਬਣਨ ਲਈ ਤੱਪਸਿਆ ਕਰਨ ਕਿਉਂ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਦੋਂ ਵੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਸੀ, ਪੀੜਾ ਸੀ, ਮੌਤ ਸੀ, ਉਚ-ਨੀਚ ਸੀ, ਗਰੀਬੀ-ਅਮੀਰੀ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਦੁੱਖ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਬਿਰਹਾ ਦਾ ਭਾਵ ਬੜਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਤੀਬਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਦੀ ਰੱਬੋਂ ਮਿਲੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ‘ਜਿਸ ਤਨ ਬਿਰਹਾ ਨਾ ਉਪਜੇ ਸੇ ਤਨ ਜਾਣ ਮਸਾਣ’। ਇਹ ਬਿਰਹਾ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਤਿਲਮਿਲਾਉਣਾ, ਇਹ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸਿਖਰ ‘ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਉਸ ਦੀ ਤੱਪਸਿਆ ‘ਚੋਂ ਉਪਜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਨੇ ਸਿੱਜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਆਪੇ ਦਾ “ਬੋਧ”, ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਤੇ ਪੀੜਾ ਦਾ ਸਤਹੀ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਤੇ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਦਾ ਬੋਧ ਹੀ ਕਿਸੇ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਮਕਬੂਲੀਅਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ

ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸ਼ਾਇਰ: ਚਰਨ ਕੈਨੇਡਾ

ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਰੋਤ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਾਧਨਾ, ਸੰਵੇਦਨਾ, ਸਵੈ-ਭਰੋਸਾ, ਬੋਲੀ, ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਲਗਨ ਹੈ। ਬੌਧਿਕ ਚਿੰਤਨ ਵਾਲਾ ਕਵੀ, ਚੇਤਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਚੰਗੇਰਾ ਬਣਾਉਣ ਆਪੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪਉਣ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹੀ ਹੈ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।

“ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਅੱਖਰ ਅੱਖਰ

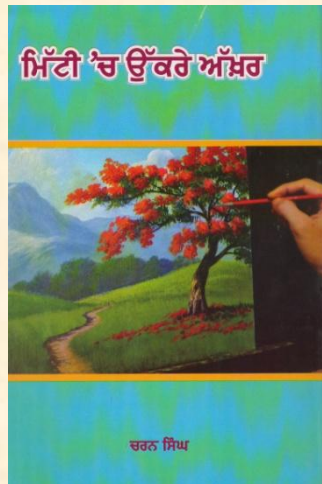
ਸਤਰ ਸਤਰ ਜਗਦੀ ਹੈ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਲੱਗਦੀ ਹੈ

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਚਾਨਣ ‘ਚ ਜਦੋਂ ਵੀ ਤੁਰਿਆਂ ਹਾਂ

ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰਿਆ ਹਾਂ”... (“ਪੁਸਤਕ” - ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਆਬਸ਼ਾਰ ਪੰਨਾ 422)

ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹੀ ਕਹਾਂਗੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸ਼ਬਦ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਮੁਲਅੰਕਣ ਦੇ ਮੋਚ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀ ਕਵੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਇਕ ਵਿਲਖਣ ਕਵੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਰਗੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਸ਼ਾਇਰ ਵਿਲਖਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਚਰਨ ਵਿਰਦੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੁਲਅੰਕਣ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚਲਾ ਸੱਚ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਤੇ ਵੇਗ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੀ ਮਨੁੱਖਤਾਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਘੋਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੀ ਤੱਪਸਿਆ ‘ਚੋਂ ਜੋ ਸ਼ਾਇਰੀ ਉਪਜੀ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਅਮੀਰੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਅਦੁੱਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੇਂਦੀ ਹਾਂ।

ਸੁਰਜੀਤ ਕਲਸੀ

ਬਰਨਬੀ, ਕੈਨੇਡਾ

kalseysurjeet@hotmail.com

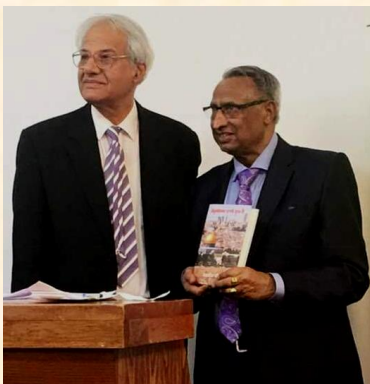
ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗੁਲੇ

ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਦੇਣ: ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਜਿਹੜੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਵਿੱਛੜ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਹਿੱਤ 'ਪਰਵਾਸ' ਦੇ ਹਰੇਕ ਅੰਕ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਦੇਣ ਸਬੰਧੀ ਨਿਬੰਧਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਵਿੱਛੜੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਸਾਡੇ ਚੇਤਿਆਂ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜੀਵੰਤ ਰਹਿਣ।

ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਜੀ ਇਕ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸਫਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 'ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ' ਵਿੱਚ ਛਪੇ ਕਾਲਮ 'ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ' ਨਾਲ ਹੋਈ। ਨਿਬੰਧ, ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਵਾਰਤਕ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਿਲ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਰਕੀਬਨ 18 ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਾਹਿਤਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੀ. ਵੀ. ਦੀ ਬ੍ਰਾਡਕਾਸਟਿੰਗ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਨ

ਪ੍ਰੋ. ਰਣਜੀਤ ਧੀਰ ਤੇ
ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ

ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹਸਤਾਖਰ ਹੈ। ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਪੂਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਵਿਚਲੇ ਮੋਹਰੀਆਂ 'ਚੋਂ ਸੀ। ਸੱਠਵਿਆਂ ਤੋਂ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਗਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਹਾਣੀ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ

ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗੁਲੇ: ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ

ਅਸਲੀ ਪਹਿਚਾਣ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ 'ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ' ਵਿੱਚ ਛਪਦੇ ਲੜੀਵਾਰ 'ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ' ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਉਸ ਦਾ ਕਾਲਮ

ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਤੇ
ਦਵਿੰਦਰ ਸਤਿਆਰਥੀ

'ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ' ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਤੇ ਝਾਤ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ 'ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ' ਹੀ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਝਰੋਖਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਵੱਸਦੇ ਲੋਕ ਇੰਗਲੈਂਡ 'ਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਾਂਝ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤਕ ਚਲਦੀ ਰਹੀ 'ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ' ਲੇਖ ਲੜੀ ਨੇ ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਨੂੰ ਇਕ ਨਿੱਗਰ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤੇ ਖੜੋ ਕੇ ਉਸ ਨੇ

ਆਪਣੀ ਸਾਹਿਤਕ ਹੋਂਦ ਗੰਭੀਰਤਾ ਅਤੇ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ ਬਣਾਈ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾ ਕੇ ਉੱਥੋਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਇਆ। ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਦਾ ਜਨਮ 2 ਫਰਵਰੀ 1981 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਮਾਧੋਪੁਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਂ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸਾਥੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਮੁੱਢਲੀ ਵਿੱਦਿਆ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਬੀ ਏ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਜੂਨ 1962 ਵਿੱਚ ਬਰਤਾਨੀਆ ਚਾਰਟਰਡ ਅਕਾਊਂਟੈਂਟਸੀ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਹੱਦ ਦਰਜੇ ਦਾ ਮਿਹਨਤੀ ਤੇ ਸਿਰੜੀ ਇਨਸਾਨ ਸੀ। ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿੱਤੇ ਅਪਣਾਏ। ਉਹ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਅਧਿਆਪਕ ਵੀ ਰਿਹਾ ਫੇਰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਏਅਰਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਪੋਸਟਲ ਤੇ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਮ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੇ ਪੋਸਟ ਆਫਿਸ ਦੀ ਪੋਸਟ ਮਾਸਟਰੀ ਕੀਤੀ। ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਨੇ ਸਟੇਸ਼ਨਰੀ ਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੇਚਣ ਅਤੇ ਸਪੋਰਟਸ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਵੇਚਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਇੱਕ ਸਫਲ ਬਿਜ਼ਨੈੱਸਮੈਨ ਸੀ। ਬਹੁਪੱਖੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਦਾ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਵੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵਰਗਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਮਿਸਿਜ਼ ਯਸ਼ ਸਾਥੀ

ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗਲੇ: ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਿਸਟਰੀ ਦੀ ਲੈਕਚਰਾਰ ਰਹੀ ਤੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿਖੇ ਬਿਜ਼ਨਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਬੀ ਸੀ।

ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰਤਾ ਅਤੇ ਸੰਜੀਦਗੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਉਹ ਹਸਮੁਖ ਜ਼ਿੰਦਾਦਿਲ ਇਨਸਾਨ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤ ਮਿੱਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹਦਿਲੀ ਤੇ ਬੜਾ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾਨ ਨਿਵਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਛੱਡਦੇ।

ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਸੀ ਪਰ ਸਾਹਿਤਕ ਰੁਚੀ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਦੇ ਪਠਨ ਤੋਂ ਵਧੀ ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਪੰਦਰਾਂ ਸੌਲਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਆਦਿ ਮਿਆਰੀ ਪੇਪਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਿਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਕੋਲੋਂ ਮਿਲੀ। ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਦੋਸਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਲੇਖ ਸਮੁੱਦਰੋਂ ਪਾਰ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ 23-24 ਸਾਲ ਤਕ ਛਪਦੇ ਰਹੇ। ਫੇਰ ਇਹ ਕਾਲਮ ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਿੱਚ ਛੇ ਸਾਲ ਛਪਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਾਲਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ
ਤੇ ਦੀਦਾਰ ਪਰਦੇਸੀ

ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਰਵਾਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਕਲਮ ਰਾਹੀਂ ਉੱਕਰਿਆ। ਸਾਬੀ ਬਹੁ ਭਾਸ਼ਾਈ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਡੂੰਘੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋਚਾ ਸੀ।

ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿੱਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਜਿੰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੂਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਵੀ ਵੱਧਦਾ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ

ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗੁਲੇ: ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ

ਅਜਿਹਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਆਪਣੇ ਸਫ਼ਰਨਾਮੇ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਤੇ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ:

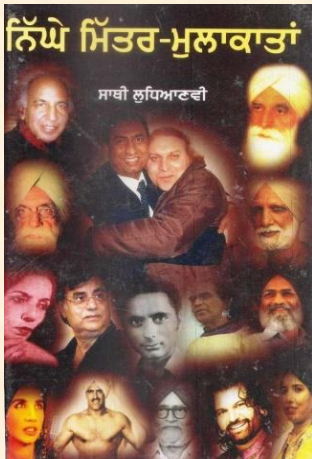
“ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਦੇਸ ਛੱਡ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਰਹਿ ਲਵੇ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਜੰਮਦਾ ਪਲਦਾ ਹੈ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤੀ ਹੀ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿੰਨੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਬੱਝੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਬੁੱਕ ਨਾਲ ਇਕ ਜੀਵਨ ਨੱਥੀ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਲੱਖ ਪਰਦੇਸੀਂ ਵੱਸ ਲਵੇ, ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤ ਆਪਣੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ ਸਗੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿ ਕੇ ਹੋਰ ਵਧਦਾ ਹੈ।”

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਵੀ ਚਰਚਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ‘ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ’ ਕਾਲਮ ਹੇਠ ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਛਪਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰਚਨਾ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ 1973 ਵਿੱਚ ਛਪੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਬੰਧ, ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਵਾਰਤਕ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਵਾਰਤਕ, ਨਾਵਲ ਅਤੇ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਦੀਆਂ ਡੇਢ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਈਆਂ। ਉਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੂਬੀ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਧ ਪੱਧਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਮਸਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਾਂਝੀਆਂ ਪਰਵਾਸੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਤੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਜੋ ਕੁਝ ਦੇਖਿਆ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹੱਡੀਂ ਹੰਢਾਇਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਵਤੇਜ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ: “ਜੇ ਉਹ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਉਹ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਆਮ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕ ਲਈ ਬਹੁਤ ਓਪਰਾ ਤੇ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਉਹੀ ਕੁਝ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਹੀ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ।” ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਕੋਲ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੈ, ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਡੂੰਘੀ ਨਜ਼ਰ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਨੁਭਵ ਹੈ, ਡੂੰਘੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੇ ਕਲਾ ਸੂਝ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਰੌਚਿਕਤਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਨਿਰਾ ਰੌਚਕ ਹੀ ਨਹੀਂ,

ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗੁਲੇ: ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ

ਨਿਰਾ ਰੋਚਕ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਉੱਪਰਲੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਸਮੇਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਹ ਰੋਚਕ ਹੈ ਤੇ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਕੀਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹਦੀ ਲਿਖਣ ਜਾਂਚ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਸਫਲਤਾ ਹੈ। ਸਾਥੀ ਇੱਕ ਵਾਰਤਕ ਲਿਖਾਰੀ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਤੇ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ।

ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:

ਨਿਬੰਧ ਸੰਗ੍ਰਹਿ: ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ, ਅੱਗ ਖਾਣ ਪਿੱਛੋਂ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੈਰ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਇਤਹਾਸ ਟੁਰਦਾ ਹੈ 'ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ' ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਏ ਲੈਵਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸਿਲੇਬਸ ਵਿਚ 1994 ਤੋਂ 1996 ਤੱਕ ਲੱਗਾ ਰਿਹਾ

ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ: ਉੱਡਦੀਆਂ ਤਿੱਤਲੀਆਂ ਮਗਰ, ਮੌਸਮ ਖਰਾਬ ਹੈ,

ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ: ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਨ ਕਾ ਚਾਉ, ਤਿਤਕਿਆ ਸ਼ਹਿਰ, ਸ਼ੇਅਰ ਅਰਜ਼ ਹੈ, ਕਦੇ ਸਾਹਿਲ ਕਦੇ ਸਮੁੰਦਰ

‘ਕਦੇ ਸਾਹਿਲ ਕਦੇ ਸਮੁੰਦਰੇ’ ਪੁਸਤਕ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਰਹੂਮ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੋ ਜਵਾਨੀ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸੰਪਾਦਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ: ਸੱਜਰੇ ਫੁੱਲ, **ਸਹਿ-ਸੰਪਾਦਿਤ:** ਰੇਨਬੋ, ਗੋਰੀ ਧਰਤੀ

ਸਾਹਿਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਖਰੀ ਨਾਵਲ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਮਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਛਪਵਾਇਆ।

ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਤਾਨਵੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਨੂੰ ਚਿਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਣਾਵਾਂ, ਵਿਸੰਗਤੀਆਂ ਵਿਰੋਧਤਾ, ਤ੍ਰਾਸਦੀਆਂ ਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚਿੱਤਰਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਧੇ ਅਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪਰੋਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹਰ ਨਿੱਕੀ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਚਿੱਤਰ ਪਰਵਾਸ

ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗਲੇ: ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ

ਕੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਹਾਰ ਸੋਚਣ ਪੱਧਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਛਾਣ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨਵੇਂ ਕੀਮਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਔਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਚਿਤਰਨ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਦੋਹਾਂ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਤੇ ਸਮਨਵੈ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਸੰਭਾਵੀ ਸਿੱਟਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਜਿਣਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੇ ਲਿੰਗਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਨਵੀਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਾਹੀਂ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਤੇ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਸੋਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ ਤੇ ਜਾਦੂਮਈ ਰਚਨਾਵਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ, ਪਿਆਰ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹਦਿਲੀ ਕਾਰਨ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਦਾਰੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸਾਊਥਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਹੇ। ਯੂ. ਕੇ. ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਵੀ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਰਹੇ। ਗਲੋਬਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਰਕਲ ਯੂ. ਕੇ. ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬਣੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸੰਗਮ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਵੀ ਰਹੇ। ਵਰਲਡ ਪੰਜਾਬੀ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਲੰਡਨ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਵੀ ਰੁਤਬਾ ਮਿਲਿਆ, ਉਸ ਸੰਸਥਾ ਲਈ ਸ਼ਾਨ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਣਖੋਕ ਘਾਲਣਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਵਿੱਚ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1985 ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਐਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ। 1988 ਵਿੱਚ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਲੰਡਨ ਵੱਲੋਂ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ।

ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰੇਡੀਓ ਪ੍ਰੋਜੈਂਟਰ ਤੇ ਟੀ ਵੀ ਪ੍ਰੋਜੈਂਟਰ ਵੀ ਸਨ। ਉਹ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਕਈ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਟੀਵੀ ਚੈਨਲਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹੇ। ਉਹ ਸਨਰਾਈਜ਼ ਰੇਡੀਓ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਨਿਊਜ਼ ਐਡੀਟਰ ਵਜੋਂ ਸਾਲਾਂ ਬੱਧੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਰੇਡੀਓ ਤੇ ਸਾਥੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਾਮੀ ਲੇਖਕਾਂ ਕਵੀਆਂ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਤੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚਲੰਤ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਰੋਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਹੀ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਸੀ। ਸਰੋਤੇ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿਚ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੀ. ਵੀ. ਉੱਪਰ ਚਲੰਤ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ

ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗੁਲੇ: ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ

ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੈਜ਼ੈਂਟਰ ਕੋਲ ਗਿਆਨ ਤੇ ਹੁਨਰ ਦਾ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਕੋਲ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਸੀ।

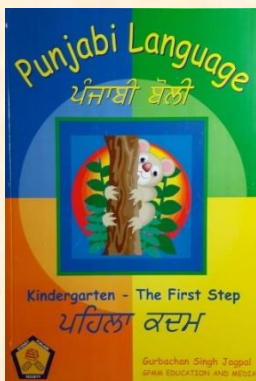
ਪ੍ਰਿੰਟ ਮੀਡੀਏ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ, ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੀ. ਵੀ. ਪ੍ਰੀਜੈਂਟੇਸ਼ਨ ਆਦਿ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ 2001 ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਡਨ ਦੇ ਮੇਅਰ ਨੇ ਰੇਡੀਓ ਤੇ ਟੀ. ਵੀ. 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਲਈ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਲੈਸਟਰ ਨੇ 2006 ਵਿੱਚ ਲਾਈਫਟਾਈਮ ਲਿਟਰੇਰੀ ਅਚੀਵਮੈਂਟ ਐਵਾਰਡ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਦਾ ਆਲ ਪਾਰਟੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟਰੀ ਗਰੁੱਪ ਕਲਚਰਲ ਐਵਾਰਡ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ 29 ਅਕਤੂਬਰ 2008 ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਈਸਟ ਲੰਡਨ ਨੇ ਸਾਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਆਨਰੇਰੀ ਡਾਕਟਰੇਟ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਾਠਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਦਰ ਮਾਣ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਸਾਹਿਤ ਰਚਣ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿੱਠ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਬਰਤਾਨੀਆ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ। ਕਈ ਸਾਹਿਤਕ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਰਹੇ। ਕਈ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਭਾਵਪੂਰਤ ਪਰਚੇ ਵੀ ਲਿਖੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨਾਲ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਾਇਰਿਆਂ ਦੀ ਰੌਣਕ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸੰਗਮ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਵੀ ਰਹੇ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਯੂ. ਕੇ. ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ। ਉਹ ਸਿਆਟਲ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਇਕ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਸੁਪਨੇ ਲਏ ਸਨ, ਜੋ ਅਪੂਰੇ ਰਹਿ ਗਏ ਸਾਬੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਦੇ ਤੁਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖਲਾਅ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੀ. ਵੀ. ਦੀ ਬ੍ਰਾਡਕਾਸਟਿੰਗ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੇਗੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਮਹਿਫਲਾਂ, ਸਭਾਵਾਂ ਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਰੜਕਦੀ ਰਹੇਗੀ।

ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ
ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ
ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ
9501027522

ਇੰਜੀ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜਗਪਾਲ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਰਹਿੰਦਾ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਹੈ ਪੇਸ਼ੇ ਵੱਜੋਂ ਵਾਟਰ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਸਪੈਸ਼ਲਿਸਟ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਬੇਨਾਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਨਾਮ ਕਹਾਣੀਆਂ' 1998 ਵਿਚ ਛਪ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਪੰਜਾਬੀ ਸਕੂਲਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿਚ ਵੀ ਡੂੰਘੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ।

ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਕੋਈ 300 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਦੀ ਮੁੱਖ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। 2016 ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 21x ਲੋਕ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੂਸਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਦਸਵੇਂ ਕੁ ਨੰਬਰ ਉੱਪਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧੀ, ਇਸਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇੰਨਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 2001 ਵਿਚ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਿਰਫ 14894 ਸੀ ਜੋ 2016 ਵਿਚ ਵੱਧ ਕੇ 132500 ਹੋ ਗਈ।

2016 ਦੀ ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ, ਸਪੈਸ਼ਲ ਬਰੁਡਕਾਸਟਿੰਗ ਸਰਵਿਸਜ (ਐਸ.ਬੀ.ਐਸ) ਦੇ ਇਕ ਲੇਖ ਅਨੁਸਾਰ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਦੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਕਰੀਬਨ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹੈ:

ਨਿਊ ਸਾਊਥ ਵੇਲਜ਼ 33435, ਵਿਕਟੋਰੀਆ 56171, ਕੋਈਨਜ਼ਲੈਂਡ 17991, ਸਾਊਥ ਆਸਟਰੇਲੀਆ 9306, ਵੈਸਟਰਨ ਆਸਟਰੇਲੀਆ 12223, ਤਸਮੈਨੀਆ 489, ਨੌਰਦਨ ਟੈਰੇਟਰੀ 670, ਏ ਸੀ ਟੀ 22152

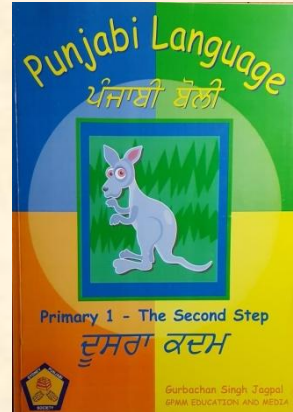
ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁੱਖੀ ਲਿਪੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਆਰੰਭ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ
ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਦੇ ਨਿਊ ਸਾਊਥ ਵੇਲਜ਼ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਆਰੰਭ 1997-98 ਦੇ ਲਗਪਗ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਆਰੰਭ ਕੁਝ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇੰਨਾ ਦੇ ਬੱਚੇ:

- ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਸਕਣ
- ਪੰਜਾਬੀ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਣ
- ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤ, ਨਾਚ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ
- ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਡਾਂ ਵੀ ਖੇਡਣ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਸਕਣ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਸਕਣ

ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਆਪ ਵੀ ਦੂਸਰੀ ਜਾਂ ਤੀਸਰੀ ਪੀੜੀ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਨ। ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਮਲੇਸ਼ੀਆ, ਸਿੰਗਾਪੁਰ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਯੂਗਾਂਡਾ, ਕੇਨੀਆ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਆਪ ਇਹ ਲੋਕ ਵਿਦਿਅਕ ਪੱਖੋਂ ਬਹੁਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦੇ, ਪਰ ਜਜ਼ਬਾ ਕਮਾਲ ਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਪਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਸਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਸੱਮਸਿਆਵਾਂ ਸਨ;

1. ਕੀ ਇੰਨਾ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ
2. ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ
3. ਕੋਈ ਵੀ ਸੁਵਿਧਾ ਤੇ ਫੰਡ ਨਹੀਂ ਸਨ

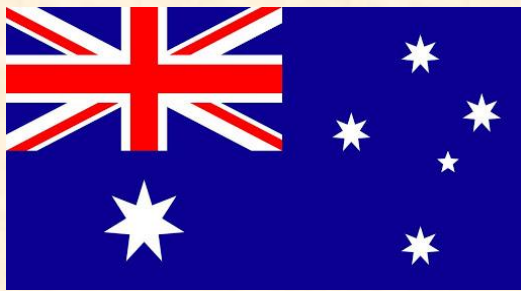
ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰ ਲਿਆ। ਸਥਾਨਿਕ ਗੁਰਦੁਵਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਕਮਰੇ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਸੁਵਿਧਾ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਗੁਰਦੁਵਾਰੇ ਨਹੀਂ

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ: ਆਸਟਰੇਲੀਆ

ਸਨ ਉੱਥੇ ਲੋਕਲ ਮੈਨਸਟਰੀਮ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਕਲਾਸਾਂ ਲਈ ਕਮਰੇ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਗਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਲੋਕਲ ਮੈਨਸਟਰੀਮ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਮੈਨਜ਼ਮਿੰਟਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜੀ ਕਰ ਲਿਆ। ਇੰਨਾ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਸਦਕਾ 1998 ਵਿਚ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਚਾਰ 'ਹਫਤਾ ਵਾਰੀ' ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਹਰ ਇਕ ਸਕੂਲ ਦੀ ਮੈਨਜ਼ਮੈਂਟ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦਾ ਇੰਨਾ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰੋਲ ਸੀ। ਦੂਸਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਬੰਧੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ।

'ਹਫਤਾ ਵਾਰੀ' ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਬਾਅਦ, ਇੰਨਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਮੈਨਜ਼ਮੈਂਟ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜਾਰੀ

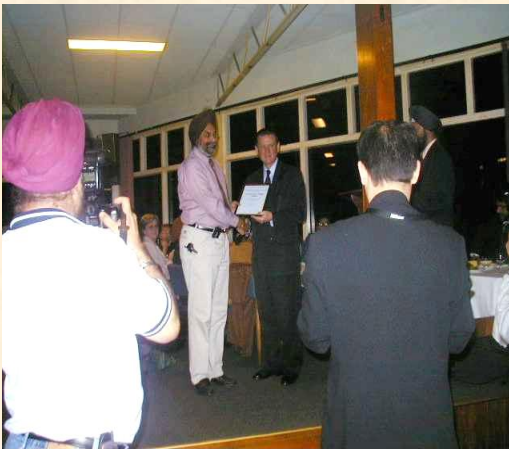
ਰੱਖਣ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਕੂਲ ਪੱਧਰ ਉੱਪਰ ਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਮਾਇਕ ਤੇ ਹੋਰ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਨਿਊ ਸਾਊਥ ਵੇਲਜ਼ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਮਹਿਕਮੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਨਿਊ

ਸਾਊਥ ਵੇਲਜ਼ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੇ ਇੰਨਾ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਤੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਈ ਕੰਮਿਊਨਿਟੀ ਸਕੂਲ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮਿਊਨਿਟੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕੀ ਗੰਗਰਾਟਾਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਿਊ ਸਾਊਥ ਵੇਲਜ਼ ਕੰਮਿਊਨਿਟੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਸਕੂਲਜ਼ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ, ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੇ ਮੁਫਤ ਜਾਂ ਬੜੇ ਹੀ ਘੱਟ ਖਰਚੇ ਉੱਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਡੀਵਿਲਪਮਿੰਟ ਕਰ ਸਕਣ ਅਤੇ ਉਨਾਂ ਦੀ ਟੀਚਿੰਗ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਇਸੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ (ਸਿਲੇਬਸ) ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਡੀਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੇ ਸੈਮੀਨਾਰ-ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਤਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਿਯਮਬੱਧ ਅਤੇ ਵਿਧੀ ਪੂਰਵਕ ਹੋ ਸਕੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਇੰਨਾਂ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਸਲੇਬਸ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਟੀਮ ਵੀ ਬਣਾਈ ਗਈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ: ਆਸਟਰੇਲੀਆ

ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਰਿਆ 12 ਅਗਸਤ 2000 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਅਤੇ 12 ਅਕਤੂਬਰ 2001 ਨੂੰ ਇਹ ਸਲੇਬਸ ਇਕ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਲੇਬਸ ਦੇ ਲੋਚਿੰਗ ਸਮਰੋਹ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਿਊ ਸਾਊਥ ਵੇਲਜ਼ ਦੇ ਵਿੱਦਿਆ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਜਾਹਨ ਐਕੂਈਲੀਨਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਲੇਬਸ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਊ ਸਾਊਥ ਵੇਲਜ਼ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸਿਖਿਆ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋ ਗਈ।

ਹੁਣ ਨਿਊ ਸਾਊਥ ਵੇਲਜ਼ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਛੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ (1. ਮਿਸ਼ਨ ਸੈਂਟਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਕੂਲ, ਔਸਟਰਿਲ 2. ਸਿਡਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਕੂਲ,ਈਪਿੰਗ 3. ਖਾਲਸਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਕੂਲ, ਗਲਿਨਡਿਨਇੰਗ 4. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਕੂਲ, ਗਲਿਨਵੁਡ 5. ਗੁਰਦਵਾਰਾ

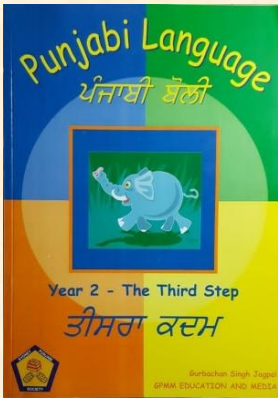
ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਗਰੀਫਿਥ 6. ਸਿੱਖ ਔਸ਼ੁਸ਼ੀਏਸ਼ਨ ਆਫ ਸਿਡਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਕੂਲ, ਰਿਜਵੀ) ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

3. ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ

ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਐਸ.ਬੀ.ਐਸ ਰੇਡੀਉ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰਿਕ, ਸਾਹਿਤਕ, ਵਿਦਿਅਕ ਤੇ ਹੋਰ ਸਬੰਧਤ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

4. 1998 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ ਛਪੀ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ 15 1998 ਵਿਚ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਛਪੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ: ਆਸਟਰੇਲੀਆ

2000 ਦੇ ਲਗਪਗ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਛਪਣ ਲੱਗ ਪਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਲੜੀਵਾਰ ਨਾਵਲ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ। ਇਹਨਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਜਿਆਦਾ ਭਾਰਤੀ ਉਪ ਮਹਾਂ ਦੀਪ ਨਾਲ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹੈ। ਨਿਰੋਲ ਆਸਟਰੇਲੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਆਸਟਰੇਲੀਅਨ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਹਿਤ ਹਾਲੇ ਕੋਈ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

2000 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰਿਕ ਮੇਲਿਆਂ, ਸਮਾਗਮਾਂ, ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹੜ੍ਹ ਜਿਹਾ ਆ ਗਿਆ ਜੋ ਹੁਣ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਵੇਂ ਅਦਾਰੇ ਵੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪਸਾਰ ਲਈ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਨਵੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਆਈਆਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਟੀ.ਵੀ. ਚੈਨਲ ਤੇ ਨਵੇਂ ਰੇਡੀਉ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪਸਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ੋਸਲ ਮੀਡੀਆ ਤੇ ਇੰਟਰਨੈਟ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪਸਾਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਸ਼ੋਸਲ ਮੀਡੀਆ ਵਿਚ ਰਚੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਰੂਪ ਆਮ ਰਵਾਇਤੀ ਸਾਹਿਤ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵੱਖਰਾ ਵੀ ਹੈ।

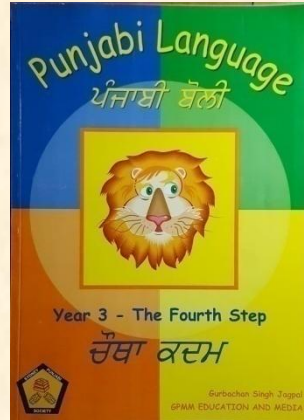
2018-2019 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਫੌਰਮਜ਼ ਤੇ ਸੱਥਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਨਵੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪਸਾਰ ਕਰਨਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੌਰਮਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਛੱਪ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਭਵਿੱਖ

ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਅੱਛਾ ਭਵਿੱਖ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਗਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਪਸਾਰ ਬਾਰੇ ਕਈ ਸਵਾਲ ਹਨ ਜਿੰਨਾ ਦਾ ਉੱਤਰ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਹਨ:

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ: ਆਸਟਰੇਲੀਆ

- ਕੀ ਅੱਜ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਰਚਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਜੰਮੀ ਪਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰੇਗੀ?
- ਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਣ ਅਤੇ ਮਾਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅੱਜ ਜਿੰਨੀ ਹੀ ਰਹੇਗੀ, ਘਟੇਗੀ ਜਾਂ ਵੱਧੇਗੀ?
- ਕੀ ਕਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਇਲੈਕਟਿਵ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਫਰੈਂਚ, ਇਟੇਲੀਅਨ, ਰਸ਼ੀਅਨ, ਚੀਨੀ ਆਦਿ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਇਲੈਕਟਿਵ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣਾ ਸੰਭਵ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਆਸ ਵੀ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਐਸ.ਬੀ.ਐਸ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਇਕ ਲੇਖ ਅਨੁਸਾਰ 2022 ਵਿਚ ਨਿਊ ਸਾਊਥ ਵੇਲਜ਼ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕਿਨਡਰਗਾਰਟਨ ਤੋਂ ਦਸਵੀਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਕੀ ਬੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਚੁਣਨਗੇ।

References:

1. Top 10 Languages spoken in Australia-Ethnolink language services
2. Australian Bureau of Statistics(ABS)
3. Community languages schools-NSW Department of Education
4. SBS-the Special Broadcasting Services,Australia
5. Australian Bibliographic Network, and catalogue of the National Library Australia

ਇੰਜ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜਗਪਾਲ
ਸਿਡਨੀ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ
+61419697212

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ: ਬਰਤਾਨੀਆ

ਬਹੁਪੱਖੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਰਣਜੀਤ ਧੀਰ ਪਿਛਲੇ ਛੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁੱਲਵਾਨ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਈਆਂ ਹਨ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਮੇਅਰ, ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ, ਕੌਂਸਲਰ ਵਰਗੇ ਉੱਚ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕਾਰਜ ਕਰਕੇ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਿਆ ਹੈ। 2018 ਵਿਚ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਮਲਿਕਾ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਆਰਡਰ ਆਫ਼ ਦੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਐਮਪਾਇਰ' ਖ਼ਿਤਾਬ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੈ ਪ੍ਰੋ. ਧੀਰ ਨੂੰ 1980 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਰਲਡ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਮਾਣ ਵੀ ਹਾਸਿਲ ਹੈ

ਮੈਂ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਇੱਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨੁਕਤੇ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨੇ ਚਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਕਿ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਮਸਲਾ ਆਪਣੀ ਚੜਤ ਹੰਢਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਕਾਰਜ ਇਹ ਕਿ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਧਾਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤਕਰੀਬਨ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਅਤੇ ਕਨੇਡਾ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਛੇਵੇਂ, ਸੱਤਵੇਂ ਅਤੇ ਅੱਠਵੇਂ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਲੱਖਾਂ ਭਾਰਤੀ ਪਰਵਾਸੀ ਆ ਵੱਸੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਸੀ। ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ, ਵਕੀਲ, ਡਾਕਟਰ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਲੋਕ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਸਾਹਿਤ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗਰਮਜੋਸ਼ੀ ਸੀ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨਿਕਲਦੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵੀ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਕਰਵਾਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿਮਊਨਿਟੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਸੀ। ਕਮਊਨਿਟੀ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾ ਸਦਕਾ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜਾਈ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮੇਤ ਪੰਜਾਬੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਦੋਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜਨ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪਾਠਕ ਘੱਟ ਰਹੇ ਹਨ, ਨਵਾਂ ਪਾਠਕ ਨਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਰਿਹੈ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ: ਬਰਤਾਨੀਆ

ਹੁਣ ਬੇਸ਼ੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਉਦੋਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਹੈ, ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਤਹਾਸ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਂ ਪੈਣ ਨਾਲ ਅਗਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹੋ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਿਹੇ।

ਇਸਦਾ ਦੂਜਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਮੌਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇ ਆਇਆ ਨੰਦ ਕਿਸ਼ੋਰ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਸਚਾਈਆਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਇਹ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਨਦ ਕਿਸ਼ੋਰ ਵਰਗੇ ਬਿਗਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਾਂਗ ਰਿਜ਼ਕ ਅਤੇ ਰੋਟੀ ਖਾਤਰ ਦੇਸ ਛੱਡ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦੂਰ ਪਰਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਦੂਜੀ ਵੱਡੀ ਸਚਾਈ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸਾਕ ਹੈ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਰਿਜ਼ਕ ਦਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਫਰਾਂਸੀਸੀ, ਜਰਮਨ ਅਤੇ ਯੂਰਪੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਨੌਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹਾਲੇ ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਰਹੀਆਂ। ਜਿਹੜਾ ਅੱਖਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਰਿਜ਼ਕ ਰੋਟੀ ਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੋਕ ਕਿਉਂ ਪੜ੍ਹਨਗੇ?

ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਪਿਛਲੇ ਤੀਹ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਲੇਬਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮੇਤ, ਹਿੰਦੀ, ਅਰਬੀ, ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਪੋਲਿਸ਼ ਵਰਗੀਆਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਬੱਚੇ ਵਾਸਤੇ ਪੜ੍ਹਨੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਕੂਲ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਲੇਬਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਂਗ ਕੋਈ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੱਕੋ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਵੀਹ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਦੀ ਗਰਾਂਟ ਦੇਵੇਗੀ। ਬ੍ਰਿਮਿੰਗਮ, ਕਾਵੈਂਟਰੀ, ਲੀਡਜ਼ ਅਤੇ ਸਾਊਥਾਲ ਵਰਗੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵੱਸੋ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿੰਨੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਫ਼ਰੈਂਚ, ਜਰਮਨ ਅਤੇ ਸਪੇਨੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਾਮਯਾਬ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖਧਾਰਾ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਵੱਸੋ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਪੇਨੀ ਅਤੇ ਜਰਮਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਾਂ ਮਮੂਲੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਵੀ ਤਾਂ ਹੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਗ਼ੈਰ ਪੰਜਾਬੀ ਬੱਚੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ: ਬਰਤਾਨੀਆ

ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਸਮਾਜੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਅਤੇ ਉਚਾਰਣ ਵਾਸਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਲੈਬੋਰਟਰੀ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘਾਟ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਉੜਾ ਉਠ ਅਤੇ ਬੱਬਾ ਬੋਤੇ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਰੁਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਤਕਨੀਕ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਸਲੇ ਬਹੁਤ ਪਰੋਫ਼ਸ਼ਨਲ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਵਸੀਲਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਵਸੀਲੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਕੋਲ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਿੱਦਿਅਕ ਕੰਪਨੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਕ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮੰਗ ਦੀ ਘਾਟ ਕਰਕੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਵਸੀਲੇ ਜੁਟਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਅਪੀਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲਾ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਵੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਜਦ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਅਮਰੀਕਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਵਿਸ਼ਾ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਸੈਕਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸੌਖਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਮਾਂ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਇਹਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਾਖਾਂਵਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜੀ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤਾਂ, ਮੁਸ਼ੱਕਤਾਂ ਅਤੇ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਝੱਲ ਕੇ ਪਰਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਧਨ ਦੌਲਤ ਕਮਾਉਂਦਿਆਂ ਉੱਚੇ ਅਹੁਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਨ ਸਨਮਾਨ ਖੱਟੇ ਹਨ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਅਮਲ ਸ਼ਾਨ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਤਜਰਬੇ ਸਾਂਝੇ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਰੱਕੀਆਂ ਵੱਲ ਲਿਜਾਈਏ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸਭ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ

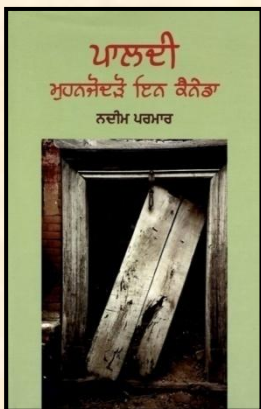
ਪ੍ਰੋ. ਰਣਜੀਤ ਧੀਰ
ਲੰਡਨ

jeetbhagteewala@hotmail.com

ਪੁਸਤਕ ਚਰਚਾ

ਪਾਲਦੀ ਮੁਹਨਜੋਦੜੋ ਇਨ ਕੈਨੇਡਾ: ਨਦੀਮ ਪਰਮਾਰ

ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ

ਨਦੀਮ ਪਰਮਾਰ ਰਚਿਤ ਪੁਸਤਕ ਪਾਲਦੀ ਮੋਹਨਜੋਦੜੋ ਇਨ ਕੈਨੇਡਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਨੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾਂ ਦੇਣਾ ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਚਨਾ ਕੇਵਲ ਨਾਵਲ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਾਸਤੀ ਤੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਦਾਸਤਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ

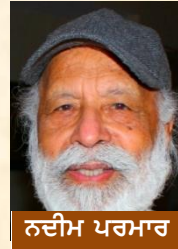

ਮਇਆ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਮਾਓ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜੀਵਨ ਕਥਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਸੌ ਸਾਲਾ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਿਲਚਸਪ ਗਲਪੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਦੀਪ ਤੇ ਵੱਸਿਆ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਭੂਗੋਲਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰੇ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਥਲੱਗ ਹੋਇਆ ਇਲਾਕਾ ਹੈ, ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਂਤਕ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਜੰਗਲਾਤ ਦਾ ਅਣਵਿਕਸਿਤ ਇਲਾਕਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦਾ ਦਾਰੋਮਦਾਰ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਤੇ ਆਰਿਆਂ ਦਾ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਪੰਜਾਬ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਪਾਲਦੀ ਹੈ, ਦਾ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਤੇ ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਝੋਲਦਾ ਹੋਇਆ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਮੁਖੀਆ ਮਇਆ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਮਾਓ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਸਫਲ ਇਨਸਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਉੱਭਰ ਕੇ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਓ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੇ ਪਿੰਡ ਪਾਲਦੀ ਦੇ ਢੰਗ ਦਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਜਾਤਾਂ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਬਸਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁੱਖ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ

ਕਰਵਾਈਆਂ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ, ਚਰਚ, ਮਸਜਿਦ ਮੰਦਿਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਸਨਅਤੀ ਕੇਂਦਰ ਵਜੋਂ ਅਬਾਦ ਕੀਤਾ। ਅੱਜ ਵੀ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਮਾਓ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪਾਲਦੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੱਜ ਸੌ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਿੰਡ ਆਪਣੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਗੁਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਤੇ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਉੱਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਲਦੀ ਉਹ ਪਿੰਡ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਰੋਟੀ ਰਿਜ਼ਕ ਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਕਾਮੇ ਕਵੀ ਦੇ ਬੋਲ ਹਨ:

ਜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਲਦੀ ਆਇਆ
ਪਾਲਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਲਾਇਆ
ਰੋਟੀ ਰਿਜ਼ਕ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਿੱਤੀ
ਪੁੱਤਾਂ ਵਾਂਗ ਪਾਲਿਆ
ਤਿੰਨ ਰਾਰੇ ਦੇਵਣ ਵਾਲਿਆ (ਪੰਨਾ 8)

ਨਦੀਮ ਪਰਮਾਰ

ਨਦੀਮ ਪਰਮਾਰ ਨੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਰਚਨਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖੋਜੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਵਾਂਗ ਸਾਰੇ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਵਾਚਿਆ। ਮਾਇਓ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਤੇ ਅਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਰਚਨਾ ਨਾਵਲ ਨਾ ਰਹਿ ਕੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਰੂਪ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਕਾਲਪਨਿਕ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਤੱਥਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਗਲਪੀ ਰਸ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਨਦੀਮ ਪਰਮਾਰ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਦੇ ਸੌ ਸਾਲਾ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੜਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਡੂੰਘੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।

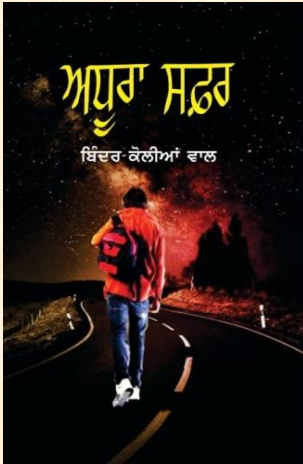
ਮੇਰੀ ਕਾਮਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਜੇ ਮਾਇਓ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਇਸ ਉੱਜੜੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੋਬੇ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਣ। ਇਹ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਡੀ ਦੇਣ ਹੋਵੇਗੀ।

ਨਦੀਮ ਪਰਮਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਰਚਨਾ ਲਈ ਮੁਬਾਰਕਬਾਦ!

ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ

ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਬਿੰਦਰ ਕੋਲੀਆਂਵਾਲ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਇਕ ਪਰਵਾਸੀ ਲੇਖਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ‘ਸੋਚ ਮੇਰੀ’, ‘ਸਾਂਝੀਆ ਪੈੜਾਂ’, ‘ਕਾਵਿ ਸੁਨੇਹਾ’, ‘ਕਾਰਵਾਂ’ ਤੇ ਸਾਂਝੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਸਾਂਝਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਪਾਏ ਹਨ। ‘ਅਧੂਰੇ ਸਫ਼ਰ’ ਕਾਵਿ

ਲੇਖਕ:
ਬਿੰਦਰ ਕੋਲੀਆਂਵਾਲ

ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਉਸ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਤੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ।

ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 75 ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਤੇ 10 ਦੇ

ਕਰੀਬ ਗੀਤ ਹਨ।

ਉਹ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੁੱਝ ਕੁ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਕੁੱਝ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਚੰਗਿਆਈਆਂ, ਬੁਰਾਈਆਂ ਤੇ ਕੁੱਝ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਧੂਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਅਧੂਰੇ ਸਫ਼ਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।” ਜੇਕਰ ਉਸ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਦੇ ਸ਼ੇਅਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਹੀ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗਾ ਰਹੇਗਾ।

“ਸ਼ਾਇਰ ਚੁਣ-ਚੁਣ ਅੱਖਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਲਿਖਦਾ, ਜਿਸ ਚੋਂ ਇਸੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਚੇਹਰਾ।” ਸਮਾਜਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ‘ਕਲਮ ਦੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ’ ਵਿਚ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ, ਨਸ਼ੇ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ‘ਕਿਸਾਨਾਂ’ ਵਿਚ ਮੰਡੀ ਹੱਥੋਂ ਸਤਾਏ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਫਾਹੇ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ‘ਖੋਲ੍ਹਪਟਾਰੀ’ ਵਿਚ ਲਚਰ ਗੀਤਾਂ ਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਜਿਵੇਂ:-ਤੁਸੀਂ ਲੱਚਰ ਗੀਤ ਆਪੇ ਹੀ ਸੁਣਨੇ ਹੱਟ ਜਾਉ ‘ਚੁੱਭਿਆ ਕੱਚ’ ਵਿਚ ਫੇਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਗੱਲ, ‘ਠੇਕਾ ਛੇ ਵਜੇ’ ਵਿਚ ਫੇਰ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਗੱਲ ਨਿੱਤ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਖੂਨ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਜ਼ਹਿਰ ਇਹ ਘੁਲਦਾ ਏ। ‘ਧੀਆਂ’ ਵਿਚ ਧੀਆਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਜਿਵੇਂ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੇ ਸਦਾ ਹੀ ਦਰਦ ਵੰਡਾਉਣ ਧੀਆਂ, ‘ਮਮਤਾ

ਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ 'ਰਿਸ਼ਤੇ' ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਅੱਜ ਦੇ ਉਪਭੋਗੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਘੱਟ ਰਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਹਿਮਅਤ ਜਿਵੇਂ:- 'ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਦਾਦੀ-ਨਾਨੀ ਦਾ ਨਹੀਂ 'ਰਿਹਾ ਰਿਸ਼ਤਾ' ਆਦਿ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਚੇਤਨ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਪੇਤਲੇ ਪੱਧਰ ਉੱਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਨੇ ਕਵੀ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਡੂੰਘਾਈ, ਸਮਝ ਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਲਹਿ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਈ ਹੈ। ਕਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪਿੱਛੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਉਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਨਿੱਜੀ ਅਨੁਭਵ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ, ਵਿਛੜਨਾ, ਬਿਰਹਾ, ਧੋਖਾ, ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚਲਾ ਤਣਾਉ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਵਿਸਾਦ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੁਸ਼ਮਣ, ਪੜਕਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਦਿ ਗ਼ਜ਼ਲਾ ਵਰਗੀ ਲਿਖੀ ਸਿਨਫ ਵਿਚ ਉਪਰੋਕਤ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕੀਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾਵ ਬੜੇ ਸੌਖੇ ਤੇ ਸਰਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਇਸ਼ਕ ਵੱਲੋਂ ਫੁੰਡੇ ਆਸ਼ਕਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਜਿਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਅਨੁਭਵਾਂ ਚਾਹੇ ਉਹ ਦੋਸਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਵਾਂਪਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਸ਼ੇਅਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਦੁਹਰਾਉ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ।

ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਹੀ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਖਾਲੀ ਪਏ ਆਲ੍ਹਣੇ, ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਤਨੋਂ ਦੂਰ, ਅਸੀਂ ਪੰਜ ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਇਟਲੀ ਬੈਠਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਹੋਰਵੇਂ ਦੇ ਹੀ ਗੀਤ ਹਨ। ਗੱਲ ਸਹੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬੰਦਾ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਿੱਛਾ ਚੇਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੀ ਭੂਤ ਨਾਲੋਂ ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਮਸਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਕੋਲਿਆਂਵਾਲ ਇਟਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਕੁੱਝ ਉੱਥੇ ਦੇ ਦਰਪੇਸ਼ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਦਾ। ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਕਿ ਗ਼ਜ਼ਲ ਵਰਗੀ ਸਿਨਫ ਉੱਪਰ ਹੱਥ ਅਜ਼ਮਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੇ ਕਰ, ਇਸ ਦੇ ਵਜ਼ਨ, ਬਹਿਰ, ਤੋਲ ਤੁਕਾਂਤ, ਕਾਫੀਆਂ ਰਦੀਫ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਜਿਆਦਾ ਕਾਰਾਗਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਆਸ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਗੇ।

ਡਾ. ਅਨੁਰਾਗ ਸ਼ਰਮਾ

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

ਡੀ. ਏ. ਵੀ. ਕਾਲਜ, ਜਲੰਧਰ

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ: ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦ

ਸਾਹਿਤ ਚਿੰਤਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਨਾ ਮਨੁੱਖ ਸਿਰਜਤ ਆਤਮ ਅਨੁਭੂਤੀ ਅਤੇ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਪਾਸਾਰਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਨਿਰੰਤਰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ (ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦ) ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕ ਸੁਰਜੀਤ ਦੀ

ਲੇਖਿਕਾ:
ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ

ਇਹ ਸੱਤਵੀਂ ਲਿਖਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਾਤਾਂ, ਆਪਣੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪਣਾ ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਚੋਗਿਰਦਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਹੱਡ ਭੰਨਵੀਂ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਢਾਲਦਾ ਹੈ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪਰਵਾਸ ਦੌਰਾਨ ਹੰਢਾਏ ਜੀਵਨ ਤਜਰਬਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰੂਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਲੇਖਿਕਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ, ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਅੰਤਾ ਦਾ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਫਿਕਰਮੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਛੱਡ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਭਾਵਆਤਮਕ ਸਾਂਝ ਹੈ। ਲੇਖਿਕਾ ਸੁਰਜੀਤ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਉੱਥੇ ਵੀ ਔਰਤ 'ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦਿਕ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਸਮਾਜ ਦੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਔਰਤ ਚਾਹੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੂਝਦੇ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗ ਰਹੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੁੱਚੇ ਦੁਖਾਂਤ ਵਿੱਚ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਾ,

ਪ੍ਰੋ. ਚਰਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਸਵੈ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਂਦ, ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਟੁੱਟ ਭੱਜ, ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਤਵਾਜਨ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਮਸ਼ੀਨੀ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕਤਾ ਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਨਵੀਂ

ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਸਬਰ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਲੈਣ ਦੀ ਜਿੱਦ ਕਾਰਨ ਜਿੱਥੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਰੇੜਾਂ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉੱਥੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਲੇਖਕ ਸੁਖਿੰਦਰ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਗਲੋਬਲੀ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਸਮੇਸਾਂ ਪਾਲਿਟਿਕਸ' ਅਤੇ ਡਾਇਰੀ ਦੇ ਪੰਨੇ ਵਿੱਚ ਗਲੋਬਲੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ, ਠੱਗ ਬਾਬਿਆ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਅਤੇ ਪਾਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ, ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭੇੜੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਾਲ ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜ ਕਰਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ, ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਝਾਂਸੇ ਦੇ ਕੇ, ਵਿਦੇਸ਼ ਭੇਜਣ ਦੇ ਵਾਇਦੇ ਕਰਕੇ, ਮਸਾਜ ਪਾਰਲਰਾਂ ਅਤੇ ਕਲੱਬਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਤਾਂ ਦੇ ਇਹ ਅਲੰਬਰਦਾਰ ਮਾਸੂਮ ਅਤੇ ਮਜਬੂਰ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੁਖਿੰਦਰ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਬੜੀ ਵਿਲੱਖਣ ਅਤੇ ਤਿੱਖੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਗਲੋਬਲੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਨੂੰ ਭੰਡਦੀ ਆਈ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੇਖਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜਿੱਥੇ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਘਾਣ, ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚਲਾ ਪਾੜਾ, ਮਾਨਵੀ ਮੁੱਲਾਂ ਦੀ ਅਧੋਗਤੀ, ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਅਲੰਬਰਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਾ ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਜੁਲਮ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦਾ ਫਰਕ ਸਮਝਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਭੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉੱਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚੰਗੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

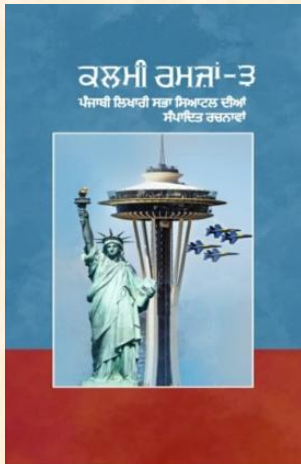
ਜੱਗੀ ਬਰਾੜ, ਪਰਵਿੰਦਰ ਗੋਗੀ ਅਤੇ ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ ਹਾਂਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੈਨੇਡਾ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕੰਮ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਆਰਥਿਕਤਾਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੌਕਰੀਆਂ 'ਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਲਾਲਚ ਕਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸੁਤੰਤਰਨ ਵਿਗੜ ਜਾਣ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਲੇਖਿਕਾ ਸੁਰਜੀਤ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਡਾਲਰਾਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵੱਸ , ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਤ੍ਰਾਸਦਿਕ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਔਰਤ ਦੀ ਬੇਵਸੀ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਗੈਰਤ ਅਤੇ ਨਿਡਰਤਾ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਸਚਾਈ ਜਿੱਥੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਸਾਰਥਕ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗੀ ਉੱਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਜੀਣ ਲਈ ਵੀ ਸਾਰਥਕ ਹਾਲਾਤ ਪੈਂਦਾ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕਾਇਆ ਕਲਪ।

ਪ੍ਰੋ. ਚਰਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਸ਼ਾਤੀ ਤਾਰਾ ਗਰਲਜ਼ ਕਾਲਜ, ਮੰਡੀ ਅਹਿਮਦਗੜ੍ਹ

85918-21461

ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਸਿਆਟਲ ਵੱਲੋਂ ਕਲਮੀ ਰਮਜ਼ਾਂ 3 ਸਾਂਝੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਸ. ਜੰਗ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸੰਪਾਦਤ ਕੀਤੀ

J B Singh
President
ਸੰਪਾਦਕ:
ਜੇ. ਬੀ. ਸਿੰਘ

ਗਈ ਹੈ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਛੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਨਿਬੰਧ, ਕਾਵਿ, ਸਾਡੇ ਮਰਹੂਮ ਸ਼ਾਇਰ, ਕਹਾਣੀਆਂ, ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਯਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਲੇਖਕ ਭਾਗ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ

ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਮੁੱਖਬੰਦ ਵਿਚ ਡਾ. ਜੇ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੇ ਪੜਾਅ ਦਰ ਪੜਾਅ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਬਲਿਹਾਰ ਸਿੰਘ ਲੇਹਲ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਸਿਆਟਲ ਦੇ ਗਠਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਜੇ. ਬੀ.

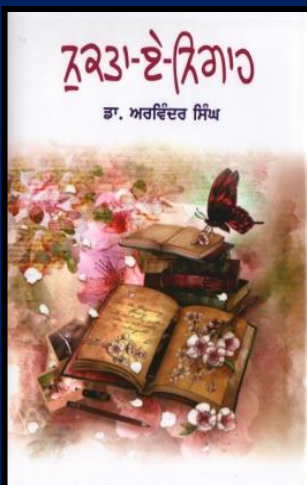
ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਮਹਾਨਤਾ, ਸੰਪਾਦਨ ਕਲਾ ਤੇ ਕਾਵਿ ਕਲਾ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਿਲਿੰਗ ਨੇ 'ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਵਲ' ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਗਲਪ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ, ਪਾਤਰ, ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸਬੰਧੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਜੰਗਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੇਖ 'ਸੁੰਗੜਦਾ ਬੰਗਾਲ' ਇਤਿਹਾਸਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਰਪੂਰ ਲੇਖ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ 1757 ਵਿੱਚ ਪਲਾਸੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਜੋਕੇ ਸੁੰਗੜੇ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਤਫਸੀਲ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਨੇ ਸਿਆਟਲ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦੇ ਖੇਡ ਕੈਂਪਾਂ ਦੀ ਫਿੱਟਨੈੱਸ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮਹਾਨਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਵਾਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਬਾਈ ਕਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿੰਨ

ਕਵੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ, ਸਾਥੀ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਤੇ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਜਿਹੜੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਵਿੱਛੜ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਦਲੀ ਦੇਣ ਹਿੱਤ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਾਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਿਲਿੰਗ, ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਤੇ ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਬਲਹਾਰ ਲੇਲੂ, ਮੰਗਤ ਕੁਲਜਿੰਦ, ਕੰਵਲਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਯਾਦਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਲੇਖਕ ਭਾਗ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਵਾਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਪਰਹਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕੋਇਲ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਗਾਇਕੀ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਕੋਲ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਹਲ ਤੇ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤਰਸਿੱਕਾ ਦੀਆਂ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਅੰਕਿਤ ਹਨ। 289 ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਵੱਡ ਅਕਾਰੀ ਪੁਸਤਕ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਅਮਰੀਕੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਸਮੀਕਰਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲੇਵਰ ਵਿਚ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਕਵਿਤਾ ਗਲਪ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਰੁਚੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਜ਼ਰੂਰ ਖਿੱਚ ਪਾਵੇਗੀ।

ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ

ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ,
ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ
ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ,
ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੀ ਵਾਰਤਕ

ਪੁਸਤਕ 'ਨੁਕਤਾ-ਏ-ਨਿਗਾਹ' ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਸੁਆਗਤ ਤੇ ਸ਼ੁੱਭ ਇਛਾਵਾਂ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪੱਖਾਂ ਜਿਵੇਂ ਪਿਆਰ, ਦੇਸਤੀ, ਕ੍ਰੋਧ, ਸਿਆਣਪ, ਗਿਆਨ, ਸਿਦਕ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਖਰੇ ਅੰਦਾਜ ਵਿਚ ਛੋਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ

ਸਰਗਰਮੀਆਂ

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ: ਜੀਵਨ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ 400ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ‘ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ: ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ’ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਇਕ ਰੋਜ਼ਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵੈਬੀਨਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ, ਫਲਸਫੇ ਦੇ ਅਣਛੂਹੇ ਪਹਿਲੂਆਂ ਉੱਪਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ। ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਵਾਗਤੀ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਵੈਬੀਨਾਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮਨੋਰਥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਖਾਲਸਾ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਅਧੀਨ ਕਾਲਜ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਤੇ ਚੌਥੇ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ, ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ, ਕਵੀ ਦਰਬਾਰਾਂ, ਕੁਇਜ਼ ਮੁਕਾਬਲੇ ਆਦਿ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਨੂੰ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੱਲਾ ਨੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਤੇ ਇਸ ਵੈਬੀਨਾਰ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਉੱਪਰ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ ਉਦਘਾਟਨੀ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਸੰਸਦ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਾਰਡ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਲਜ ਦੇ ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਇਹ ਵੈਬੀਨਾਰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ

ਸ. ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ

ਡਾ. ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ

ਡਾ. ਦਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ

ਸਰਗਰਮੀਆਂ... ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ

ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਖੋਜ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਬੇਹੱਦ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਰਵ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸੀ। ਇਸ ਵੈਬੀਨਾਰ ਵਿਚ ਵਰਲਡ ਸਿੱਖ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੰਡਨ ਦੇ ਫਾਉਂਡਰ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਲਾਸਾਨੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ

ਡਾ. ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ

ਧਾਰਮਿਕ -ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਗਲੋਬਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਸਿੱਖ ਸਟੱਡੀਜ਼, ਯੂ.ਐਸ.ਏ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਡਾ. ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਣਸੁਲਝੇ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਖੋਜਣ ਲਈ ਸੁਹਿਰਦ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਉੱਪਰ ਬੱਲ ਚਿੱਤਾ। ਯੂ. ਐਸ. ਏ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਡਾ. ਦਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਪਨੂੰ ਆਸਾਮੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਗਲ ਸਾਸ਼ਨ ਕਾਲ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਫਾਰਸੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ, ਸ਼ਹਾਦਤ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਅਣਸੁਲਝੇ ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵੈਬੀਨਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਪਰਪੰਰਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਤੇ ਸਿੱਖ ਅਕਾਦਮਿਕ ਖੇਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਦਵਾਨ

ਡਾ. ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ

ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਡਾ. ਹਰਬੰਸ ਲਾਲ, ਯੂ. ਐਸ. ਏ. ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ, ਯੋਗਦਾਨ ਤੇ ਅਜਮਤ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਦਾਇਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਕਰੀਨਤਾ ਦੀ ਵਲਗਣਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਸਮਝਣ, ਵਿਚਾਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸੁਹਿਰਦ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਰਣਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ।

ਪੰਜਾਬ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਪਰਵਾਸ: ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ
ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਪੰਜਾਬ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਵੈਬੀਨਾਰ ਲੜੀ

ਪਰਵਾਸ: ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ
ਮਿਤੀ: 08 ਨਵੰਬਰ 2020 ਸਮਾਂ: 04:00 ਵਜੇ ਸ਼ਾਮ (IST)

ਉਦਘਾਟਨੀ ਸ਼ਬਦ	ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ	
 <p>ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ</p>	 <p>ਪ੍ਰਫੁੱਲੀ ਚੌਧਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਹਿਤਕਾਰ</p>	
ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ		
 <p>ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ</p>	 <p>ਪ੍ਰੋ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਵਾਰਿਸ਼ਾਹ ਓਪੇਨਟ (ਕੋਠਾੜ)</p>	 <p>ਡਾ. ਜਗਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜਗਪਾਲ ਲੇਖਕ ਤੇ ਸਿੱਖੀ-ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਆਸਟਰੇਲੀਆ)</p>

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਪਰਵਾਸ: ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਵੈਬੀਨਾਰ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਸ਼ਤਰੀ ਪ੍ਰੋ. ਰਣਜੀਤ ਧੀਰ ਲੰਡਨ ਨੇ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਦਘਾਟਨੀ ਭਾਸ਼ਣ ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾ

ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕੌਂਸਲ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਪ੍ਰੋ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ, ਸ. ਜਗਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲੇਖਕ ਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਸਿਡਨੀ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਨੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਵੈਬੀਨਾਰ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੀ ਆਇਆ ਕਿਹਾ। ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਦਘਾਟਨੀ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦਿਵਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਮਹਿਜ ਇਕ ਖਿੱਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੱਕ ਮਹਿਦੂਦ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਿਵਸ ਜਦੋਂ 07 ਨਵੰਬਰ 1967 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਵੀ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਤੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ

ਸਰਗਰਮੀਆਂ... ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ

ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਇਆ।

ਸ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ, ਇਟਲੀ ਬੱਚਿਆਂ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਮੋਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਇਸ ਵਿਚ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੂਰਪੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ, ਸਾਹਿਤ ਸਭਾਵਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਪ੍ਰੋ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਨੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ 'ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਟੋਰੰਟੋ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਸਭਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਉਲੀਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਕਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਇਆ। ਸ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜਗਪਾਲ ਨੇ ਨਿਊ ਸਾਊਥਵੇਲਜ਼ (ਆਸਟਰੇਲੀਆ) ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਏਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ ਦੇ ਆਰੰਭ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਏਥੇ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਤਾਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਪਾਠਕ ਵਰਗ ਦੀ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਰਣਜੀਤ ਧੀਰ, ਲੰਡਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਭਾਸ਼ਣ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਬਰਤਾਨੀਆ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਆਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਾਹਿਤ ਰਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਾਰੇ, ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮਸਲੇ ਸੰਬੰਧੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਏਥੋਂ ਦੇ ਸਥਾਨ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਆਖੀਰ ਵਿਚ ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁੱਖੀ, ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵੈਬੀਨਾਰ ਨੂੰ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਡਾ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਦੂਆ, ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਿਯੋਗ ਰਿਹਾ।

ਬਿੰਦਰ ਕੋਲੀਆਂਵਾਲ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲੋਕ ਅਰਪਣ ਸਮਾਗਮ ਪ੍ਰਿੰ. ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੁਖ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਿਰਕਤ

ਪ੍ਰਿੰ. ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਸਿਰਜਣਾ ਕੇਂਦਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ ਵੱਲੋਂ ਇਟਲੀ ਵੱਸਦੇ ਸ਼ਾਇਰ ਤੇ ਨਾਵਲਕਾਰ ਬਿੰਦਰ ਕੋਲੀਆਂਵਾਲ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਉਸ ਪਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ' ਤੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਅਧੂਰਾ ਸਫ਼ਰ' ਦੇ ਲੋਕ ਅਰਪਣ ਸਮਾਗਮ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਰੌਸ਼ਨ ਖੇੜਾ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸ਼੍ਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਇਆ। ਪ੍ਰਿੰ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਅਰਪਿਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਿੰਦਰ ਕੋਲੀਆਂਵਾਲ ਦਾ ਨਾਵਲ 'ਉਸ ਪਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ' ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਦਰਪੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦਾ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਗਿਰਾਵਟ ਵੱਲ ਜਾਣ 'ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਚਿੰਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਨਰੋਏ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਲਈ ਵੀ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ ਇਟਲੀ:

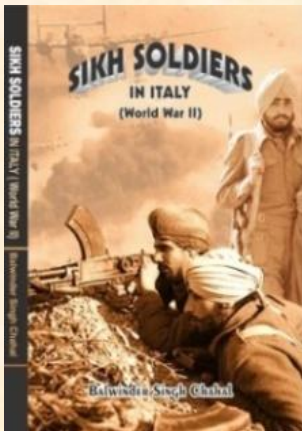
ਤੀਸਰਾ ਆਨਲਾਈਨ ਸਾਹਿਤਕ ਸਾਂਝ ਸੰਮੇਲਨ

ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ ਇਟਲੀ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਆਨਲਾਈਨ ਸਾਹਿਤਕ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇਕੀ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ' ਅਤੇ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਬੋੜਾਵਾਲ ਦੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਮਾਤੇਸ਼ਵਰੀ' ਉੱਪਰ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਵਿੱਚ ਸੰਪੰਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ ਅਤੇ ਐੱਸ. ਅਸ਼ੋਕ ਭੌਰਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ। ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦਸੂਹਾ ਨੇ ਨਾਵਲ ਬਾਰੇ ਪਰਚਾ ਪੜਿਆ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਚਰਚਾ ਹੋਈ। ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇਕੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਕਵੀ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਬੋੜਾਵਾਲ ਨੇ 'ਮਾਤੇਸ਼ਵਰੀ' ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਭ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ

ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਐਸ. ਅਸ਼ੋਕ ਭੌਰਾ ਨੇ ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਪਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਚਾਲਕ ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ ਨੇ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਕਵੀਆਂ ਜਿਹਨਾਂ ਸਿੱਕੀ ਝੱਜੀ ਪਿੰਡ ਵਾਲਾ, ਕੁਲਵੰਤ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਤ ਕਲਾ ਕੇਂਦਰ ਸਾਊਥਹਾਲ, ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ ਇਟਲੀ, ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਖੱਖ, ਬਿੰਦਰ ਕੋਲੀਆਂਵਾਲ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਬੋੜਾਵਾਲ, ਸੋਹੀ ਜੋਤ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ, ਸ਼ਿਵਨੀਤ, ਦਲਜਿੰਦਰ ਰਹਿਲ ਨੇ ਭਰਪੂਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਗਵਾਈ।

‘ਇਟਲੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ’ ਦੂਸਰਾ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ
ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਆਨਲਾਈਨ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ

ਪਹਿਲਾਂ ਇਟਲੀ ਤੇ ਹੁਣ ਇਗਲੈਂਡ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਰਮਿੰਘਮ ਵੱਸਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ, ਖੋਜੀ, ਲਿਖਾਰੀ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਲੇਖਕ:
ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ

ਚਾਹਲ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ’ (ਦੂਜਾ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ) ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਉੱਪਰ ਆਨਲਾਈਨ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਯੂਰਪੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਯੂ ਕੇ, ਪਰਵਾਸੀ

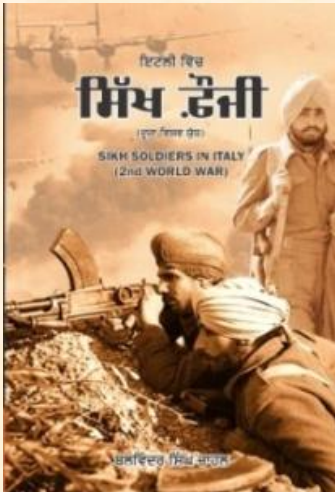
ਅਨੁਵਾਦਕ:
ਡਾ. ਸੁਸ਼ਮਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ

ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਜੀ ਜੀ ਐੱਨ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਸਰੀ ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ ਇਟਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ ’ਤੇ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਡਾ. ਸੁਸ਼ਮਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਮੁਖੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਯੂਰਪੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਯੂ ਕੇ ਵੱਲੋਂ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਸਰਾਏ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਸਰਾਏ ਨੇ ਉਦਘਾਟਨੀ ਸ਼ਬਦ ਵੱਜੋਂ ਯੂਰਪੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਵੱਲੋਂ ਬੋਲਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਕਿਤਾਬ ਆਈ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਦੇ ਤੌਰ ’ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜੀ. ਜੀ. ਐੱਨ. ਆਈ. ਐੱਮ. ਟੀ. ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਛਾਬੜਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਣ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਡਾ. ਮੁਨੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਬੀਤੇ ਕੱਲ੍ਹ ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਨੂੰ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਗਵਾਈ

ਦੇ ਕੇ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਤੇ ਕਠਿਨ ਮੋਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ਤਿਹ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦਕ ਡਾ. ਸੁਸ਼ਮਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਕੇ ਦਿਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਨੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚਲੇ ਪਾਤਰਾਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ 'ਚ ਇਟਲੀ ਮੁਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਲੜੇ ਆਪਣੇ ਚਾਚਾ ਜੀ ਸ: ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਅਧੀਨ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਇਖ਼ਲਾਕ, ਵਿਰਾਸਤ ਤੇ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਨਾਜ਼ੀਵਾਦ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਿਆ।

ਪ੍ਰੋ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਇਟਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਫ਼ੌਜੀ' ਕਿਤਾਬ ਆਉਣ

ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ।

ਸੁੱਖੀ ਬਾਠ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਭਵਨ ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਐਡੀਸ਼ਨ ਇਟਾਲੀਅਨ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਛਾਪਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਐੱਸ. ਬਲਵੰਤ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਪਾਠਕ ਲਈ ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਰੋਚਿਕਤਾ ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ।

ਡਾ. ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਘੁੰਮਣ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਸਭ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਵ ਸਫ਼ਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਆਲੋਚਕਾਂ, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਪਾਠਕਾਂ ਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਲੇਖਕ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ ਨੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ, ਛਾਪਣ ਤੇ ਪਬਲਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰ, ਯੂਰਪੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਯੂ. ਕੇ. ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਸਿਆਟਲ

7ਵਾਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸੰਮੇਲਨ

ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹਿੱਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਰੂਪੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਘਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਸਿਆਟਲ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇੰਡੀਆ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ, ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ, ਇਟਲੀ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਸਪੇਨ, ਜਰਮਨੀ, ਗਰੀਸ, ਅਸਟ੍ਰੇਲੀਆ, ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਕੁਵੈਤ, ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੰਚ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਕਰਵਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਦਮ ਸਭਾ ਨੇ ਪੁੱਟਿਆ ਜਦ ਨਵੰਬਰ 07 ਨੂੰ, ਕਈ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਗਿਆਤਾ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਡਾ.

ਪ੍ਰੋ. ਨਬੀਲਾ ਰਹਿਮਾਨ ਨੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਉਪਰਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ, ਆਪਣੀਆਂ ਕਈ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਦੇ ਸ਼ੇਅਰ ਅਤੇ ਇਕ ਨਜ਼ਮ ਵੀ ਸ਼੍ਰੋਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬੁਲਾਏ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਰਾਜ ਲਾਲੀ ਬਟਾਲਾ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ, ਕੁਲਦੀਪ ਚਿਰਾਗ ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਤੋਂ, ਦਾਦਰ ਪੰਡੋਰਵੀ ਸਪੇਨ ਤੋਂ, ਤੇਜੀ ਚੌਂਤੀ ਵਾਲਾ ਕੁਵੈਤ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸਭਾ ਦੇ ਨਾਮਵਰ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਡਾ: ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਆਦਮਪੁਰੀ, ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਹਰਪਾਲ ਸਿੱਧੂ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਝੱਜ, ਡਾ. ਜੇ. ਬੀ. ਸਿੰਘ, ਮੰਗਤ ਕੁਲਜਿੰਦ, ਬਲਿਹਾਰ ਲੋਹਲ, ਸਤਵੀਰ, ਲੱਕੀ ਕਮਲ, ਲਾਲੀ ਸੰਧੂ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਆਹੀ (ਭਾਰਤ), ਜੋਤੀ ਸਿੰਘ (ਸੈਕਰਮੈਂਟੋ), ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਗੀ (ਇਟਲੀ), ਜਸਵੀਰ ਮੰਗੂਵਾਲ (ਕੈਨੇਡਾ), ਗੁਰਨੇਕ ਸਿੰਘ (ਸ਼ਿਕਾਗੋ), ਨੀਲੂ (ਜਰਮਨੀ), ਸਿੱਕੀ ਝੱਜੀ ਪਿੰਡ ਵਾਲਾ (ਇਟਲੀ) ਨੇ ਕਾਵਿ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਧਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਦ ਰੂਪੀ ਰਸ ਦਾ ਸਵਾਦ, ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਚੱਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਡਾ. ਜੇ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ

ਸਿਆਟਲ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਅੱਜ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਰਕਤ

ਕਰ ਰਹੇ

ਸਾਰੇ

ਮੈਂਬਰਾਂ

ਅਤੇ

ਖਾਸ

ਤੌਰ ਤੇ

ਵਿਸ਼ੇਸ਼

ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਈ, ਸਭ ਨੂੰ ‘ਜੀ ਆਇਆਂ’ ਕਿਹਾ ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰਥਕ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਸਿਆਟਲ ਵੱਲੋਂ ਪੁਸਤਕ ‘ਕਲਮੀ ਰਮਜਾਂ-3’ ਲੋਕ ਅਰਪਨ

ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਸਿਆਟਲ ਵੱਲੋਂ ਕਲਮੀ ਰਮਜਾਂ-3 ਕਿਤਾਬ ਲੋਕ ਅਰਪਨ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਲੇਖ, ਕਹਾਣੀਆਂ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਤੇ ਹਾਸ

ਵਿਅੰਗ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਭਾ ਦੇ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ ਹੈ। ਸਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੂਰੇਵਾਲ ਨੇ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਸਿਆਟਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਡਾ. ਜੇ. ਬੀ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਆਦਮਪੁਰੀ, ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਘੱਗ, ਹਰਸ਼ਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਇਸ ਉਪਰਾਲੇ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਅਣਮੌਲ ਖਜ਼ਾਨਾ ਦੱਸਿਆ।

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ
ਨਾਨਕ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਜਲਦ
ਕਿਸਾਨੀ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ‘ਪਰਵਾਸ’ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼
ਅੰਕ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਵੇਗਾ

ਸੰਪਰਕ:

ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਕੌਰ
+9187290-80250

ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਕੌਰ
+9195010-27522

‘ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਟੋਰੰਟੋ’ ਵੱਲੋਂ ਜੂਨ 2021
ਵਿੱਚ ਛੇਵੀਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਆਯੋਜਨ

ਸਾਲ 2021 ਵਿੱਚ ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਟੋਰੰਟੋ ਵਿੱਚ 6ਵੀਂ ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ
ਕਾਨਫਰੰਸ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ
ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਮਸਲੇ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ੪੦੦ ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ
ਹੋਵੇਗੀ।

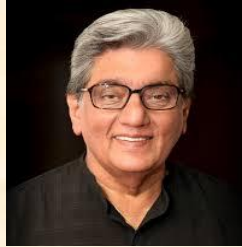
ਪ੍ਰੋ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ
ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਬਦੇਸ਼ੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਪੁਰਸਕਾਰ (2015-2020) ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਸਾਧੂ ਬਿਨਿੰਗ
(ਬੀ.ਸੀ., ਕੈਨੇਡਾ) 2015

ਦਿਕਬਾਲ ਮਾਹਲ
(ਕੈਨੇਡਾ) 2016

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ
(ਲੰਡਨ, ਯੂ. ਕੇ.) 2017

ਰਵਿੰਦਰ ਸਹਿਰਾਅ
(ਨਿਊਯਾਰਕ, USA) 2018

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੰਬੋਜ
(ਯੂ. ਐਸ. ਏ) 2019

ਐਸ. ਬਲਵੰਤ
(ਇੰਗਲੈਂਡ) 2020

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ

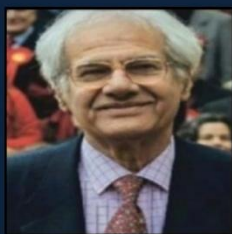
ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵੈਬੀਨਾਰ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ: ਜੀਵਨ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ

ਪਰਵਾਸੀ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਅਨ ਕੇਂਦਰ

ਪੰਜਾਬ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਵੈਬੀਨਾਰ

ਪਰਵਾਸ: ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ

ਪ੍ਰੋ. ਰਣਜੀਤ ਧੀਰ

ਯੂ. ਕੇ.

ਪ੍ਰਿੰਸਿਪਲ ਲੇਖਕ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸਾਸ਼ਤਰੀ

ਡਾ. ਸ. ਪ. ਸਿੰਘ

ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਡਾ. ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰਿੰਸਿਪਲ
ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ
ਲੁਧਿਆਣਾ

ਸ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ

ਪ੍ਰਧਾਨ
ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ ਸੰਗਮ ਸਭਾ, ਇਟਲੀ

ਪ੍ਰੋ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ

ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ
ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫਰੰਸ, ਟੋਰੰਟੋ

ਸ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜਗਪਾਲ

ਲੇਖਕ ਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰ
ਸਿਡਨੀ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ